

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

Mindeblade

om

Vilhelm Birkedal og hans Hustru.

Udgivne af

Lavrids Nyegård.

Kjøbenhavn.

Karl Schønbergs Forlag.

1892.

„Det bedste er at sejre, det næstbedste
at lide Nederlag for en god Sag.“

Vilhelm Birkedal.

Vilhelm Birkedals Liv er i sine Hovedtræk mere end de fleste af vore større Personligheders almindelig bekjendt. Dertil har ikke blot hans egne to Skrifter: „Min Livsførelse“ og „Personlige Oplevelser“ tjent, men ogsaa hans levende Meddelelsesævnne overfor de mangfoldige, han kom i nærmere Berøring med. Det at virke var for ham eet med at sætte sit inderste Væsens Præg og Stempel paa Omgivelserne. Her skal ikke gives nogen udførlig Levnedstegning, det er kun en lille Skizze, jeg kan nedkaste som Indledning til de følgende Mindeblade.

Han er født paa Møen d. 7. Decbr. 1809. Hans Fader var Godsinspektør paa Nordfeld og Forpagter af Aalebæksgaard. Slægten var oprindelig af Bondeæt og stammede fra Fæstegaarden „Birkedal“ ved Hillerød, hvorfra den har Navnet. Bedstefaderen var Degn, „Kristen af den gamle Art“. Faderen var en Mand med hjerte- ligt Lune, som Børnene kunde flokkes om med Glæde. Det første, dybe Alvorsindtryk af Livet fik den lille Vilhelm, da han 9 Aar gammel stod ved sin Faders Døds- leje med Moder og 4 Søskende, og han har ikke kunnet glemme, hvordan denne i sin Dødsstund rejste sig op i Sengen og stirrede hen imod Stuens Væg, som om han saa et Syn, — mon „med Livet i“? — Moderen var en øm og barnlig Sjæl, fuld af poetisk Glæde over Naturen, og hun forstod at lukke dens Dejlighed op for Børnene. Man kan baade i „Livsførelsen“ og i de „Personlige Op-

levelser“ finde Vidnesbyrd om, hvor mægtigt Indtrykket af den dejlige Natur paa hans Fødeø har grebet hans Barnesjæl fra tidlig af, og hvor han henfører den første Paavirkning af den til sin Moder. Hun blev en meget gammel Kvinde og døde først i Aaret 1864. En gammel Morbroder mindes han ogsaa fra sin Barndom med Taknemmelighed som den, hvis Oplæsninger af gamle Sagaer og Kæmpeviser gav ham det første Indtryk af Historiens Magt.

Men derimod siger han udtrykkelig, at der var ingen af de tre, som viste ham til Frelseren; de „kom fra den Slægt, som ej havde Mod for Jesus Krist deres Knæ at bøje“. Først paa de gamle Dage fandt Moderen ham. Men Julestemning har der dog været i Hjemmet. I nogle utrykte Optegnelser fra hans Ungdom skriver han saaledes: „Fra min første Barndom stod Julens Fest for mig i et Trylleskær. Om Morgenen tidlig første Juledag bleve vi vækkede, og naar vi kom ned i Dagligstuen, modtog en højtidelig oplyst Stue os. Da satte vi os om det lille Bord, tog Salmebogen i vor Haand, og fra de barnlige Læber klang en Julesalme ud i den friske Morgen; den klang ud over Land og Hav, og Tonerne stansede først ved Hytten i Betlehem. Vi smaa Børn vidste vel ej tilfulde Betydningen af denne Dag for Menneskeslægten, men dog var der noget, der sagde os i Anelsen, at det var en ret stor Fest, og sjældent sang vi vor Salme klart: Taarerne kvalte vor Stemme. Da tog vor Moder os i sine Arme og fortalte os om det lille Barn Jesus, der blev svøbt i Klude og lagt i Krybben, at dette lille Barn var vor Frelser, der en Gang, naar Tiden kom, vilde hefte Vinger paa vore Skuldre, saa at vi kunde flyve med ham i det umaalelige Himmelrum. Hun fortalte os om de tre Konger, der havde øjnet Stjernen og fulgte den til den nyfødte Konge, hvor de havde ofret ham alle kostelige Ting. Da syntes vi vel stundum at øjne Stjernen, og den vinkede os til det lille Guds barn, og vi opstode som de hellige tre Konger

og vandrede glade til Hytten og ofrede vor Frelser Tak og Kjærlighed. Og nu, hver Gang siden Julefesten er vendt tilbage, staaer denne min dejlige Barnejul atter for mit Øje, og jeg nyder som et Barn min Glæde. Nu kjender jeg Stjernen, der vinker mig som de tre Vise til Betlehem: det er min Længsel, min Længsel efter en Frelser, min Længsel efter Forløsning, Forsoning; den vejleder mig igjennem Tidens og Rummets Taage, og hvor kan Længselsstjernen vel staa stille uden over Huset, hvor Jesus Kristus fødtes? Men derfor staaer jeg heller ikke alene ved Hyttens Dør paa Juledags Morgen; hvert længselsfuldt Hjærte, hver higende Aand, hver angerfuld har Længselsstjernen vist den samme Vej, og i den stille Morgen staa vi derfor samlede ved Krybben i Betlehem. Men hvo kan sige, hvad der bevæger sig i det rørte, bankende Hjærte; ak, alle andre Følelser smelter dog hen i den ene, der evigt gjenklinger i vort Bryst: Os er i Dag en Frelser født!“

Det er nemt nok at se, hvad der i denne Udtalelse (han var nogle og tyve Aar, da han skrev den) skyldes Barndomsindtrykkene og senere Oplevelser gjennem de Indtryk, han fik, da „Klokken første Gang ringed’ til Kirke“ for ham i Skoletiden ved Peter Fengers Røst. Men Minderne om „Barnejulen“ har dog stemt hans Sjæl, og den oplyste Julemorgen tog han med til sit eget Hjem, og den er i hans Børns endnu den Dag i Dag Minde om Julemorgen paa Aalebæksgaarden.

Vilhelm Birkedal var en dyb lyrisk Natur i bedste Forstand. Hans Sjæl var en klangfyldt Lyre med et uop-hørligt Stemningsspil af den usynlige Verdens Toner. Den Magt, Naturen havde over ham i Barndomsdagene, svækkedes ikke med Alderen. Den, som skriver dette, kan ikke glemme ham, liggende paa Himmelbjergets Top Aaret før hans Død, stirrende ud for sig, som han vilde

samle sit Fædrelands Dejlighed i eet Blik og deri skue et Spejl for det Fædreland, han snart skulde rejse til.

Men naar han ævnede at præge sin Sjæls Lyrik i det stemningsrige Billedsprog saa dybt paa andre, da kom det af, at han var mere end Lyriker. De blot lyriske Naturer naa ikke saa vidt: Deres Stemninger er selv skiftende, og de efterlader kun flygtige Indtryk. Der maa være en Aandsmagt i de Personligheder, som efterlader sig et blivende Indtryk. Der maa være noget, som gaar ud over den naturbestemte Ejendommelighed i et saadant Menneske. Ved en Aandsmagt forstaar jeg en Livskraft, som fører os bag Skjønhedens Tilsyneladelse til den evige Sandhed i personlig Skikkelse, fra Sindsrørelsernes Verden til Troens Overbevisning om de Ting, som ikke ses. Den sigter paa Livets store Fælles-tanker, samler det splittede mod eet Maal. Saadanne Mennesker er Bærere af den store Harmoni i Livet, selv om det gjerne er dem, Kampen staar om. De blive mere end dragende Gjenstande for Betragtningen af Sjæletænkere („psykologiske Filosofer“), de bliver Høvdinger for et nyt Livsindhold, hvis Fylde er større, end at det kan udtømmes i Tanker. Og det hører til det komiske i Tænkningens Verden, naar man mener at kunne omfatte med Tanken det, som man dog maa erkjende, man ikke kan udtømme med den, eller naar man vil erklære alt det, man ikke kan omfatte eller udtømme med Tanken, af den Grund for sig uvedkommende. Livet selv har større Talsmænd og Forklarere end de saakaldte „Filosofer“.

Vort Folk har kjendt større Høvdinger end Vilhelm Birkedal, men han var iblandt dem, om end i anden Række. Tidlig var det ikke blot Naturen — den indre og ydre — som bevægede ham; dybest inde bøjede han sig for en Aandsmagt, der var over ham. I et lille utrykt novellistisk Forsøg fra hans Ungdom skildrer han en Samtale med en ung Pige om Havet. Hun er rystet af et Billede, Ewald i „Fiskerne“ bruger om Guds

Almægt: at „Havet i hans Hænder er en Draabe“; men hvad er et Menneske i Forhold til Havet, og hvad er Mennesket saa vel i Forhold til Gud? Men han minder hende om, at „den levende Aand staar langt ophøjet over Havet, ja er selv et dybere, skjønnere, bølgende Hav, der strømmer mellem Jord og Himmel“. Det er ikke Håvet, der beaander vor Sjæl, men det er „vor Sjæl, der ligesom beaander det med sit Liv“, vi „laaner det en Idee af vor Sjæl“. Der er her peget paa et Forhold mellem Natur og Aand, hvori Naturen kun bliver Aandens Spejl. Og Aanden kan selvfølgelig saa lidt som noget andet gaa op i sit Spejlbillede; den maa være noget i sig selv. Den bevæger os ikke blot som Naturen; den bøjer vor inderste Vilje i Lydighed imod Idealet og maa derfor selv være en Viljesmagt, en Personlighed. Det kom tidlig til at sige mere for Vilh. Birkedal at bøje sig under Aandsviljen over ham, end blot at lade sig bevæge af Naturen i eller udenfor ham. Han vilde hellere stille sig til Tjeneste for den end blive f. Eks. Digter, skjønt han, som alle poetiske Naturer ogsaa havde sin Tid, hvori han drømte om at blive det. Denne Drøm gjorde Øhlenschläger det af med, og det er vel næppe uden en Anvisning i dette Spor, at denne ved Birkedals Afrejse fra Kjøbenhavn til Ringkjøbing, hvor han skulde begynde sin Manddomsgjerning som Præst, gav ham følgende lille Stambogvers med:

„Nyd Kunsten i Naturens Favn,
og glem ej gamle Ven i Kjøbenhavn!“

idet vi naturligvis i Øhlenschlägers Digtersprog ikke maa vente en skarp Adskillelse mellem Natur og Aand.

Han har i sine Papirer opbevaret et løsrevet Blad, som jeg ikke tror, han selv huskede, hvorfra stammede, men som han gjemte, fordi der med store Bogstaver stod prentet paa det et for ham meget betydende Ord: Originalitet skaber Realitet. Det skal jo sige, at Virkelighed er ikke det tilfældig udvortes tilværende, men

ethvert levende Udslag af en sand og ægte Oprindeligheds Virkeævne. Vil man kalde dette Romantik, saa har Birkedal været Romantiker til sin Dødsdag. Og dertil har han unægtelig i højeste Grad faaet Paavirkning fra sin Slægt, de gamle med Øhlenschläger og Grundtvig i Spidsen, og hele den Kreds af unge Venner, som er uadskillelig fra hans Minde. Men denne Romantik er dog af en egen Art. Det er selve Livets Romantik og i Grunden kun et andet Udtryk for den Tanke, som ligger i det bekjendte Ord, at, hvor der er størst Liv, der er ogsaa Sejren.

Til de „Romantikere“, for hvem et Virkelighedsliv kun synes en Byrde, kom da Birkedal ikke til at høre. Naar han, ogsaa efter forskellige Ungdomsoptegnelser at dømme, nok har kunnet staa Fare for en skæv Udvikling i denne Retning, men undgik den, saa kom det sikkert af, at han saa tidlig blev greben af Kristendommen. Det er Ting, som har staaet i Forbindelse med et Drag i hans Sjæl efter en „idealsk“ Uvirkelighed, og som han har saaret sig paa, der faar ham til at udbyrde i hans 23de Aar: „Men jeg har bødet for det At der har været Timer, at der vel stundum er det endnu, da min Brøde knuger mig saaledes, at jeg ikke vel tør tænke mig Gud som min forbarmende, kjærlige Fader, det er min Straf den haardeste, som kan gives især for mig, der ej kjender anden Salighed, anden Lykke end den, jeg nyder i Bevidstheden af, at jeg er Guds Barn, at jeg er frelst af Jesu Kristi Tro.“ Den Romantik, som udspringer af den selvsyge Begjærlighed efter at svælge i sine egne Drømmes Henrykkelser, som siger: enten faar jeg Himmerig, som jeg vil have det, eller ogsaa kan Gud for mig faa Lov til at beholde sit for sig selv, den har vist nok ikke været ham ukjendt, men han har tidlig følt den ikke blot som en Bitterhed for sin Sjæl, men som en Synd mod Gud, han skulde forsage. Men den, som kun skærpede hans Blik og holdt hans Hjærte vaagen til at skue ind i det usynlige

Livs Himle bag Støvdækket, den forstod han at takke for og bruge hele sit Liv igjennem som et betroet Gods, han skulde hjembringe Renter af ved Guds Velsignelses Kraft.

Det var det personlige Gjennembrud til kristen Tro, der satte en Virkelighedsmagt ind i Grundtvigs Liv, og som atter har afsat en stor „Realitet“ i vort Folk. Blandt alle „Romantikerne“ fra Aarhundredets Begyndelse blev det den kristne Romantiker, hvis Tanker fik folkedannende Virkelighedsmagt. Dette faar man lægge Mærke til, og kan da med det samme overveje, om ikke den „Realisme“, som Nutiden gjør sig til af, netop udspringer af den Romantik, som ogsaa V. Birkedal kom bort fra, da han blev en kristen Mand.

1837 blev han kaldet til Ringkjøbing som Kateket og Førstelærer ved Borgerskolen. Skolegjerningen var nu ikke hans Sag, men i Kirken følte han sig hjemme som Ordets Forkynder, og fra nu af begynder hans opsigtsvækkende Manddomsgjerning som den varmhjærtede og sandhedskjærlige Talsmand og Skribent for alt, hvad han følte sig stillet paa Vagt for baade i Kirken og Folket. De to forholdt sig ikke saaledes til hinanden for ham, at „Kirken“ var en Anstalt, som stod fremmed for Folkehjærtet, hvis „Gejstlighed“ Folket skulde lønne, for at denne kunde holde det i aandelig Umyndighed og Ansvarsløshed, men Kirken var dem i Folket, som frivilligt ved Tro og Daab hørte Herren til, og som vel maatte vende sig bort fra al Synd af Hedningerod, men ikke maatte overskære Hjertebaandet med deres Fædres Folk, hvis Ve og Vel de netop skulde tage Del i. Kjærlighed til Vor Herres Jesu Kristi Menighed og til det danske Folk kunde derfor ikke blive fjendtlige Magter hos ham, og det blev sandt og smukt sagt ved hans Baare, at de „smykkede hinanden“. Men der er næppe

nogen iblandt dem, som delte denne Betragtning af Forholdet mellem folkeligt og kristeligt, der stærkere og med Afgjørelsens hele Vægt alvorligere har lagt den kristne Menighed i Danmark paa Hjærte, at den langt mere end hvilkensomhelst pietistisk Sønderskjæring af Baandet mellem Menighed og Folk krævede Pagtens Værn imod alle Fristelser til „fremmede Synder“ og til at „drage i ulige Aag med de Vantro“, og manede til dobbelt Alvor, Aarvaagenhed og Sjælsadel.

Paa disse Blade at forfølge Birkedals Liv og Gjer-ning i det enkelte kan ikke lade sig gjøre. Det maa være en senere og udførligere Levnedstegning forbeholdt. Her maa en kort og klar Fremstilling af de bærende Grundtanker i hans folkelige og kirkelige Livsgjærning være nok.

Det var i et kirkeligt Frihedsspørgsmaal, han første Gang tog Ordet for Offentligheden, da han 1839 udgav „Om Stænderforhandlingerne i Roskilde angaaende Sognebaandets Løsning“. Det er værdt at lægge Mærke til, at han har skrevet denne Bog med det varme og vel-talende Forsvar for Sognebaandets Løsning, for Trosfrihed i Statskirken og for Trosenhed imellem alle dem, som delte Kirkens gamle Tro med hinanden, uden endnu at være Grundtvigs Discipel, ej heller som den, der havde hentet sine Frihedsideer fra den nyere Liberalisme. Endnu staar Biskop Mynster for ham som hans aandelige Lærefader, og det er kun, fordi han ikke har kunnet andet end give „Sandheden Ære“, at han uforbeholdent har løftet sin Røst, da han saa, „hvor lidet fyldestgjørende de danske Stænder vare i Stand til at behandle et mere aandeligt Spørgsmaal fra det efter min Mening rette Standpunkt: Folkelighedens og Troens, de to Poler, hvorom maaske alle saadanne Sager ville komme til at dreje sig,“ d. v. s. det rette Standpunkt for al borgerlig Behandling af aandelige Spørgsmaal er for ham Samvittighedsfriheden, nødvendig, baade naar der hen-saas til Folkets Tarv og til Troens eget Væsen.

Det var i Sandhed en Udtalelse af en upartisk Mand, og hvor meget man saa har kaldt Birkedal Partimand — et usikkert Navn, brugt i Flæng til Ære og til Vanære —, skal det dog siges, at, før han paa nogen Maade kunde regnes til det, Biskop Mynster kaldte „Partiet“, har han i denne Bog draget Grundlinjerne for hele den Virksomhed paa Kirkeordets Grund, der brød Bane baade for Sognebaandsløsning og Valgmenighedsdannelse. Men alle, som kjendte Birkedal og fulgte hans Færd med ikke altfor skæve Øjne, vil ogsaa vide, at det var et stort Maal af indvortes Aandsoverbevisning, som ledte ham i enhver Sag, han stillede sig til Tjeneste for, og aldrig Hensyn til det Parti, han tilhørte. Og det er det sidste, som er Mærke paa Partimanden.

Men paa denne Tid var det, at Præsten Hassenfeldt i Velling, skjønt i Aandsevner og Ordets Stridskunst underlegen, gennem jævnlige Samtaler overvandt alle hans Indvendinger imod Grundtvigs „kirkelige Anskuelse“. Det var ikke det kloge Forsvar for den, som vandt ham, men det var Enfolden og Styrken i den selv, han maatte trods megen Modstand bøje sig for. Og det hørte med til det lysende i hans Minde om dette hans „Nederlag“, at han havde lidt det overfor et ringere begavet Menneske; des sikrere var han paa, at det ikke var Menneskelærdom. Og med det samme han „bekjendte Nederlaget“, greb han „Sejrsflaget med Kirketroens Haand“.

Han har om de forskellige Trin i sin kristelige Livsvækkelse brugt Billedet fra Kirkeklokken Søndagmorgen: „Det ringer første Gang“ (P. Fenger) — „det ringer anden Gang til Kirke“ (J. P. Mynster) — „det ringer sammen“ (Hassenfeldt). Som en Kirkegang var det hele ham, en Gang til den levende Guds Hus. Først udenfor Gudshuset — men op imod det Søndagmorgen; saa inde i det. Først Vandringen i „Ensomhed“, saa Hvilen i Forsamlingen omkring „Ordets“ Kildevæld, hvor „Herren stod ved Badet, Bordet, med Slangens Hoved

under Hæl“. Maaske man ikke tager fejl, naar man siger, at det, som han vandt i de stille Samtaler i Velling Præstegaard, var dog endnu mere hans brusende Aands Hvile i det store Kirkesyn, hvor alt, hvad der før kun havde været Brudstykker for ham, fandt sit „Enhedspunkt“, end Hjærtedefreden just. Thi naar man f. Eks. vil gjennemlæse den navnkundige Prædikensamling: „Synd og Naade“, fra den Tid, hvori han var Præst i Sønder-Omme (1840—49), saa tør det vist ikke modsiges, at det ejendommelige ved denne Bog er meget mere — trods dens ægte og betagende Hjærteteklang — Aandsjubelen over Synet af Gudshuset paa de evige Høje, baade her og hist, end Naadeglæden ved Synderens Hvile i det som det gjenfundne Faderhjem.

Saadan fandt han det rigtig først, ikke i Aandskampe, men gennem Lidelsen, da „Korset saared med sin skarpe Brod“. Det var i Slutningen af Sønder Omme-Tiden, Sygdommen, han bar paa hele sit følgende Liv, brat og heftig kom over ham. Den er omtalt i en af Talerne ved hans Jordefærd. Da var det, „Livets Roser“ blev rakt ham i „Smertens Nat“, og vil man have et Begreb om, hvad da „Livets Ord af Herrens Mund“ blev for ham, kan man gjennemlæse de tre Digte: „Trøst under Korset“, „Vingeslag under Korset“ og „Rosenkrandsen“ i hans „Livsførelse“. Da stod han ikke blot i Kirken med Aandens Henrykkelse over det store Syn, men da sad han, ja laa, gjemt med al Synd og Smærte som et grædende Barn i Jesu egne Frelserarme. Det betød Ordet af Herrens egen Mund til ham for hans Sjæl.

— „Der er Sang i min Sjæl, der er Klarhed og Fred,
om end Hulken og Øjet i Graad. —
Jesu Blik tænder Lys paa den modsatte Bred —
Flaget op, Sejlet hejst paa min Baad!“ —

— Saadan kom han til Fyen. Han siger, at en stærk Længsel mod „Danmarks Skove“ og mod den „danske sølvblaa Vove“, altsaa Naturminderne fra hans Barn-

domshjem nu vaagnede i ham ude paa Heden og drog ham over mod „Danmarks Ø“. Det blev ham for svært med sine „svage, brudte Kræfter“ at gjøre den baade i den ene og den anden Henseende tunge Gjerning paa den mørke, afsides Hede, og det var et sødt Bud, da hans Hustru sendte den yngste, femaarsgamle, Søn ind paa hans Kammer for at sige ham, at Kongen havde givet ham Ryslinge (1849).

Og her blev jo Stedet for hans Livs største og mest indgribende Gjerning. Her samlede talrige Skarer om hans Prædikestol, og Ordet, han talte, gik dybt og satte Hjærterne i mægtig Bølgegang, — baade for og imod. Men hvem der ønsker at følge Livsudviklingen i selve den stedlige Menighedskreds, der snart ved Sognebaandsløsningsloven udvidede sig til at omfatte Folk fra mange af de omliggende Sogne, vil jeg henvise til et lille Skrift af en Mand af Menigheden selv (L. Frederiksen: Den kirkelige Bevægelse i Ryslinge i Fyen 1849—68). Her vil jeg blot sige nogle Ord om Birkedals Forkyndelse og om de Følger, den har faaet for hele den danske Kirke.

Der er en Mand, som med Hensyn til Birkedals Forkyndelse har talt om „kristelige Brutaliteter“*) Han maa vel hermed tænke paa den vældige Kraft, hvormed Birkedals -egen, stærkt grebne Personlighed maatte trænge sig ind paa hans Tilhørere, og det har i hans Øjne set ud, som om der heri var noget overvældende, noget, som magtstjal Tilhørerne, saa de maatte følge med, hvad enten de vilde eller ikke. En Slags aandelig Vold altsaa. Jeg vil ikke nægte, at en saadan Fare kunde der nok oprindelig have været ved hans Forkyndelse. Han saa den selv. Og det var maaske ogsaa Overvægten af noget saadant, som hindrede hans Ord i at trænge ret igjennem baade i Ringkjøbing og Sønderomme. Et Overmaal af personlige Gaver hos en Prædikant kan være

*) „Biskop Otto Laubs Levnet“. I. Udg. af F. L. Mynster. s. 210.

fuldt saa stor en Hindring som et Undermaal. Og hvilken Prædikant faar saa fuldstændig Magt med sig selv, at han kan sige sig helt fri nogen Tid for sine Svagheder, hvortil, som sagt, ogsaa den falske Styrke hører! — Men, da Birkedal kom til Ryslinge, var det ikke ved saadanne Midler, han virkede. Han stod ikke paa Prædikestolen og kom aldrig til at staa der som den, der stillede det, han skulde forkynde, i Afstand fra sig selv, i den saa hyppige Indbildning, at et saadant Afstandsforhold skulde give den største Ro og Klarhed. Han stod ikke og beskrev kun Kirkeskibets Fart over de taarnhøje Bølger til Gudsfredens Havn, men man saa ham al Tid selv om Bord paa det, naar han talte. Men er ikke dette Indtryk af Prædikanten netop det, som giver hele Talen Liv? Og Livet i hans Tale var ikke hans eget, det var Herrens Liv, Hans Døds og Opstandelses Kraft; det var Livsordet fra Herren, han uafslædig pegede paa, som bar hans Sjæl oppe, mens han talte, snart paa Dækket, snart paa Skandsen, snart i Lasten og snart i Masten af Kirkeskibet. Maaske er der fra andre af Grundtvigs yngre Præstevenner flydt roligere og mere jævntglidende Vande, men jeg tror ikke, at mange af dem i den Grad som han mægtede at give Indtryk af, hvor straalende Livets Ord af Herrens Mund var midt i alt vor eget Mørke, saa de, som hørte ham, naar hans Ord fløj højest og videst, glemte, hvem der talte, for at mødes med Herren selv. — Ja, „Synd og Naade“ i hans Mund — den Dobbelttone, som klang gennem hans Prædiken til det sidste — det var ikke noget, hvis Virkninger han kun afmaledede ved Hjælp af sin Prædikekunst, men han stod selv som et levende Vidnesbyrd om begge, og man følte, at hans Forkyndelse var et stort, bævende Hjertes Takoffer for sin egen Frelse, altid frembaaret i „Frygt og Bæven“, skjønt i Frimodighed ogsaa, fordi han havde fundet Klippen midt i de brusende Vande, Pagtens Ord ved Daabens Kilde.

Han var ingen Lovprædikant. Pietismens Lovtale har haft sin djærveste Modstander i ham her til Lands. Men lige saa lidt gik han paa Akkord med Evangeliet. Han led ikke det blødsødne Væsen, som tog paa Evangeliet som paa den Naade, der ikke nænnede at nævne Syndens Navn, Straf og Dom. Nej, men som han vidste, at det var Lapperi og Vantro at ville udbøde den ved alt Slags udvortes og selvgjort Lovværk, saa vidste han ogsaa og forkyndte, at i Jesus Kristus var Døden opslugt til Sejr. Men — Evangeliet stillede os overfor et endnu større Ansvar end Loven; det er ikke Lovens Opløsning, men Fuldkommelse, og at modtage Evangeliet er at lade sig iføre Naadekraften til en fuldkommen Hellighed. Men derfor er det meningsløst at sige, at Ordets Forkyndere skulle prædike baade Lov og Evangelium. De ere kun udsendte med Evangelium, og dette er nok; thi Loven selv er „smeltet om til et Evangelium, som ejer Kraften til Fuldbyrdselsen“*). Og denne Tone i hans Forkyndelse stod paa den ene Side i Sammenhæng med, at han vist nok ikke, da han var kommen til Klarhed, vilde vide noget af den almindelige Tale om, at vi i Daabspagten havde forpligtet os til et Løfte — hvad der jo er klart Lovvæsen —, men at han dybere og dybere følte, at Herrens Løfte til os i Pagtens Ord forbandt os til Pagtens Herre, — den hele Pagt, baade Forsagelsen og Troen, ikke blot en Halvpart af den; — og paa den anden Side i Sammenhæng med, at den Frihed, han rundt og fuldt forkyndte Guds Børn, aldrig blev en Frihed, hvori de kunde føle sig løste fra et eneste Bud, men altid den Frihed, hvortil Naadens Aand med den Kjærlighed, som er Lovens Fylde, fører os — til „Kristi Fyldes voksne Alder“.

Man vil kun paa hele denne Baggrund kunne forstaa, hvad hans Forkyndelse mere end mangan anden

*) „Hvad og hvorledes skal der prædikes!“ i „Brændende Spørgsmaal“ (1887) S. 121 ff.

grundtvigsk stadig slog paa: Pagtens Ord som Salighedsvilkaar. Det var baade Kaaret, Guds Naadesvilje bød os, og som vor Hjærtevilje helt maatte bøje sig under, om vi vilde frelses.

Alle veed, hvilken Ende hans Sognepræstestilling i Ryslinge fik, og hvad der derefter skete. Om disse Begivenheder skal ikke her fortælles. Men jeg finder det dog naturligt her at imødegaa en Betragtning, som ofte har gjort sig gjældende i hele denne Sag, baade hos Fjender og Venner. Man har nemlig betragtet Valgmenighedsdannelsen som begrundet i de politiske Forhold, der førte til Birkedals Afskedigelse som Sognepræst. Og man har derved villet kaste en kirkelig Skygge over den og anført dens saakaldte politiske Oprindelse som en rimelig Grund til, at man nærede Mistro til den. Man har anført dette som Vidnesbyrd om, at Valgmenighedsdannelserne i det hele havde et uægte Fødselsmærke.

Hvis virkelig denne Betragtning var rigtig, da ser jeg ikke rettere, end at Dommen er fældet over Birkedals kirkehistoriske Betydning i Danmark. Jeg har dog forud gjort opmærksom paa, at der er en kjendelig Sammenhæng mellem hans første Optræden og Udslaget i 1865—66, og at man ikke i 1839 vil kunne beskyldte ham for at være enten grundtvigsk Partimand eller revolutionær Politiker. Dernæst var den Sag, som foranledigede hans Afskedigelse, paa ingen Maade en politisk i sædvanlig Forstand. Det var ikke Forfatnings- eller andre Lovstridigheder af borgerlig Art i vort Fædreland, den gjaldt, men det var Spørgsmaalet om Liv og Død for selve Fædrelandet. Det løfter dog vel Sagen op i en højere Kreds end den blot „politiske“. Da en saadan Sag nogle Aar efter forelaa ved den endelige Afstemning over Grundlovsrevisionen, kunde han, som han den Gang mente: for Fædrelandets Skyld, sætte sin egen Mening til Side og stemme imod sig selv. — Og endelig — vel var hans Afskedigelse paa Grund af hans Udtalelser i

Rigsraadet Anledningen til den frie Menigheds Dannelse om ham. Men man vil da vel forstaa, at den var der i Forvejen, og at Forholdet saa lidt var dette, at den nu først dannede sig, at det tvært imod var dette, at den ikke vilde lade sig splitte og opløse, trods Regeringen mente at finde „politisk“ Anledning til at berøve Birkedal hans Embede og dermed stanse hans Præstegjerning. „Politiken“ var paa Regeringens og Modstandernes Side, og ikke paa Birkedals og hans Menigheds.

Hvad der skete i 1865—66, var ikke andet, end at det paa givne Foranledning kom for Dagen, hvor dybt Birkedals kirkelige Vidnesbyrd var gaaet i hans Tilhørere, og hvor fast det havde samlet dem til en Menighed, som ikke paa verdsligt Magtbud vilde lade sig splitte. Derfor er den frie Menigheds Dannelse om ham, da han afskedigedes, en Slutsten paa hele hans Virksomhed som Præst og Ordets Tjener, næppe nogen Præst kunde under lignende Forhold andet end takke Gud for at kunne sætte paa sin.

Det var hans Kjærlighed til Folkekirken, som han mente, baade Folket og Menigheden selv trængte til at holde i Hævd, der fik ham til at vælge den Form for sin Handlemaade, han valgte, idet han ikke vilde gaa ud af den eller lade sig regne udenfor den, men blev i den trods Protest fra den anden Side, indtil Valgmenighedsloven 1868 bar ham Sejren hjem. Han har saa tidt hævdet, at den hellige, almindelige Kirke og Folkekirken var to Ting, men naar han saa tilføjede, at han fandt den hellige, almindelige Kirke i Folkekirken, saa var det ramme Alvor, thi under de nuværende kirkelige Forhold saa han i en Skilsmisse fra Folkekirken kun skæbnsvangre Farer for en Sektdannelse, han mindst af alt vilde, at den „kirkelige Anskuelse“ (den, han selv en Gang har sagt, har faaet sit Navn af ham — jeg tror, ved et Præstemøde i Viborg i Fyrreerne) skulde give Stødet til.

Jeg gaar nu over til Birkedals folkelige Virk-

somhed. Allerede fra Ungdommen var han stærkt greben af Tidens nationale Tanker. Om Vennekredsen fra de unge Dage siger han:

„Tredobbelt Mærket stod i Ban'rets Fold:
Et Liv i Skjønheds billedsmukke Tempel,
og Danmarks Frihed ud af Trældoms Vold,
og Hjærtets Kjærlighed med Renheds Stempel“.

Dog er det første, større Indlæg fra ham i Folkesagen rettet imod flere af disses politiske Optræden. Det er Skriftet: „Danmarks Fortid, Nutid og Fremtid“, 1842, tilegnet „D. G. Monrad, min kjære Ungdomsven, min Manddoms politiske Modstander“.

Det er et Indlæg imod den liberale Opposition i Fyrreerne. Al revolutionær Færd skal man vogte sig for; thi den vil føre til Bagstræv igjen. Det er en mislig Omgang med Friheden, naar man vil samle alt paa Skattebevillingsret og Konstitution. Naar man mener at kunne overføre Oldtidens Frihedsformer umiddelbart paa Nutiden, tager man ikke i Betænkning, at Oldtiden dog kun er Folkets Barndomstid, hvori det uregelmæssige, det, der endnu er uden Forstand paa sig selv, og derfor til Dels er uden Kraft til at styre sig selv, raader. Den kan ikke være Norm for Udviklingen, selv om den gjemmer Spiren til den, som skal udfolde sig i Folkets Fremtidsliv. Denne Spire er ganske vist nævnt med Ordet: Frihed, og der kan ingen Strid være om, hvor vidt vi skulle være fri eller ikke; men Spørgsmaalet er: hvad er den sande Borgerfrihed. Den bestaar ikke i, at Folket gjør Kongen ufri (som dets „første Embedsmand“ blot), eller i, at Kongen gjør Folket ufrit, men i begge fælles Frihed.

Han gjennemgaar nu Historien. I Midalderen var Kongen bundet — men var Folket derfor frit? Nej, ikke uden man ved Folket vilde forstaa de to Stænder: Adel og Gejstlighed. Og deres Frihed var netop Folkets Trældom. Man glemte, at Folket var en Organisme,

eet Legeme. Hvad enten man opfatter Statsomvæltningen 1660, som om Kongen tiltvang sig Enevælden, eller som om Folket gav ham den, saa betyder den dog, at et nødvendigt Led af Folkefriheden med Kongens ubundne Magt vandtes tilbage, og en Forfatning som den af 1660 kunde ikke bestaa i næsten 200 Aar, uden at være et Hjem for Folketanken, idetmindste til en vis given Tid. Det ene Lem paa „Legemet“ var attør frigjort.

Men Maalet er: almindelig Frihed. Den kunde dog ikke gennemføres, saa længe Folket laa i aandelig Trældom. Det maatte først aandelig frigjøres, og det har netop Enevoldsmagten taget Sigte paa, som det ogsaa er under den, at Aarhundredets folkelige Rejsning i Digtning, Kunst og Videnskab har fundet Sted. Og nu sidst var det den enevældige Konge, som ved Forordningen om Stænderforsamlinger har gjort Folkerøsten fri. Derved blev Begyndelsen gjort til en bevidst Sammensmeltning af alle Danske til eet Danmark. Det andet Lem blev frigjort.

Begyndelsen, — thi dette er ikke Bygningens Fuldendelse, men dens „Rejsning“. Han mener, at den fuldkomne Form er givet heri, om end den reale Fylde ikke er naaet. „Jeg indrømmer gjerne, at den rette Frihed endnu ikke er til Stede i Danmark, at meget bør forandres baade hos Regering og Folk først“. Men det er fremfor alt ikke udvortes, men indvortes Frihed, det kommer an paa. Grundbetingelsen herfor er givet derved, at Ordet er løst. Ordets Frihed er den største, ja eneste Borgen for en virkelig Folkefrihed. Er Kongen ikke juridisk bundet til at imødekomme Folkets berettigede Ønsker, saa er han det dog moralsk. Han hører jo Folket selv til. Det er netop den „liberale“ Opfattelse, der tillægger Kongen Absolutthed ved at stille ham udenfor Sammenhængen med sit Folk, sin Tid, almægtig overfor et afmægtigt Folk. Vor Opfattelse kjender ikke en saadan Konge. Den Konge, som selv hører sit Folk og sin Tid til, vil ikke kunne unddrage

sig for at opfylde de Ønsker, som virkelig er et Udtryk for Folkets Tarv, selv om det ikke sker saa hurtigt, som Utaalmodigheden forlanger det.

Demagogi under en lovgivende Forfatning vilde være det største Onde. Den frie Kongemagt og den frie Folkerøst tilsammen er den forklarede Enhed. Der staar meget tilbage fra begge Sider endnu. Kongen maa give udvidet Trykkefrihed, Stændernes Forening i eet Folkeraad; toaarigt Finansbudget, Offentlighed i Forhandlingerne, almindelig Samvittighedsfrihed. — Folket maa opgive at føle sig som Slave under den nuværende Forfatning, maa føle sig fri i den, — det stadige Raab paa, at man er Slave, gjør en til det til sidst, hvor megen udvortes Frihed man saa fik —, og det maa udrydde den Egenkjærlighed, hvori vi med al Snakken om det almindelige Bedste dog kun have Øje for vort eget. — Det er den indvortes Fribaarenhed, det kommer an paa, ikke ydre Former. Og jo hidsigere man kræver disse, des mere sænker man Niveauet for den ægte Frihed.

Jeg har saa udførligt gjengivet Indholdet af dette lille Skrift, fordi det, naar man bortser fra det, som kun kom Datidens Strid ved, afridser Grundlinierne for Birkedals Syn paa det borgerlige Folkeliv, som det vedblev at være. Naturligvis maatte Udviklingen føre det med sig, at en saa frisindet Mand som Birkedal ikke blev staaende i Rækkerne af den frie Forfatnings Modstandere. Programmet: „Kongehaand og Folkestemme“ i Fyrrernes Forstand blev ikke ved at være hans, saa lidt som Grundtvigs. Han blev jo endogsaa en fremragende Talsmand for 5te Juni-Grundloven. Men hans Frihedsideal blev aldrig det rent politiske, hans Frihedskamp drejede sig aldrig om Paragraferne i Papirs-Grundloven, mindst dem, der vedrørte Folkets Pengepung blot, og hvor forskjelligt end i mange Maader hans Stade senere blev, saa holdt han dog fast paa Grundtankerne fra hans første lille Skrift, at det vilde være det danske

Folks Fordærvelse, om det i Strid for Frihedens ydre Skal vilde glemme dens Kjerne: den aandelige Fribaa-renhed, om det vilde sætte de materielle Interesser øverst og gjøre Pengespørgsmaalet til det vigtigste, og om det under Friheds-Fraser og Fraser om det almindelige Bedste dog blev sit eget, hver Mand eller hvert Parti søgte. Om Sammenhængen mellem hans tidligere og hans senere Stade kan jeg henvise til, hvad han om Grundtvigs Politik før og efter 1848 siger i sin Bog om „Frits Bojsen“ S. 26.

Han kom aldrig til at høre til det „national-liberale“ Parti. Dets „doktrinære“ Ringeagt for Menigmand var for ham en Miskjendelse af, hvad Folket er. Den Dannelsesgrund, hvorpaa den „klassisk“ dannede Mindredel af Folket stod, kunde i hans Øjne aldrig blive det hele Folks; og det maatte dog være et, som kunde bære hele Folket, der skulde være Fællesbaandet for alle. Han fandt de første Betingelser for at knytte et saadant i den grundtvigske Folkehøjskole. — Og saa var han imellem 1850 og 1864 en afgjort Modstander af den national-liberale Politik overfor Udlandet, ikke fordi han fandt den for national, men fordi den i hans Øjne var karakterløs og vaklende, fordi den ikke turde sætte alt ind paa en Afgjørelse, der tog fuldt Hensyn til Danmarks Ære. Dette Ord har intet her med den franske „Gloire“ at gjøre. Han var ikke „Chauvinist“. Han mente, at et Folks Ret til at være til afhang af, at det i sin Livs-og Døds-Sag ikke blev troløs imod sig selv, men handlede i Troskab imod sig selv, om end alle Tegn spaaede imod. Hvad der vandtes ved at bøje af for disse, tabtes mangefold igjen i Spildet af den store Kraft, som mistedes, hvor et Folk slap sig selv. Derfor var han ogsaa med blandt de 21 „Nej'er“, som lød i Rigsraadet til Fredslutningen i 1864. En Sønderjyde har skrevet til mig: „Som 16 Aars Knøs sad jeg sammen med min Fader paa Tilhørerpladsen i det danske Folke-ting hin Novemberdag 1864, da Folkets kaarne Mænd

skulde give deres Samtykke til Afstaaelsen af Sønderjylland. Da Birkedal havde talt, tyktes det mig umuligt, at nogen dansk Mand kunde sige Ja. I den Stund vandt Birkedal den sønderjydske Drengs Hjærte paa en slig Vis, at det slap ham aldrig siden. Og selv om jeg aldrig et Øjeblik havde tvivlet om vor gode og retfærdige Sags endelige Sejr, saa fik mit Folkehaab dog i denne Time en underlig velsignet Foryngelsens Daab: En Sag, der havde slige Talsmænd, kunde aldrig tabes! Man dømme om „Nej'ets“ politiske Betydning, som man vil og kan. Naar Valget vilde have været mellem „Ja“ og „Nej“ efter lige stærke Forstandsgrunde, kan der vel ingen Tvivl være om, at „Ja'et“ var det eneste forsvarlige her. Men naar Valget i denne Danmarks Midnatstime (jeg har hørt Termansen fortælle, at den sidste Stemme faldt ved Midnatsklokkens sidste Slag) syntes en Mand at staa imellem et „Ja“ efter laftregnende Forstandsgrunde og et „Nej“ efter Hensynet, ikke til svævende Følelser, men til hans Hjærtes urokkelige Tro paa Retfærds og Kjærligheds Overmagt, saa maa vel „Nej'et“ blive det ene forsvarlige.

Det var sikkert Birkedals Mening, at, om end denne „Overmagt“ ikke vilde kjendes i øjeblikkelig Sejr over Fjenden, saa burde den dog, trods Nederlag, kjendes som en Overmagt, vi selv skulde bøje os for, idet vi uden Beregning lagde hele vor Sag i den almægtige Guds Haand. Det vilde dog blive Vejen til den bedste Sejr til sidst. Og er ikke det Folk friest, som selv i Fjendevold staar trofast paa Vagt for sit dyreste Liv, fremfor det, som vandt sin ydre Frihed ved Troløshed imod sig selv og brugte Fredens Dage til at sove ind paa hin Vagt? -- De, som nu til Dags vil udrydde alle „nationale Legender“, skal vare sig for, at de ikke kaster Barnet ud med Badevandet. Der kan være Spildevand nok, ogsaa hvad „Patriotisme“ angaar; men i Birkedals „Nej“ til Freden 1864 var Barnet, som ikke maa udkastes. Vore Dages „Fredsvenner“, som ikke havde

hans Sympathi, har — hvordan man saa vil opfatte deres Sag — et umaadeligt Ansvar her, og det er, tykkes mig, deres store Fejl, at de omgaas for let med det. Derved faar de mangfoldige, som elsker Fred, imod sig, og fordærver deres egen Sag. Man vil lede efter det bortkastede „Barn“ igjen. Og vist er det, at det „Nej“ til Freden, som Birkedal gav, det har tjent fuldt saa meget til at vække den slumrende Kraft i Sønderjylland og bevare den i Live, som alle „Ja“-erne til sammen. Det er den anførte Udtalelse af Sønderjyden ovenfor et Vidnesbyrd om. Det er den Tro, hvori det blev givet, der er et Folks stærkeste Livskraft. — Gud bevare den!

Han kom heller aldrig til at høre til „Bondevennernes“ Parti. Ja — Bondeven var han; fra den danske Bonde ventede han et Indskud af Folkets aandelige Kræfter, det haardt kunde behøve. Skulde det udeblive, vilde han naturligvis ikke i Bonden se noget særligt. Hans Bonde-Kjærlighed var langt fra Smiger, og Popularitet hang aldrig ved ham. Hele hans Retning maatte fjerne ham vidt fra den J. A. Hansenske Politik, hvor mange Enkeltheder, han end kunde dele med den, naar den virkelig rammede Menigmands Bedste. Det er en Misforstaaelse, om nogen vilde mene, at han i overflyvende Idealisme ingen Sans havde for Ting, som væsenlig vedkom Folkets økonomiske Frigjørelse, Smaafolks materielle Tarv. Han var vist altid med, naar noget her forekom ham tjenligt. Men han kunde aldrig gaa i Parti med dem, der i Synet paa Grundvilkaarene for et Folkeliv var ham saa modsatte, som Kjød er mod Aand. Partifællesskab med dyb Uenighed i Grunden var ham en „falsk Alliance“, som vilde føre til dobbelt bitter Kamp og vilde slette Grænserne for Folkets Øjne ud mellem, hvad der var Sandhed og Løgn, Adelsind og Lavhed. Lad mig bruge et Billede*) fra et andet

*) Jeg kalder det med Flid et „Billede“; thi jeg sammenstiller selvfølgelig ikke ligefrem Forholdet mellem de danske Folkepartier med Forholdet mellem dansk og tysk i Sønderjylland.

Omraade. Det lod sig nok tænke, at de danske Ordførere i den gamle slesvigske Stænderforsamling kunde stemme sammen med de slesvigholstenske, naar Spørgsmaal forelaa, som maatte anses gavnlige for Folk i Sønderjylland i det hele og befordre almindelig økonomisk Fremgang. Men hvis de paa slige Spørgsmaal vilde slutte Alliance med deres folkelige Fjender og indgaa paa at folde det store Banner sammen for Partiets Skyld, vilde Sagen rigtignok være en ganske anden. — En saadan falsk Alliance var det „forenede Venstre“ ham, som dannedes i 1870. Man vil allerede af hans Skrift fra 1842 kunne forstaa, at saaledes maatte han tænke. Allerede her blæser han en aandelig Holmgang ind baade imod dem, der vil plante frem med Sæd ind i det danske Folk, og dem, som vil drage det ned i dets egen Lavhed: „med Tankens og Ordets Glavind ville vi drage imod hinanden“. Men man maatte ikke udstøde hinanden af Folket derfor. Kampen skulde føres under det fælles Løsen: Frihed for Danmark, ej med Bitterheder, Kaadheder, vingskudte Vittigheder o. s. v. Det glemte han aldrig, naar han kæmpede og tog Afstand fra Landsmænd med Sværdet. Men naar han i den lille Pjes: „Grundtvigianismen og det forenede Venstre“ i 1870 indledte det sidste og sikkert sværeste Kampafsnit af sit Liv, saa var det Sandhed, naar han sagde, at han kun derved kunde blive tro imod sig selv. Da afdøde Fru Hall under Grundlovskampen 1865 havde kaldt ham en „Tvillingbroder til J. A. Hansen, Frølund o. s. v.“, fordi han med dem værgede for Grundloven af 5te Juni, svarer han hende i et Brev, skrevet Dagen før hans Afskedigelses Datum, den 21de Septbr., om hun da ikke kan forstaa, at „en Mand, som elsker en Sag, ikke kan lade være at stemme for den Sag, fordi der er 100 Kjærlinger, der stemmer for den samme Sag af andre Grunde end hans. . . . Men jeg er ikke Tvillingbroder til nogen af de nævnte, jeg har aldrig haft Aands- og Hjertesamfund med dem; tværtimod, — jeg har været

og er deres Modstander paa Liv og Død“. Lad et stærkt Udtryk her gaa paa en øjeblikkelig Brevstemnings Regning, — men det var den samme Betragtning, som fik ham paa et afgjørende Tidspunkt til at vende sit Livs Grundanskuelse imod Folkets Flertal, som tidligere imod den national-liberale Regering, uden at spørge om, hvad der deraf maatte følge for ham selv, men ogsaa uden at foretage noget Omsving fra venstre til højre, som man foreholdt ham. Han blev, hvor han havde været. Det vidner dog vel hans sidste politiske Stridsskrift: „En Varselsrøst i Danmarks Skumringstime“, 1888, om.

Nærmere skal jeg ikke her gaa ind paa Tiden efter 1870. Vi staar jo midt i den endnu, hvor meget der saa har forandret sig, og hvor mange gamle Modstandere af Birkedal, der nu end vil være tilbøjelige til at give ham i det mindste delvis Ret, og disse „Mindeblade“ er ikke Stedet til at ype Strid.

Man har kaldt Birkedal Idealist med taagede Tanker, om end med ædelt Hjærte og stort Højsind. Men det er dog en Klarhed af en høj Art, der faar en Mand til at staa bag ved sit Ord hele sit Liv igjennem og trofast holde paa dets Grundtanke til det sidste. Mange kritisk skarper Hoveder kan det just ikke siges om. Hans Idealisme var klart gjenneamtænkt. Skulde den da i sig selv være en stor Uklarhed, kun skikket til at volde Forvirring i det „virkelige“ Liv, eller skulde den ikke snarere være, hvad et Menneske-, Folke- og Kristenliv mindst af alt kan undvære? Han skulde nødvendig blive — hvad han er bleven kaldt — den „sidste Idealist“ i Danmark.

Hvilken Dom vilde der da ikke være i den enstemmige Udtalelse om ham ved hans Død, hele Landet og alle Partier over, at med ham tabte Fædrelandet en af sine bedste Sønner, og den danske Menighed et af sine trofasteste Vidner!

*

*

*

Vilhelms Birkedals Hustru blev Emilie Christiane Meyer, f. 11. Marts 1815. Hendes Fader, Urtekræmmer og Kaptejn M. i Kjøbenhavn, var død, da han lærte hende at kjende, og hun boede hos sin Moder. Hun var 20, og han 25 Aar, da de første Gang mødtes ved et Bryllup paa Holtegaard, hvor Bruden var en af hendes Veninder. Han har selv i et lille Haandskrift: „De tre lykkeligste Maaneder i mit Liv“, som han forærede hende paa hendes første Fødselsdag efter deres Forlovelse, fortalt om de tre Maaneder, der laa imellem det første Møde og Jaordet.

„Kvindeligheden er mig en Længselsbølge, der ruller sagte gyngende imod sit Hjem: Himlen; den er mig en Toneklang, der dirrer hen og har iført sig et let, yndigt Gevandt i en stille Aftenrøde, da Himlen og Jorden forenede sig i en hellig Fred: ja, den er et fromt Barn, hvis Sjæl er een af Aftenklokkens Toner, der rev sig løs til Guds Pris, og mødte en yndig Straale af Aftenrøden og smeltede sammen dermed og dalede ned til det lille Barn i Vuggen som en Engel, mens Moderen nynnede en from Vuggesang.“ Ikke sandt! dette er smukt sagt; og lad det nu være meget „romantisk“, saa passede dog hele dette poetiske Billede paa hans Hjertes Udkaarede.

Skjønhedssans havde han, — han kunde i Spøgsige: i en „generende“ Grad. Kvindelig Skjønhed havde tidlig gjort Indvirkning paa ham og ofte sat hans ungdommelige Hjærte i Uro. Han skildrer sit første kvindelige Ideal som et, hvis Væsen ligesom drog alt ind til sin Sjæl, som om alle Naturens Syner drog forbi det som i en Hylding; selv stod det „bydende“ midt i den evige Natur. „Med Emilie er det anderledes. Denne lille, yndige Skabning syntes ikke at drage Naturen til sig: selv sank hun hen i den evige Natur; det var, som om hendes Aand stræbte ud af Øje, gennem Smil, fra Kindens Rødme, ud af alle Træk, for at hvile i Naturen, for at smelte sammen med dens Aand. Hun syntes ikke

saa meget at optage Naturen i sin Sjæl, meget mere blev denne greben af Naturen, og i dette Øjeblik, da hun med sit taarefyldte Øje, med sit fromme Smil, stirrede ud over Bølgerne, ud imod de fjerne Kyster, tænkte hun ikke mere paa sig selv: hun vilde ikke byde over Naturen, hun var selv behersket af dens evige Aand“. Ja, lad disse Ungdomstræk ogsaa staa her for at række Haanden til Oldingens Ord ved Hustruens Baare, nogle Blade længere henne i denne lille Bog. Der er dog en forunderlig Duft over en gammel „visnet Rose“, — ja, ogsaa Liv!

Og enhver, som har kjendt hende, vil gjenkjende hende i dette gamle Billede. Skjøn var hun, forunderlig fin og yndig fra de unge til de gamle Dage. Jeg kan saa godt forstaa, hvordan de sarteste Billeder, lige fra Morgen- og Aftenrødens Straaler til Æolsharpens dirrende Toner, kom frem for den elskende Yngling, naar han vilde skildre hende. Og hvor var hun ikke modtagelig for de dybeste Sjæleindtryk; saa bly og stille, som hun var, saa stod dog alt fra Naturens og Aandens Verden, som mødte hende, saa stærkt og levende tegnet i hendes Sjæl; for hendes stille Blyhed lukkede Livet sine Lønkamre op. Der hang over Sofaen i Dagligstuen i hendes og Birkedals Hjem et gammelt Billede, en Tegning efter Guido Renis Kristushoved med Tornekronen. Det er tegnet af hende selv i hendes Ungdom, før hun lærte Birkedal at kjende. Og kan en Kopi være aandløs og uselvstændig, saa kan den tilvisse ogsaa være saa, at den er mere end et Forsøg paa at gjengive Trækkene i en andens Billede; den kan ogsaa bære Træk af Tegnerens Ejendommelighed, og netop hvor Billedet ikke gjør Fordring paa den store Kunstværdi, er der heri en Sjælsværdi af en egen Art, som i Hjemmets Billedgalleri er større end i hin. Og i dette Billede havde hun lagt sin egen Sjæl, som den dybest spejlede sig i Frelserens tornekronede Hoved. Det var ikke hverken Lidelsens Højhed eller Jammer, hun havde gjengivet;

det var „Vemoden over Tilværelsens Skygge“, som mildt opløste sig i Frelserhovedets harmoniske Skjønhed. Og deri er netop det dybeste Træk i hendes Sjæl lagt frem. Hun havde et lyst Sind og et vittigt Lune, men inderst inde bar hun hint Vemod som et Høstsmil paa en solklar Oktoberdag; mildt fortonet i Skjønheds- og Naadeglansen fra Jesu Kors. Det græske Ord: „Kharis“, som baade betyder „Ynde“ og „Naade“, gik sammen i begge sine Betydninger i hende. Og jeg kan ikke andet end ogsaa lade disse „Mindeblade“ rumme den lille Sang*) af hende, som hendes Husbond nævnte Vers af ved hendes Baare, fuldstændigt, fordi den klarest tegner det inderste i hende og gjerne kunde være Teksten til hint Ungdomsbillede af Frelserens Hoved:

Som'ren nu sin Afsked tager,
Storken bort fra Danmark drager,
længes efter varme Hjem.
Hver en Sangfugl tier stille —
ingen Nattergaletrille
høres nu fra Skovens Gjem.

Alnaturen staar vemodig;
skjønt den synes frisk og frodig,
gaar et Suk dog fra dens Bryst; —
ak! den maatte dø og falme,
da vi tabte Livets Palme,
tabte Livets bedste Lyst.

Derfor staar den i Forlængsel,
venter Løsning af sit Fængsel
med de faldne Adams Børn,
venter Englene, som holde
Vindene, der nu saa kolde
suse gennem Skov og Tjørn.

Sørg dog ej, o Jord, vor Moder!
Jesus blev din Ven og Broder,

*) Digtet for mange Aar siden efter en Barnefødsel. Hun har selv sat Tone til den.

Han er jo din Plejesøn.
 Naar Han samle vil sit Rige,
 bli'er du skjøn foruden Lige,
 bli'er du lys og evig grøn.

Da Guds Børn skal glade sjunge,
 mere skjønt end Fugletunge —
 mer end nu vi kan forstaa,
 Aasyn imod Aasyn skue
 Ham, som kunde Stormen true,
 tog i Favn dog helst de smaa.

Og som Fuglen bort fra Norden,
 saa den trætte Sjæl fra Jorden
 længes mod hans Frelserfavn.
 Her kun Længslen slaar med Vinge,
 en Gang skal den dog os bringe
 frelst i Paradisets Havn.

Men hun var ved Siden heraf en stærk Sjæl. — Det, hun fik at bære som Birkedals Hustru var ikke lidet. Jeg tænker ikke hermed blot paa udvortes Om-skiftelser, blandt hvilke jo især Opbruddet fra Ryslinge Præstegaard maa nævnes. Men jeg tænker ganske særligt paa, at der skulde en stærk Sjæl til at være Birkedals Medhjælp i det personlige Liv, i alle hans indre Kampe. Tænk paa den Nat i Sønderomme Præstegaard, han fortæller om i „Livsførelsen“, da han midt i sin Sygdoms Nød vaagnede og følte Dødens Nærhed, mens han greb hendes Haand, bød Farvel og sagde: „— Hold denne Times Alvor ud — i Jesu Kristi Haab og Tro —“! og man har Billedet paa mangen en lignende Time. Mangen en Hustru vilde maaske overfladisk have taget sligt for Urimeligheder og for noget, han i hvert Fald ikke skulde besvære hende med. Men hun forstod, at det var hans Sjæls Kampe med Gud, Jakobskampen til den evige Velsignelse, og saa omgav hun ham saadan med en sagtomdig og stille Aands uforkrænkelige Væsen, at det mildnede ham Kampen, og „Hjærtets skjulte Men-neske“ ogsaa i ham fik Sejr. Og hun forstod, at det

netop var der igjennem, han skulde blive til den Mand, han blev. Har nogen holdt Forfængelighedens Dæmon borte fra hans Sjæl, saa var det hende. Og det var, fordi hun aldrig smigrede for det falske Blændværk af hans egen Ypperlighed, men altid holdt Idealet højt for ham. Og vist nok er der ingen, næst Gud selv, han staar i den Gjæld til som til hende for, at han i menneskelig Skrøbelighed naaede, hvad der vel maa kaldes det største, han naaede: ikke blot ikke at kæmpe sin Strid paa en selvsyg Maade eller med daarlige Vaaben, men at kæmpe den saaledes, at han aldrig forfulgte nogen Sag, fordi det var hans Sag alene, eller blot fordi den vinkede ham med Idealets høje Glans, men tog den kun op, fordi og naar han følte, at det var Vor Herres Sag, og han skulde være sin Herres Tjener, uden Fordring paa Løn, hverken i Ære eller Penge. Hvor kunde han ikke med sine rige Evner og især med sin strømmende Veltalenhed paa de afgjørende Vendepunkter i sit Liv have misbrugt dem til egen Ære og til en tilsyneladende langt større Fordel for sig selv, end han nogensinde vandt paa den Selvfornægtelsens Vej, han gik! Men her skal fremfor alt hans Hustrus Navn nævnes med Tak til Gud i Jesu Navn. Uden at han selv skal glemmes, var hun hans gode Engel her. Hun tog Vare paa hans Sjæl med Forstaaelsens og Hengivenhedens Æmhed og Styrke, tænkte ikke paa at glimre med sin Mand, men paa at hjælpe til, at Gudsmanden i ham kunde sejre.

Og det kunde hun, fordi hun selv gik foran i Ydmyghed, Sagtmodighed og Varsomhed. De, der kun saa hende flygtigt, kunde maaske sommetider finde hende ubetydelig. Hun var ikke blot stille af Væsen, men hun forstod at glemme og glemme sig selv, og hendes Magt var den „stille Magt“. I Hjemmet holdt hun alle Traadene i sin Haand, men ingen mærkede nogensinde, at de strammede. Jeg maa maaske anføre nogle Vers af en Sang, Børnene sang om hende paa hendes 70-aarige

Fødselsdag; thi den er et sandt Billede af hende, som hun var indenfor Hjemmets Døre:

„... Skjønheds „Aand og Liv“ er Kjærligheden,
og Kjærligheden er i Hjærtet lagt,
men som et Hav af Sollys kan den straale
paa Siv og Cedre, smaat og stort paa Jord,
og som en Duft, de hvide Engle taale,
den bølger om os i det milde Ord.

Det er som Fenrisulvens sære Lænke
sno't sammen af det fineste, man veed:
af Kilders Nyn fra Draaberne, de stænke,
af Vingesusen og af Englefjed.
Og ingen Tyr maa ofre Højrehaanden
i Ulvens Gab for at faa Lænken lagt,
den lægger sig som Blomsters søde Aanden
om alt det vilde ved sin egen Magt.

Hil dig, vor Mo'er, i Kreds af Døtre søde!
Med denne Sang vi hilse dig i Dag,
du Pigemoder med det milde, bløde,
det lyse, fredegode Hjærtelag,
hvorfra der aandes som en Foraarsmorgens
solvarme Vinde over frossen Vang,
hvor Lænken smeddes, der har tvunget Sorgens
Svartalfer i dit Følge mangan Gang. —“

Hvordan hun ogsaa rent timeligt talt har været sin Mands Støtte ved under gjerne trange Kaar — smaa Indkomster og mange Børn — at tage Husets hele økonomiske Byrde paa sig, skal her kun nævnes. Men det var ingen liden Opgave, og hun gennemførte den.

Det skal jo være svært at være en stor Mands Hustru. Men hun ævnede at være det — af Guds Naade.

Deres Bryllup stod den 4. April 1837. Og i over 52 Aar levede de med hinanden. Fem Gange skiftede de Hjem: Ringkjøbing, Sønderomme, Ryslinge Præstegaard, Kirkely og Vældegaard, som blev deres Alderdoms

Hjem fra Efteraaret 1885. Vejen gik fra Vesterhavet til Øresund, fra Vest mod Solens Opgang, fra de hvide Klitter til de grønne Skove. De fik fjorten Børn; af dem døde de seks inden Fader og Moder. I en Anmærkning under Teksten giver jeg en Fortegnelse paa alle deres Børn og Børnebørn*).

-
- *) I. Agathe Oline B., f. i Ringkjøbing $\frac{2}{5}$ 38; d. smstds $\frac{25}{1}$ 40.
- II. Augusta Johanne Charlotte B., f. i Ringkjøbing $\frac{20}{5}$ 39;
¹⁾ g. $\frac{14}{8}$ 64 m. Simon Fougner Hartmann, f. $\frac{11}{10}$ 36;
 d. som residerende Kappelan i Tønsberg $\frac{17}{1}$ 71. Deres Børn:
- a) Halfdan H., f. $\frac{27}{12}$ 65; Handelsmand i Bordeaux.
 - b) Vilhelm Birkedal H., f. $\frac{9}{8}$ 67; d. $\frac{26}{9}$ 70.
 - c) Johannes Marius H., f. $\frac{28}{8}$ 69; cand. theol. (Kristiania).
 - d) Hjalmar H., f. $\frac{16}{6}$ 70; Gartner.
- ²⁾ g. $\frac{17}{8}$ 75 m. Lavrids Ludvig Gundelak Nyegaard, f. $\frac{22}{9}$ 49, Sognepræst i Ølsted. Deres Børn:
- a) Sven Olav N., f. $\frac{14}{6}$ 76.
 - b) Gram Birkedal N., f. $\frac{11}{9}$ 77.
 - c) Liv Lavridsdatter N., f. $\frac{3}{11}$ 79; d. $\frac{11}{10}$ 80.
- III. Christian Gram B., f. i Sønderomme $\frac{20}{2}$ 41; d. $\frac{3}{3}$ 52.
- IV. Georgia Viktorine B., f. i S.-Omme $\frac{25}{6}$ 42, g. $\frac{14}{7}$ 65 m. Albert Lange, f. $\frac{7}{8}$ 35, Sognepræst paa Inderøen v. Trondhjem. Deres Børn:
- a) Emilie Birkedal L., f. $\frac{15}{5}$ 67; d. $\frac{12}{1}$ 70.
 - b) Charlotte L., f. $\frac{30}{8}$ 69.
 - c) Ulrik Frederik Nathanael L., f. $\frac{7}{4}$ 72; Polytekniker.
 - d) Gudrun L., f. $\frac{12}{9}$ 73.
 - e) Vilhelm Birkedal L., f. $\frac{4}{2}$ 81.
- V. Marie-Christofora B., f. i S.-Omme $\frac{9}{7}$ 43; g. $\frac{11}{10}$ 67 m. Morten Thomsen Bredsdorff, f. $\frac{27}{8}$ 30, Sognepræst i Torkildstrup. Deres Børn:
- a) Thomas Birkedal B., f. $\frac{9}{11}$ 68; stud. theol.
 - b) Astrid B., f. $\frac{21}{10}$ 71.
 - c) Gudrun B., f. $\frac{19}{2}$ 73.
- VI. Holger B., f. i S.-Omme $\frac{28}{7}$ 44; Civilingeniør, f. T. i Mexiko.
- VII. Agathe Johanne B., f. i S.-Omme $\frac{12}{1}$ 46; d. $\frac{15}{1}$ 84; g. $\frac{24}{9}$ 75 m. Claus Nikolaj Lorenzen, f. $\frac{27}{7}$ 35 (tidligere g. $\frac{30}{6}$ 65 m. Joachimine Marie Knudsen, Datter af Provst H. J. E. Knudsen i Gisleve, d. $\frac{3}{4}$ 74, af hvilket

4. April 1887 fejredes deres Guldbryllupsfest under stor Deltagelse. Af Venner var der indsamlet en Sum, hvorfor hans Billede skulde males af A. Jerndorff til Nationalgalleriet paa Frederiksborg Slot. Fra Ryslinge Valgmenighed skjænkedes dem et Maleri af Eggen om Kirkely med Udsigt op imod dette og Nasaretkirken. Deres Børn gav dem en mindre Kopi af Altertavlen i denne, udført af Kunstneren selv (Dalsgaard) o. s. v.

Ægteskab er følgende Børn: Kristine L., f. $23/4$ 66, Hans Joakim E. K. L., f. $6/1$ 69, Susanne Henriette L., f. $8/10$ 70); Sognepræst i N. Lyndelse. Deres Børn:

- a) Vilhelm Birkedal L., f. $27/1$ 77.
- b) Emilie L., f. $22/1$ 78; d. $5/3$ s. Aar.
- c) Johanne Simonia L., f. $19/7$ 80.
- d) Sara Marie L., f. $14/5$ 82.

VIII. Julie Christine B., f. i S.-Omme $17/2$ 47; g. $10/10$ 72 m. Johan Speyer, f. $28/2$ 37; Løjtnant, Apoteker i Otterup, d. $1/4$ 75. Deres Barn:

Vilhelm Birkedal S., f. $2/8$ 73, d. $28/3$ 80.

XI. Thyra B., f. i S.-Omme $23/8$ 48; d. i Ryslinge $16/1$ 51.

X. Lavra B., f. i Ryslinge $2/2$ 50; g. $23/6$ 76 m. Johan Jørgen Lange, f. $8/7$ 44, Sognepræst i Sollien, Norge, d. $13/1$ 82. Deres Børn:

- a) Emilie L., f. $22/11$ 78.
- b) Charlotte L., f. $22/7$ 80.
- c) Nanna L., f. $5/12$ 81.

XI. Thorvald Frederik B., f. i Ryslinge $23/5$ 51; d. som Fotograf i Kjøbenhavn $21/5$ 79; g. $21/11$ 78 m. Anna Villadsen, f. $16/6$ 60. Ingen Børn.

XII. Uffe B., f. i Ryslinge $17/6$ 52; Sognepræst v. St. Cathrines Kirke i Ribe; g. $3/7$ 78 m. Luise Amalie Nyegaard, f. $27/1$ 52. Ingen Børn. En Adoptivson: Henrik Birkedal, f. $27/12$ 85.

XIII. Nanna Ingeborg B., f. $25/3$ 54 i Ryslinge; d. i Dejbjerg $26/3$ 86; g. $20/6$ 78 m. Sofus Theodor Balslev, f. $28/3$ 50; Sognepræst i Søndersø. Deres Børn:

- a) Vilhelm Birkedal B., f. $13/7$ 79.
- b) Thorvald Nikolaj B., f. $31/3$ 81.
- c) Ejnar B., f. $17/6$ 82; d. $8/2$ 83.
- d) Herluf B., f. $18/12$ 83, d. $4/4$ 84.
- e) Eli B., f. $7/3$ 85.
- f) Nanna Ingeborg Birkedal B., f. $10/3$ 86.

XIV. Jutta B., f. i Ryslinge $27/7$ 57. Ugift.

250 Venner samledes med dem til Fest paa Skydebanen.
Men Dagens bedste Gave var dog et Gulduhr med en
ægte Perle i fra Brudgommen til Bruden, ledsaget af
følgende Digt:

Da Sølvets Bryllupsfest oprandt,
og Aar var lagt tilbage
fra Tiden, jeg til Brud dig vandt
i Vaarens lyse Dage,
da skjænked' jeg dig, søde Viv,
et Uhr af Sølv som Smykke,
med Tak for, hvad du i mit Liv
har bragt af Fred og Lykke.

Da loved' jeg: hvis Guldets Fest
oprandt for os heneden,
et Gulduhr give skal Attest
for Husbonds-Kjærligheden.
Jeg veed, med Smil i Taarens Vand
du ryster paa dit Ho'ede
og siger: o, du ødsle Mand,
saa vild jeg ej dig troede.

Her er det, — ej det gjør det Krav
som Igjæld at opveje,
hvad i halvhundred Aar du gav
din Ægtemand i Eje.
Du gav ham Guld: et Hjærte blødt,
Troskabens blanke Kjæde,
hvormed du bandt ham fast og sødt
til Hjemmets varme Rede.

Paa Hynde blød med Silkeskrud
jeg ej min Hustru bænked',
paa højen Sø du førtes ud
af ham, din Tro du skjænked'.
Du skjalv, men saa i Øjet mig
og rakte Haand og fulgte,
og hvad af mørkt, der ængsted' dig,
bag Taaresmil du dulgte.

Da Hjemmets Dør i bitre Stund
to Gange for os luktes,
og Fremtids Udsigt tyktes kun
en Vraa, hvor Lyset sluktes,

sig, husker du den Fugl, der spæd
sang Trøst dig i vor Have,
og af hvis Sang du, mens du græd,
drak Haabets Himmelgave?

Og husker du — hvi spørger jeg? —
mon glemmer Moder dette? —
de Timer, da paa dunkle Vej
vi fulgte, alderstrætte,
til Graven dem, vort Hjærte næst,
du havde født med Smerte, —
ak! større Smerte, veed jeg vist,
vi da at kjende lærte.

Oliga, Gram og Thyralil
Agathe, Thorvald, Nanna —
o; søde Navne! — Gravens Pil
end Vemodstaarer vande.
Og dog, al Sorg og Død til Trods,
da her de sank i Dvale,
vi vandt en Rigdom, gjemt til os,
i Paradisets Sale.

O, nej, jeg kan ej tælle frem
de Minder, lyse, dunkle,
vi sammen dele i vort Hjem,
mens Fortids-Stjerner funkler.
Eet stort og rigt i Dag for mig
staar fremst, som Gud har givet: —
Du gik ej bort — end har jeg dig,
min Duftblomst gennem Livet.

Som Tak for alt det Hjærteguld
du gav mig rundt og gjerne,
er dette Uhr kun Støv og Muld,
et Talglys mod en Stjerne.
Bliv ved at smile, til til sidst
du smiler gennem Graaden
til ham paa Lejet, som forvist
vil dø i Tro paa Naaden!

Da skal mit sidste Blik til dig
vist ogsaa Smilet være
fra al den Kjærlighed hos mig,
jeg bar til dig, du kjære. —

Saa kommer Dem antdagens Glans,
den store Sejrvinding,
naar Herren sætter Kronens Krans
af Naade om vor Tinding.

Til Tak for Billedet fra hans gamle Menighed sendte han følgende Digt:

Jeg stod saa tidt, hvor liden Kirsten *) staar
paa Billedet og skued' viden frem,
did, hvor det titted' frem, mit kjære Hjem,
hvor Arnen rejstes mig i mange Aar,
det „Kirkely“, hvor den hjemløse Præst
fandt Ly og Læ for Verdens kolde Blæst,
der, hvor jeg glædedes, hvor jeg har lidt,
hvor jeg har smilet sødt, hvor jeg har stridt
saa mangen Kamp, som kun Gud Fader veed,
i Løndomskåmrets tavse Ensomhed,
hvor jeg har smilet og hvor jeg har grædt
med saaret Sjæl og syg, saa træt, saa træt,
mens varme Hjærter, Børn og Venneviv
mildt lysnede med Solskin i mit Liv.
Jeg skued' Kirkens Tags det røde Skjær
sig højne hisset paa sin Bakketop,
hvor Spiret som en Finger peged' op,
som spurgte den: har du dit Hjem vel der?
Ja, der hvor jeg i tyve lange Aar
har løftet Banner for den Herre god,
som købte mig og eder med sit Blod
til Børn at være i Gud Faders Gaard.
Det spørger i mig, naar jeg nu hver Morgen
staar foran Billedet: „Stod trofast du
som Skjoldvagt paa din Post for Klippeborgen
og for din Herres Hjord med vaagen Hu?“
Saa skuer opad jeg og be'er en Bøn
for mig og jer til Ham, som boer i Løn,
at Han som Skjoldvagt vilde staa os bi
og holde os paa Frelsens smalle Sti.
Ja, Venner kjære! lyse dunkle Minder
gaar mig forbi, naar saa jeg staar og grunder
paa Fortidslivets Kaar; og derfor rinder
der Taarer ned paa mine gamle Kinder,
naar saa jeg staar, og Tanken stunder

*) En lille Pige paa Billedet.

imod de gamle Dage, saa min Sjæl
bli'er ung igjen og gladelig sig sænker
i dette dyrebare Mindevæld,
frigjort, og dog i Kjærlighedens Lænker.

Ja, foran Billedet, I sendte mig,
gaar tusind Billeder mit Blik forbi
af svundet Liv, af mangen Time rig,
der fyldte mig med Aandens Trylleri,
af Mænd og Kvinder, som med Smil og Nik
mig hilste, saa jeg tidt saa søndagsglad,
omstraalt af eders kjære Straaleblik,
gik frem for Alter og paa Prækestol
og vidned om Gudslivets Naadesol; —
da følte tidt jeg, at, som der I sad,
det eder var, der Aand og Lysning bad
ned over mig, at ofte Stemmen brast
for Herrens Røst og Aandens Vingekast.

Hver Morgen, jeg for dette Billed staar,
til Tak jeg manes for de rige Aar,
jeg leved' med jer paa min Pilgrimsgang
med Taarer snart, og snart med Frydesang. —
En Tak til Ham, som, til mit Haar blev graat,
dog gav mig Kraft at bære Budskab godt,
saa jeg, skønt skrøbelig, dog kunde staa
som ærligt Vidne i en lille Vraa
om Ham som naadig Bod for Savn os gav,
saa evigt Liv vi fik til Trods for Grav.
Og Tak til jer, som ofte bar mig oppe,
naar Modet svigted' under Sot og Saar,
da, naar min Baad paa høje Bølgetoppe
mig trued med Forlis og Dødens Kaar.
Saa Tak da for de mange, mange Dage,
vi vandred' sammen i de dybe Dale,
for Morgensmilet, da vor Kirkes Sage
i Frihed knytted' Baandet uden Mage,
for Taareduggen i den Aftensvale,
da brat vi skiltes, — Døren luktes til,
og bort jeg drog alt under Graad og Smil.

Nu stunder Dagen ned til Solbjergslag,
nu er til Ende snart min Levnedsdag;

men Billedet af det, som var en Gang
 saa virkeligt, skal følge paa min Gang.
 I Jesu Navn jeg nu i Livets Kvæld
 jer sender her min Tak — Farvel, Farvel!

Den Forventning, han udtalte i Slutningen af Guld-
 uhrsdigtet til sin Hustru, at det var hende, som skulde
 komme til at staa ved hans Dødsleje, indtraf ikke. Hun
 gik bort før ham. Hendes Kræfter havde de sidste Par
 Aar været svage, og ved Juletid 1889 blev hun angreben
 af Influenzaen. Juleaftensdag blev hun sengeliggende,
 men kunde dog gennem den aabne Sovekammerdør
 følge med Salmesangen om Juletræet og selv saa smaat
 nynne med. Ligesaa Julemorgen ved Andagten i den
 oplyste Stue. Men opad Dagen og den følgende Nat
 steg Feberen saa højt, at Lægen erklærede, der var
 Fare for hendes Liv. Dybt bevæget holdt Birkedal sin
 Juleprædiken i Vældegaard Forsamlingssal 2den Juledag.
 Næste Morgen var det tydeligt, at hendes sidste Time
 var nær. Hun var ikke ved sin Bevidsthed, men laa
 rolig og stille hen. Han bad hende slaa Øjet op endnu
 en Gang, om hun kunde, og kjende ham til Farvel. Men
 først en lille Stund efter, da han havde forladt hendes
 Leje et Øjeblik, slog hun vel ikke Øjet op, men hviskede
 sagte: „Fa'er!“ Men inden han, der straks ilede til,
 havde sat sig ved hendes Seng, var hun død. Det var
 3die Juledags Formiddag Kl. 11. Men ved hendes af-
 sjælede Legeme bekendte hendes Husbond Troens Ord
 og bad Fadervor. Og hendes egen ovenfor aftrykte
 Sang og Julesalmerne blandede sig imellem hinanden i
 Børnenes Mund over hendes Dødsleje.

Og saa valgte Birkedal til Hvilested for sin Hustrus
 og sit eget Støv den Plads ind under Nasaretkirkens Mur,
 hvor nu begges ligger i Opstandelsens Haab. Fra hendes
 Bisættelse i Gjentofte Kirke og hendes Jordefærd i Rys-
 linge er i dette lille Mindeskrift kun meddelt hendes Hus-
 bonds Taler. Men foruden ham talte i Gjentofte Sønnen
 U. Birkedal ud fra Davids Salme 68,12: „Herren lader

Ordet udgaa: „De Kvinder, som bringe godt Budskab, er en talrig Hær“, og Svigersønnen C. N. Lorenzen ud fra Ordet i Ap. Gjern. 8,39: „Han drog sin Vej med Glæde“; — og i Nasaretkirken Præsten K. Povlsen, der gav et sandt og smukt Billede af hende med Tak for, hvad hun havde været for sin Husbond, Menigheden og mange, mange andre.

Vilh. Birkedals Taler ved hans Hustrus Jordefærd.

I.

Ved Bisættelsen i Gjentofte Kirke

den 2den Januar 1890.

Hun var et Guds Barn — dette skal højt lyde ved hendes Baare — et ydmygt, fromt Barn, der gjemte Barnetroen dybt i sit Hjærte. Ja, ydmyg og stille sad hun ved vor Morgenandagt med foldede Hænder. Jeg saa hende om Aftenen, før hun gik til Hvile og Lyset var slukket, knæle med bøjet Hoved ved sin Seng; hun troede, jeg saa det ikke, thi hun var bly og bange for at vise sin Gudsfrygt frem; men jeg saa det og glædede mig. Da hun, allerede mærket til Døden, Juleaften laa paa sit Leje og hørte os synge om Juletræet: „Et Barn er født i Betlehem“, da nynnede hun højt med: „Halleluja, Halleluja!“ Hun havde dybe Længsler efter Fri-gjørelse fra Forkrænkelighedens Lænker. Da hun en Gang ved Løvfaldstid saa, hvorledes Naturen falmede, skrev hun en lille Sang, hvori hun taler saaledes:

Sørg dog ej, o Jord, vor Moder!
 Jesus blev vor Ven og Broder,
 Han er jo din Plejesøn.
 Naar Han samle vil sit Rige,
 bli'er du skjøn foruden Lige,
 bli'er du lys og eviggøn.

Da Guds Børn skal glade sjunge,
 mere skjont end Fugletunge,
 mer end nu vi kan forstaa,

Aasyn imod Aasyn skue
ham, som kunde Stormen true,
tog i Favn dog helst de smaa.

Og som Fuglen bort fra Norden,
saa den trætte Sjæl fra Jorden
længes mod hans Frelserfavn.
Her kun Længslen slaar med Vinge,
en Gang skal den dog os bringe
frelst i Paradisets Havn.

Hun var ikke ukjendt med Anfægtelsens Skygger, følte dybt sin Synd og syntes tidt, hun var for ringe i sin Kristendom og var ikke værdig til at indgaa til Paradis og Himmeriges Glæde. Jeg synes derfor, jeg kan forestille mig hende træde over Dørtærskelen i de Frelstes Skare og undre sig i sin Ydmyghed, at hun har faaet den Naade at være med i denne Skare, og bly blande sig imellem de andre. Ja, et Barn var hun, med Barnlighedens Skjær til det sidste. Paa hende passer Verset:

Kan du igjennem din Strid og din Daad
bevare det barnlige Sind til det sidste,
da har du Regnbuen over din Graad,
da har du Glorien over din Kiste.

Hun har Glorien af Naade over sin Kiste. Gud ske Lov!

Hun var Hustru. Med aldrig svigtende Kjærlighed og Troskab fulgte hun sin Husbond gennem Ungdommens, Manddommens, Alderdommens Dage. Og det ikke mindst, naar Bølgerne gik højt, og jeg maatte pløje den høje Sø, naar vor Velfærds Baad truedes med Undergang, ja, da hun, som elskede Hjemmets Lykke, maatte lukke dette Hjemms Dør efter sig for at drage ud i en uvis Fremtid, ligesom dreven ud af sit lille Paradis; — da rakte hun mig Haanden med kjærligt Smil gennem søde, straalende Taarer, som jeg aldrig glemmer, og sagde: „Hvor du gaar, der gaar jeg!“ Aldrig saa jeg en bitter

Skygge gaa hen over hendes velsignede Aasyn, men kun det søde Smil, og al Tid troede hun saa vist, at Gud vilde dog føre os paa det jævne. Og det gjorde han. Men hun var ogsaa min Samvittighed; thi hun krævede Mandens Adel og Højsind, og derfor stod hun tidt med opløftet Finger for at vare mig ad. Jeg maatte kæmpe — det faldt i min Lod —, jeg kunde og turde ikke overhøre Kaldet til at kæmpe for, hvad der stod for mig som Sandhed, og det baade i Kirke og Fædreland. Og det vilde hun aldrig hindre mig i. Men hun krævede, at der skulde kæmpes ridderligt, for at der ikke i al vor Skrøbelighed dog skulde sættes en Plet paa Vaabenskjoldet; hun krævede, at jeg skulde kæmpe „Troens gode Strid“, som Apostelen siger. Thi der er ogsaa en ond Strid, der kan føres baade for Tro og Sandhed, naar der strides uden Kjærlighed og med Vaaben, dypede i Gift. Ja, mer end een Gang har hun slaaet Bom for mig, naar jeg stod i Færd med at omstyrte Grænsen for, hvad der var ædelt og det modsatte. Det siger jeg, skjønt jeg godt veed, at jeg syndige Mand ogsaa i dette Stykke maa sige: „Gud, vær mig Synder naadig!“ Saadan var hun.

Hun var Moder. Det er sandt, hvad hendes Søn, som talte før, sagde: „Jeg skylder min Moder mindst lige saa meget som min Fader“. Men jeg føjer til, at han og de andre Børn skylder hende langt mere, end de skylder mig. De ere voksede under hendes milde Kjærligheds Blik og Varme, og den dybe Kjærligheds Kilde, som strømede i hendes Hjærte, blev af Guds Naade ledet ind i deres Hjærter, og jeg veed, at de Taarer, som de fælde her ved hendes Baare, er et tungt, men dog talende Udtryk for Følelsen af den Gjæld, de evig er i til hende. Men hun beviste sig som Moder ikke blot for dem, men for saare mange andre, baade nære og fjerne Mennesker, der kom i Berøring med hende. Ja, kunde jeg i denne Stund kalde dem frem omkring denne Kiste, alle dem, som have traadt ind

under hendes Tag og under det Lys og den Varme, som udgik fra hendes Sjæl til dem, — det vilde blive en stor Skare. Hendes Hjærte var saa rummeligt, saa rigt paa Kjærlighed; hun kunde ikke taale, at der taltes haardt eller ukjærligt om nogen, og da hun hørte en saadan ukjærlig Dom, sagde hun paa sin stiltfærdige Maade: „Jeg synes, Kjærlighedens Kaabe er bleven saa tyndslidt i vore Dage“.

Hun var, som jeg sagde, en sjælden Moder, og moderlig var hun ogsaa imod mig, skjønt hun var min Hustru. Hun var saa usigelig omhyggelig, værnede og puslede om mig som en Moder om sit lille Barn, og næsten aldrig gik hun forbi mig i sit Værelse, uden at hun stille nærmede sig og kyssede min Pande. Og hvor mange Sten har hun ikke villet tage bort fra min Vej, hvor mange Torne har hun ikke ladet saare sig, for at de ikke skulde saare mig, hvor mange Byrder har hun ikke villet bære for mig! Ja, Husmoder var hun, færdedes tidlig og silde i sit Hjem, selv med en træt Fod vilde hun sørge for det større og det mindre. Hun var en Solstraale, der kastede sin Glans fra den ene Kant af Værelset til den anden. Saadan var hun.

Gud gav os mangfoldig Lykke i vort Samliv ogsaa midt under de alvorlige Kaar, som timedes os. Men Lykke er ikke nok til at mætte en Menneskesjæl; thi vi er skabte til noget langt større end Lykke. Lykke er en Naturgave fra Herren, fra hvem al god Gave kommer, og priset være Han for hver Solskinstime, Han sendte os. Men der er det, som er af en højere Orden, og som vi syndige Mennesker ikke kan undvære, noget, som ikke er bunden til Naturen, men kan og skal bestaa selv da, naar Lykken svinder og Alverdens Lys slukkes. Det er Saligheden, der ikke er en Naturgave, men en Naadegave i Jesus Kristus, Vor Herre. Salige kan og skal Guds Børn være af Naade, selv om Tilværelsens Mørke sænker sig over dem. Man kan ikke med Rette kalde Stefanus lykkelig, da han stod ude paa Marken

og de kolde, haarde Stene sendte ham Dødsbud. Men salig var han i den Stund; thi han saa Himlen aaben og Guds Søn staaende ved Faderens Højre og vinke ham, staaende, som belavet paa at tage mod sit trofaste Blodvidne. Lykkelig var ikke Apostelen Paulus, da han stod der for Konge og Landshøvding og de fnysende Fjender med Lænker om sine Hænder for at høre sin Dom; men salig var han af Naade, saa han kunde løfte sine Hænder mod Himlen og udbryde: „Jeg vilde ønske, I alle var som jeg, disse mine Lænker undtagne!“ Ja, salig kan et Guds Barn være, om end Smærtens Taarer rinder ned ad hans Kinder, salig i Troen paa Syndernes Forladelse og evigt Liv for Jesu Kristi Skyld; thi uden Jesus kan der slet ingen Salighed gives, hverken her eller hisset. Og den Naadens Salighed har ogsaa min Hustru og jeg i vort Liv smagt noget af; men jeg skal ikke tale store Ord derom, ikke fordi Vor Herre Jesus ikke har villet unde os langt mere, end vi kunne tale om, men fordi vore Hjærter ikke helt og fuldt lukkede sig op for Hans Kjærlighed. Men vi fik dog saa meget, at vi kunde leve derpaa og dø derpaa i Hans velsignede Navn.

Men der er endnu et Trin, Herren i sin Naade vil føre os op til, det højeste, han har tilsagt os; før er ikke Hans Frelsergjerning ført til Ende, og før ikke Menneskelivet kommet til sin Fuldendelse. Det skal ske, at Natur og Naade smelter sammen, at Lykke og Salighed bliver eet i Jesu Navn. Selv under Naadens salige Tilstand her paa Jorden er der og maa der være det, der kan efterlade et Savn, en Længsel. Thi Forkrænkeligheden omringer os og arbejder i os, Sorg og Smærte hjemsøge os, Synden er ikke besejret i vort Væsen. Og just Guds Børn føle den store Byrde. Thi de skal jo være Lysets Børn, der vandre trods deres Forkrænkelighed i Guds Naades Lys; men i Solens Skin kastes just Skyggen, og det er Følelsen af Synd og Død, der følger dem. Verdens Børn vandre i Graavejr, og i et saadant ser de ikke

denne Skygge. Og derfor er der Længsel og Savn efter Guds Børns fuldkomne, herlige Frihed. Ogsaa i Paradiset, hvorhen min søde Hustru er gaaet, der er dog, skønt fuldkommen Frigjørelse fra Synd og Død, et mildt Savn og en Længsel; thi Sjælen forventer der at forenes med den Støvhytte, hvori den vandrede heneden, dens Stalbroder fra Vuggen til Graven. Først da, naar denne stille Forventning er opfyldt, først da er alle Savn stillede og Menneskelivet kommet til sit Maal. Og saa kan jeg ikke tænke mig andet, end at der er en anden, stille Længsel for de bortgangne, troende Sjæle. Der var en Præstekone i Fyen, som paa sit Dødsleje sagde til sin Husbond og deres Børn: „Jeg vil bede om at maatte sidde ved Døren hist for at vente paa, at den vil gaa op og I træde ind derad“. Ja, jeg troer, at hun, min Hustru, med denne sin store Kjærlighed har bedet om det samme, og at der med al hendes Salighed dog er noget, hun længes efter: at jeg og mine Børn skal samles med hende igjen. — Og se, Venner, Vor Herre Jesus vil opfylde enhver god og kjærlig Længsel for sine troende Venner. Derfor er der dette sidste Trin paa Himmelstigen, som ikke er blot Lykke, ikke blot Salighed, men er Lyksalighed, en Tilstand, hvor Natur og Naade, Lykke og Salighed dække hverandre. Ja, vi troer paa Kjødets Opstandelse, da det hele Menneskeliv er forløst, ikke blot Sjælen, men ogsaa Legemet; thi Vor Herre Jesus er en heel Frelser og vil ikke alene løse Sjælen fra dens Baand, men ogsaa dens Støvhytte, der da skal straale som et aandsfunklende Øje. Og det er den dybeste Længsel i min Sjæl, at jeg skal se denne min elskelige Hustru i Forklarelsens Glans, at det Øje, som bestraalede mig her, skal dobbelt straale hist, at den Læbe, som talte de rige, rige Kjærligheds Ord til mig, atter skal aabne sig med tusindfold sødere Klang, at den Haand, der lagde sig i min i Ungdomsdage, atter vil lægge sig i min til Evigheds-Haandtryk. O, Gud ske Lov!

Og saa takker jeg dig, o Gud, at du gav mig hende

og med hende alle de rige, utallige Velsignelser. Jeg havde ikke Ret til hende en eneste Time, — du gav mig at leve med hende i over halvhundrede Aar. Saa tag min Tak, du store, du naadige Gud i Jesu Navn. Og saa beder jeg dig om at være med mig i de Dage, jeg endnu har tilbage, jeg, som staar paa Gravens Rand. Jeg har været rig paa Sorg, — gjør du mig rig paa Glæde, ikke Verdens, men din Glæde! Jeg har været rig paa Taarer, — gjør du mig rig paa Smil, Naadesmil gennem Naturens Taarer! Jeg har været rig paa Suk, — gjør du mig rig paa det Halleluja, hun nynnede med paa sit Dødsleje! Jeg har været rig paa Kjødets Skrøbelighed i disse Dage, — gjør du mig rig paa Aandens Kraft til at svinge din Søns Sejersfane ud over alle Grave, ogsaa over denne Grav, der snart skal gemme hendes Støv. Og naar min Time kommer, giv mig da af Naade i Jesu Navn at kunne bekjende: „Død, hvor er din Braad! Helvede, hvor er din Sejer! — Lovet være Gud, som giver os Sejer i Jesus Kristus, Vor Herre!“ — Amen.

II.

Ved Jordfæstelsen i Ryslinge

den 8de Januar 1890.

Jeg kommer her med det dyrebareste, der synligt er til Stede af den elskede, og overgiver det til eders Vare-tægt. Jeg skal og kan ikke her tale mange Ord. Jeg er ikke kommen for at sige „Farvel“ til hende. Jeg har sagt „Farvel“ til hende, da jeg ved hendes Dødsleje tog mod hendes sidste Aandedræt; jeg sagde „Farvel“, da jeg over hendes afsjælede Legeme bekjendte Troens, Livets Ord og bad Fadervor; jeg sagde Farvel, da jeg for sidste Gang kyssede den Mund, der før gav mig

saa mange Kjærlighedens Kys, men nu er bleven saa kold, og jeg sagde „Farvel“ til hende i Gjentofte Kirke, hvor hendes Støv blev bisat.

Men jeg vil tale nogle Ord til eder, min gamle, uforglemmelige Menighed. I nogle Dage efter hendes Bortgang tænkte jeg paa at jordfæste min Hustrus Legeme paa Gjentofte Kirkegaard, nær ved vor sidste Bopæl. Jeg tænkte mig da i de Dage, jeg endnu har tilbage, at kunne stadig besøge dette Hvilested, sætte en lille Bænk der, og der lade de mange Ungdoms-, Manddoms- og Alderdoms-Samlivsminder gaa mig forbi i den lange Række af over halvhundrede Aar. Men saa kom jeg igjen til at tænke over, at snart, snart, naar mit sidste jordiske Hjem er opløst og mine Børn spredte paa forskjellige Steder, da laa hendes Grav langt fra de nærmeste Frænder og Venner, og dens Sted vilde om faa Aar være en ukjendt Tue, der snart vilde give Plads for andre. Nej, og da kom jeg i Hu, at af alle de Hjem, hun har haft, er Kirkely hendes Hjertes Hjem fremfor alt. Hun havde selv gjort Tegning og Udkast dertil, og her skød hendes Kjærlighedsliv sin bedste Blomst, og her er den Kirke, hun med mig havde set rejse sig Sten efter Sten, hvor hun der henne havde sin kjæreste Plads, hvor hun sad og lyttede til Vidnesbyrdet om den Frelser, hun havde givet sin Tro, naar det forkyndtes af mig eller en anden, og her havde hun i Menigheden fundet et Venneskød, hvor hun trygt kunde finde Hvile. Jeg veed, hvad hun følte for en Afskedssmærte, da Døren for fire Aar siden lukkede sig efter hende for dette Hjem. Og derfor, derfor følte jeg, at her skulde hendes sidste Seng redes i Vennevold, og saa kommer jeg da til eder med hendes Støvhytte og beder om Husly for den. — Og I forstod, I, som tidt færdedes i vort lille Hjem, hvor mild og glad hendes Omgængelse var med eder, og især I Kvinder, der kom med eders Spædbørn til Daaben, I saa nok, hvor kjærligt hendes Blik og hendes varme Haandtryk og hendes bløde Ord bød eder velkommen.

Ja, her skal hun hvile med Hovedet støttet til Kirkemuren og mod Kirkelyhjemmet, paa den ene Side Kirkens Korsarm — ogsaa hun kjendte Korsets Byrde —, paa den anden Side Kirkens Kor med Alterbordet, hvor Livets Mad og Drikke saa tidt skænkedes hende med Kraft til at bære Korset.

Saa beder jeg da eder, min gamle, kjære Menighed om at staa som Skjoldvagt og Kjærlighedsvagt ved hendes Grav, og jeg tænker, at ogsaa denne Grav skal paa sin tavse, stille Maade være en Kjærlighedsvagt fra hende, naar I mindes hendes milde Væsen, der prædikede om, at Kjærlighed dog til sidst skal være Skjoldvagt for Menneskelivet, at det ikke skal forødes.

Men endnu eet. Nogle Dage efter min Hustrus Død havde jeg en levende Drøm om Natten. Jeg saa hende liggende paa en Løjbænk, ifærd med at anstrænge sig for at lukke sine Øjne op, og under denne Bestræbelse aabnede hun sine Læber, og der lød fra dem et stort og fuldtonende „Ja“. Jeg troer ikke, jeg misforstaar dette, naar jeg siger, at det sendtes mig til Trøst og Bestyrkelse i min dybe Sorg, og naar jeg vover at udtyde denne Drøm saaledes, at hun paa Dørtærskelen til Paradiset paa den anden Side Graven, ifærd med der at aabne det Øje, som her er lukket, for en ukjendt, salig Tilstand, har hørt sit Navn nævne og med dette Ja svarede: „Her er jeg“, og med det samme Ja har svaret Ja til det Troens Ord, hvorpaa hun er døbt, og som er Adgangstegnet til at træde over i de Saliges Boliger. Og nu, Venner, naar I gaa forbi hendes Grav der ude, saa tænk ogsaa stundum derpaa og hør dette „Ja“ lyde til eder fra den lille Tue og minde eder om, at hvert Ja kan lyde fuldtonende fra Hjærtet i eders Bekjendelse, og at dette „Ja“ i sig indeholder et „Nej“ til Djævelen og alt hans. Saa vil hun stadig blive en stille Prædikantinde iblandt eder.

Der var en Mand, som sang ved sin Hustrus Kiste: „Fire usle Fyrrebrædder slutte ind min hele Fryd“. Nej, det trøstesløse Ord vil jeg ikke sige, thi Perlen, den

kostelige Perle, som gjemtes i dette Hylster, var Sjælen, den levende, aandende, ædle Sjæl, og den gjemmes ikke indenfor disse Fjæle, — den er gjemt dér, hvor Herren samler til sig alle kostelige Perler, og hendes Sjæl var en af dem. Der skal jeg atter samles med den, naar jeg, tro til Enden, har endt mine Dage hernede. Men Skikkelsen, der skjultes af denne Kiste, hvor var ogsaa den mig dyrebar, min Ungdoms Brud med den straalende Skjønhed, min Manddoms og Alderdoms Hustru, og Moderskikkelsen, hvis Skjønhed var bleven en saadan, som skildres i Salmen, vi sang: „med Mildheds-Majestæten“. Men den Herre, som ikke er en halv, men en heel Frelser, og derfor vil frelse ogsaa Kjødets fra Forkrænelighedens Trældom, Han vil atter paa hin Dag lade mig skue hendes sjælfulde Øje, trykke hendes varme Haand og se de Læber, der smilte saa mildt til mig og talte de bløde Ord. O, Gud ske Lov!

Nu lukker Graven sig om et Øjeblik over denne Skikkelse. Naar der atter opkastes en Grav der ude, da vil det være det Sovekammer, hvori jeg, hendes Husbond og eders gamle Præst, skal hvile mine trætte Ben ved Siden af Hustruen. Gud give os begge en frydefuld Opstandelse i Jesu Navn! Amen.

Efter sin Hustrus Død stod gamle Birkedal endnu i næsten to Aar i fuld Aands- og Legemskraft. Det var i disse Aar, han udgav sine „Personlige Oplevelser“, som han havde paabegyndt allerede i Kirkely, og som han under Udarbejdelsen havde Glæde af at oplæse saa et, saa et andet Stykke af i Familiekrederen. Han kunde da hvile saadan i Minderne, at den Kjærlighedsstemning, hvori de er skrevne, laa som Sol og Dug over hans Stemme. Det er et sandt Vidnesbyrd, en af hans gamle Venner (V. Bloch) gav om denne Bog ved hans Kiste. Men derom skal der her ikke tales. Det skal kun siges, at det var en uretfærdig Beskyldning, om nogen vilde mene, at Birkedal havde udgivet denne Bog i levende Live, fordi han ikke havde Taalmodighed til at lade den vente med at komme ud til en Stund efter hans Død. For ham selv var Bogen visselig hovedsagelig et Vennebrev til Venner, gamle og unge, som han havde Trang til at skrive til dem paa Gravens Rand, og til at faa Svar paa, inden han lukkede sine Øjne. Faldt Svarene end ikke ens ud, saa fortrød han dog ingenlunde, at hans sidste literære Kampe kom til at staa om denne Bog, og han var inderlig glad for hver en Tak fra Hjærtet, han fik for den. Den, der kjendte Birkedal, vil finde det i sin Orden, at han sluttede sin Forfatterbane med Bogen om Vennerne, som den gjerne kan kaldes.

Det er et ejendommeligt Træk ved denne Bog, at den trods sin Titel: „Personlige Oplevelser“ handler meget mere om andre end om Forfatteren selv. Han træder ikke selv i Forgrunden, gjemmer sig snarere selv. Der var en stor personlig Blyhed over ham, trods han per-

sonlig kunde meddele sig mere end de fleste. Han forstod i det daglige Liv som faa at drage Grænsen mellem det, som kun var hans eget, og det, som hørte andre til. Han kunde, som i sin „Livsførelse“, synge om det fortrolige, men det vilde sikkert aldrig have ligget for ham at fortælle paa Prosa derom for Offentligheden.

Der er et Digt af ham fra disse Aar, som skal føjes til hans „Livsførelse“ endnu. Til Julen 1890 — Aaret efter hans Hustrus Død — sendte han sin gamle Menighed i Ryslinge følgende Hilsen:

Jeg holder Jul, som jeg kan bedst,
og hilser Himlens Barnegæst
med Smil og Øjne vaade;
thi der er En, jeg leder om,
der tændte Lys, naar Julen kom
med al sin rige Naade.

Jeg holder Jul, som jeg kan bedst,
ja, som det Herren tyktes bedst.
med Smil og Øjne vaade.
Der kommer vel den Stund forvist,
da Himlens Jul skal klare hist
min Julefestes Gaade.

Da sidst jeg fejred Julens Fest,
hun aanded' end, som stod mig næst,
skønt det var svagt og sagte.
Da nynned hun for sidste Gang
med Barnerøst sin Julesang,
før hun til Ro sig lagde.

O, Venner! som jeg da i Dåg
Med Tonens gamle Hjertelag
jer Julehilsen bringer,
det hulker dybt i Hjertets Vraa —
Gud satte Vemodsduggen paa
min Juleglædes Vinger.

Og dog jeg stirrer opad, op,
 hvor Borgen staar paa Bjergets Top
 med lyse Himmelsale.

O, Gud, saa bryder Sukket frem:
 luk Himmeldøren op paa Klem
 for os i dybe Dale,

at dog derfra en Straale varm
 kan strømme ind mig i min Barm
 og tænde Lys der inde,
 saa jeg, om end med Øje vaadt
 af Vemodsgraad, dog, om end smaat,
 kan Juleglæden finde.

Og du, min gamle Menighed,
 som delte Fryd, men ofte led
 med mig i Tider trange,
 dig ønsker jeg i denne Jul,
 at, om end Glæden leger Skjul
 og Skyggerne bli'er lange, —

at Døren hist maa staa paa Klem
 og sende sine Straaler frem
 til dig paa Jordens Tue,
 at, „om end Hjertet bli'er beklemt,
 dog Frydens Harpe bliver stemt“
 i eders Julestue.

Da sidst jeg drog med Graad paa Kind
 til Kirkefærd hos eder ind,
 jeg kom med Julegaven,
 et Skrin, som gjemte mer end Muld,
 en Skat, der som et lutret Guld
 skal løftes op af Graven.

Hun hviler nu ved Kirkens Mur,
 til Herren støder i sin Lur,
 og Gravens Tuer briste.
 Jeg valgte dette Hvilested,
 hvortil hun i sin Kjærlighed
 var knyttet til det sidste.

Naar da ved Jul paa Kirkesti
 I denne Gravhøj gaar forbi,
 saa stands med Tanker stille,
 og bed for eders gamle Præst,
 at han maa faa en Julefest,
 mild, om end Taarer trille.

Og husk, at nu os binder ej
 blot Mindet om den Livets Vej,
 vi vandred' under Gammen,
 men at den Grav, hvor hun er lagt,
 blev mildelig en stille Magt
 til os at binde sammen.

Ved Dag, ved Nat — hvor tidt, hvor tidt
 min Aand sig svinger milevidt
 til Stedet, hvor hun hviler, —
 der skal min Tro staa Riddervagt
 i Gjensynshaabets Vaabendragt,
 hvor Kjærligheden hviler.

Og der, ja der skal ogsaa jeg,
 naar endt er denne Pilgrimsvej,
 ved hendes Side lægges,
 og der, ja der skal jeg og hun,
 alt efter Støvets korte Blund,
 til Gjensynstimen vækkes.

Saa far da vel! Og naar en Gang
 den gamle Præst til Klokkens Klang
 gaar ind ad disse Porte,
 ej for at tale Livets Ord,
 men for at sænke Støv i Jord
 med Haab, trods Muld det sorte,

da skal i eders Afskedsrøst
 der lyde fra et smeltet Bryst
 en Tak for al Guds Naade,
 som førte os til Frelsens Havn,
 en dybtfølt Tak i Herrens Navn,
 om end med Øjne vaade.

Og dette Digts Stemning var nu Grundstemningen i ham. Det dybe Vemod, der som en mørk Skygge af Naturskranken for Naadens Sollys laa i hans Sjæl, tittede oftere end før frem i Kredsen af hans egne, men mildt — saa forunderlig smættet og mildt. Der er heller ingen Tvivl om, at de, som stadig hørte ham ved Søndagsforsamlingerne paa Vældegaard, vil have faaet Indtryk af, at Afskedstonen klang stærkere end før igjennem hans Tale sammen med Naadens Ord som den dybe Trøst over Forkrænkeligheden.

Til sin 80-aarige Fødselsdag havde han af Venner faaet 1000 Kroner givet til en Norgesrejse i Sommeren 1890 i Anledning af hans næstældste Datters Sølvbryllup. Det var før hans Hustrus Død, Gaven var givet, og han glædede sig til at kunne have hende med paa Rejsen. Det kunde nu ikke ske. Men selv rejste han i sit 81de Aar over Dovre til Trondhjem og Inderøen, saa atter de ham saa kjære Mindesteder fra Hellig Olavs Fald og folkelige Oprejsning: Stiklestad og Trondhjems Domkirke, og kom oplivet og styrket hjem.

I Sommeren 1891 talte han for første Gang i den Kirke, hvori han var døbt (Borre Kirke paa Møen) og for sidste Gang i sin gamle Nasaret-Kirke ved Festen paa 25aarsdagen efter dens Indvielse. De „Personlige Oplevelser“ afsluttes med disse to Taler, og i den sidste tager han Afsked med sin gamle Menighed, som han „sagtens sidste Gang taler til“. Efter Deltagelsen i en Familiefest i Jylland, vendte han hjem, prædikede atter nogle Gange paa Vældegaard, men samme Efteraar stod han for sidste Gang paa en offentlig Talerstol, da han førte Ordet for Santalmissionen, hans Hjertes Kjærlighed i de senere Aar, d. 27de November ved Missionsfesten i Kjøbenhavn. Hans Tekst til denne hans sidste Tale er Matth. 18,2: „Jesus stillede et Barn midt iblandt Disciplene og sagde: „Uden I omvender eder og bliver som Børn, kunne I ikke komme ind i Himmeriges Rige“. Og han prædikede atter, som saa ofte, om hvad

det er hos Barnet, Herren gjør til Forbillede for de Voksne: Troen paa Faderordet.

Kort efter blev han angreben af Influenzaen. Paa hans 82de Fødselsdag var han utilpas, men livlig og glad i Kredsen af Slægt og Venner. Men ind under Jul tog Sygdommen til, skønt hans store Kræfter ævnede at gjøre den saa megen Modstand, at han dog kunde holde sig oppe. Ud kunde han dog ikke gaa uden ganske lidet og altid støttet af andre. Kort før Fastelavn var han til Alters*) i sit Hjem. Dagen efter faldt han paa en lille Tur lige udenfor Hjemmet bevidstløs om, og da han, efter at være kommen til sig selv, var bleven ledet ind, mens han sukkede: „Herre, gjør med mig, hvad du vil, blot min Sjæl maa blive frelst!“ maatte han gaa til Sengs. Det skulde dog ikke blive hans sidste Sengeleje, skønt han selv troede det. Han gav sig hen i Guds Vilje i Jesu Navn og var rede til at gaa bort. Men han gav sig ogsaa med et Barns Taalmodighed over til al Omsorgen for ham og kunde med sit gamle Lune spøge endnu og sige: „Ja, vi taler saa meget om, hvor dejligt det er at komme i Himmerig, og naar vi saa skal derind, saa gjør vi alt, hvad vi kan, for at blive derfra.“

Efterat der var gaaet Hul paa en stor og pinlig Byld, blev han bedre, kom atter op en Del af Dagen; men de gamle Kræfter vilde ikke komme igjen. Mange Venner gæstede ham og glædede ham inderligt ved deres Komme, men kun korte Stunder taalte han at se dem. Kræfterne blev færre og færre. Han kunde ikke faa naturlig Søvn, ikke spise for en ulidelig Kvalme, som fulgte med Sygdommen. Midt i Juni Maaned blev det prøvet, om ikke en Forandring af Opholdssted kunde virke oplivende, og han tog imod en gæstmild Indbydelse til at tilbringe en Maanedstid paa et Landsted i Vedbæk (Gunnis Buscks Enkes) ved Øresund. Men kun 8—10 Dage

*) J. H. Monrad. Præst ved Vartov, betjente ham. Birkedal, Landets ældste Valgmenighedspræst, regnede sig, efter Valgmenighedens Dannelse i Kjøbenhavn, dog fremdeles til Vartov.

holdt han ud at være hjemmefra, tog atter til Vældegaard, og var fra den Tid til sin Død Natten mellem den 25de og 26de Juli sengeliggende.

Hvem der gæstede ham i hele denne Sygdoms Tid, kunde ikke andet end mærke, at der laa en stor og tung Byrde over hans Sjæl. Han havde elsket Livet og hadet Døden. Han talte al Tid om Døden som den store Fjende. Han havde en levende Trang til at føle Livet røre sine Kræfter i ham med de stærke Vingeslag og den høje Flugt, og nu kunde han klage over, at han mærkede dem ikke, — „min Sjæl har tabt sin Vingeflugt“. Men han vidste, at Døden er Syndens Sold, at han selv var en Synder. Han følte sig ikke under Guds Vrede, men i Hans Naades Haand, som et Ler, den store Pottemager vilde danne et Barmhjærtighedens Kar af. Og naar nogen gav til Kjende, at de opfattede denne hans Sjæls Tilstand som en Anfægtelse, hvori han tvivlede om Guds Naade og sin egen Barneret, da kunde han sige: „Hvad er dog dette? Saadan har jeg det jo slet ikke“.

Nej, det var den Strid, som ingen Jesu Kristi Kæmpe, ingen Synder, der er bleven et Naadebarn af Gud, slipper for, han paa sin Maade endnu til det sidste maatte stride. „Min Naade er dig nok, thi min Kraft fuldkommes i Skrøbelighed“. Ja, det var Skrøbeligheden, som skulde blive stor, for at Guds Kraft kunde sejre over den sidste Fjende. Det var ingen ny Strid for ham; han var vel kjendt med den fra gammel Tid. I hans Papirer ligger der et Digt med Overskrift: Tusmørkestunden d. 27de Oktober 1852, som uvilkaarligt melder sig her. Ogsaa det hører til hans „Livsførelse“, og det kan ingen Indiskretion være at offentliggjøre, hvad der kun er det dybeste Udtryk for hans Sjæls „Indøvelse i Kristendom“:

Du veed det nok, seks Aaremaal forvist
 jeg som din Tjener gik, min Herre Krist!
 Forpint, forpint — hvad ejer Ordet mer, —
 min Aand fløj lavt, min Sjæl var tørret Ler.

Jeg bøjed' Knæ for dig og i dit Navn,
 jeg strakte Armen ud imod din Favn.
 Forgjæves kasted' ud jeg Bønnens Spand —
 jeg smagte sjældent Naadens Kildevand.

Jeg gik med Hjærte haardt og Øjet tørt,
 mit Hjærteliv var som i Isbaand snørt —
 jeg skulde juble, synge Naadens Sang,
 og ej en Savnets Taare faldt en Gang.

Og under tunge Aar det var min Lod
 at tro mig et Guds Barn, skønt Haab imod,
 at vandre kjækt, skønt Modet alt var brudt,
 at sigte højt, endskønt jeg selv var skudt,

at tro paa Troen min, skønt vissen nu,
 at tro paa Kjærlighed i Dødens Gru,
 at tro mig helliggjort, skønt i mit Bryst
 den hvisled' fælt, den gamle Slanges Røst.

Det var min Lod i Aar, to Gange tre,
 fast aldrig Herrens milde Ansigt se, —
 og dog at løfte Hoved i den Tro:
 Vi ere Hjærtebrødre dog, vi to.

Saa gik jeg hen, — men Frostens skarpe Kniv
 skar dybe Saar og Runer i mit Liv.
 Jeg maatte holde Naadens Tanke fast,
 selv da, naar Naadens store Tanke brast.

Det var alt i en stille Aftenstund, —
 forstenet laa jeg hen i Taageblund.
 Da toned' Sang — hvor var det, at den klang?
 Det tyktes mig, det var mit Hjærtes Sang.

Ja, det var ham, jeg hørte Jesu Røst —
 Han spilled Davidsharpen i mit Bryst.
 Da brast i Hast den lukte Taarebrønd,
 jeg saa igjennem Taarerne Guds Søn.

Men aldrig glemmer jeg i Dages Tal
 den Dag, da seks Aars Graad sig fremad stjal. —
 I Morgen — kan jeg atter staa i Gru. —
 Ak, Jesus! lad mig skue lidt endnu.

Men sker det end, at snart som „Graat i Graat“
 mit Liv afføres skal hint Naadens Blaat, —
 Min Herre Jesus! giv mig Naaden stor —
 selv uden Farve frelser den paa Jord. —

Det var den dybe Understrøm fra hans eget brudte Synderhjærte, som bar Naadens Ark i ham, og den slog sine Dønninger endnu paa det sidste, at Gud kunde faa Æren og han selv sit Aasyns Blussel, — et saa hyppigt Ord paa hans Læber. Og den „Graad“, han taler om i dette Digt, er jo kun et Sidestykke til den, han har sunget om for alle, naar under „Korsets Favntag“

Barnet ømmer sig og græder smaat,
 skønt Kjærligheden mente det saa godt.

Med en usigelig Taalmodighed bar han Byrden, ogsaa de store Smærter til sidst. — Saa kom den sidste Dag. De fleste af hans Børn var samlede om hans Leje. Men han kunde næppe tale, kun se med sit store, dejlige Blik paa dem. Da hans Søn kom ind til ham, rejste han sig dog op og sagde med Kraft, idet han tog om ham, disse tre Ord, der er som Summen af al hans Prædiken: Korset, Korset! Amen! Sønnen bekyndte Troen og bad Fadervor. En af hans Døtre sagde om Aftenen til ham: „Nu kommer Jesus snart, Fader.“ „Ja, snart —“, svarede han. En anden Gang: „Naar jeg er død, skal I synge Halleluja!“ Ud paa Natten, Kl. 1, fik han et heftigt Opkastelsesanfald, hulkede derefter en lille Stund — „græd smaat“ — og sov ind i Jesu Arme.

— Det var en dejlig Sommeraften, vi fulgte hans blomstersmykkede Kiste op til Gjentofte Kirke, og en solrig Sommerdag, vi samledes med en stor Forsamling om den til hans Bisættelse der.

Taler ved Vilhelm Birkedals Jordefærd.

I.

Ved Bisættelsen i Gjentofte Kirke

d. 29. Juli 1892.

1.

(Efter Salmen: Som Dug paa slagne Enge.)

Budskabet om Vilhelm Birkedals Død høres i disse Dage med stor Deltagelse over hele Landet. Det er et langt, bevæget og saare indholdsrigt Liv, som nu er afsluttet. Han har grebet dybt ind i hele den aandelige Livsudvikling i Danmark i de sidste Menneskealdre. Hans Ord lød, varmt og vægtigt, med i mange af Tidens Kampe. Han var en ædel Stridsmand. Alle, der kjendte ham, selv om de ikke delte hans Syn og Mening, bøjede sig for den Ridderlighed i Sindet og den Overbevisningens Varme, der bar hans Vidnesbyrd. I vanskelige og uklare Tider var det velgjørende at høre hans mandige og hjærtevarme Røst, agte paa hans aabne Færd. For dette skylder vi ham en hjærtelig Tak.

Men naar jeg i Dag skal tale ved denne min kjære, gamle Vens Baare, da er det ikke for at fremdrage eller bedømme de mange Sider af denne i Sandhed store og fremragende Livsgjerning. Om den vil der ved hans Bortgang vist nok blive aflagt mange Vidnesbyrd i det Folk, blandt hvis ædleste Sønner han var. Jeg vil kun dvæle ved een Side af hans Gjærning, men da rigtig nok

den, som er den betydeligste, idet jeg her ved hans Baare udtaler en inderlig Tak for det kristelige Vidnesbyrd, han aflagde iblandt os. Jeg bringer det ikke blot paa mine egne Vegne, men paa saare manges. Dette Vidnesbyrd aflagde han ikke blot for de Menigheder, hvem han betjente, men hvor vidt ud over Landet lød det ikke gennem alle de mange Aar, ja lige til det sidste, da Sygdommen kom! Og hvor kunde Ordet fra hans Læber dog finde Vej til Hjærterne! Hvem var der vel af Danmarks Præster, der kunde tale mere alvorfuldt gribende, mere smeltende inderligt end han? I dyb Bevægelse har jeg ofte lyttet til denne aandsfyldte og hjærtevarme Forkyndelse. Og hvor mange er ikke de, for hvem denne Forkyndelse hører sammen med deres Livs uforglemmelige, lykkeligste Minder! Det var ikke blot hans rige Billedtale, hvormed han pegede paa de store Magter og de høje Maal i Livet, — det var ikke i dette, at hans Kraft som Ordets Forkynder bestod. Alt dette var dog endnu kun som de ydre Midler, der var betroet ham, og som han skulde brede som Palmegrene paa sin Herres Kongevej. Han sagde det selv til mig en af de sidste Gange, jeg talte med ham, kort før hans Død, at ikke blot var alt dette intet i sig selv, men at det kunde saa saare let blive fristende Magter, hvorved en Ordets Tjener tog den Ære for sig, som alene tilkom hans Herre. Han havde følt disse Rigdommens, de rige Gavers Fristelser, og han vidste det, at det er vanskeligt for en Rig at komme ind i Guds Rige. Men dette var hans Livs Stræben og Attraa: at være en tro Tjener! ikke at prædike sig selv, men sin Herre! ikke at være Ordets Herre, saa at det skulde bære hans Tanker frem, men Ordets Tjener, saa han ydmygt og ærligt bar dets Tanker frem. Og han prisede baade paa sit Dødsleje, og ofte, ofte før den Guds Naade, der bøjede ham dybt under megen sjælelig og legemlig Lidelse for atter og atter at minde ham om, at alt vort skal høre Herren til.

I et af sine mest kjendte Digte har han skildret, hvorledes fra hans tidlige Ungdom Vør Herres Jesu Kristi Skikkelse havde grebet ham ved sin Herlighed; hvorledes han „saa Ham som Barn med det solrige Øje“, og saa ham som Yngling i Livskraftens Morgen“. Jesu livsalige Skikkelse kom ham allerede da vinkende i Møde, løftede hans Aand og bragte ham til at „glemme det lave“. Da stod Jesus for ham i Fantasiens Skønhedsglans, og da hilsende han Ham begejstret som den Største og Herligste. Men dog, siger han, kjendte han Ham endnu ikke som den, hvem Han i Sandhed var: Frelseren, „den forbarmende Hyrde!“ Herom synger han:

Jeg saa ham som Mand i den modnede Sommer.
 da Synderen skjælv for den hellige Dommer
 Først da fik jeg kjende hans salige Naade,
 først da løstes Korsets, Forargelsens Gaade.

Bøjet stod han ved Korsets Fod. Han følte, at der kastedes Terningerne om alle Sjæles Fred og Frelse. Der lyttede han til sin Frelseres eget Ord til ham i Daabens Bad og ved Herrens Bord. Der gaves ham Syndsforladelsens Trøst og det evige Livs Haab. Der fandt hans Sjæl Hvile og hans Hjærte Fred. Og han kunde aldrig blive træt af at pege paa denne „Korsets Gaade“, vidne om Jesu Forsoningsdød og dens vidunderlige Kraft. Og derfra gik de dybe Strømme i hans kristelige Vidnesbyrd om „Synd og Naade“; — det var Navnet paa hans første Prædikenbog, der gjorde hans Navn kjendt og elsket vidt om. „Synd og Naade“, det er Overskriften, der staar over hele hans kristelige Vidnesbyrd. Det var det dybt bevægede, det brudte Hjærtes Bølgegang under Følelsen af Synd og Naade, der fik sit mægtige Udtryk i hans Prædiken. Hjærtegreben vidnede han om Syndens Nød og Naadens Kraft. Det var Grundtonen i hans Forkyndelse, enten han saa talte om det dybt faldne Menneskes Paradisminder eller om den oprejste Synders Evighedshaab; — enten han saa talte om For-

vrængelsen og Forstyrrelsen, der var kommen over Menneskelivet eller om det Guds Ord ved Døbefont og Nadverbord, der bærer Guds Liv og Fred tilbage til de Hjærter, som troer det.

Saaledes prædikede han, og saaledes var han, og saaledes vidnede han til det sidste! Jeg glemmer ikke let den Tone, denne underligt bevægede og smeltende Røst, hvormed han de sidste Gange, da jeg besøgte ham, mens han laa paa sit Dødsleje, talte derom, hvilken arm Synder han var, og at der var intet, intet uden Guds Naade, der kunde frelse ham. Ja, det gjentog han atter og atter: Synd og Naade! Det blev Grundtonen, hans Livs Vidnesbyrd indtil det sidste! Og det takkede han Gud for, at han, trods Sygdoms Pine og Hjærtets Beklemthed, dog ikke tvivlede om Guds Naade for Jesu Skyld. Den trøstede han sig til, og da hans Livs Lys nedbrændte, da — i Troen paa denne Naade —

„strakte han mod Ham de segnende Hænder
og hilsende Ham med et Smil, med det sidste!“

Saa fare han da i Fred og til en sød Hvile, den velsignede, gamle Herrens Stridsmand og Ordets Tjener! Takket og velsignet være han for sin trofaste Livsgjerning!

Men først og sidst være den Gud takket, som styrede hans Hjærte og ledede hans Fod paa de rette Veje! og som velsignede hans Livs Gjerning, og som nu har ført ham til det evige Maal, hvortil hans Sjæl stundede! Amen.

V. I. Hoff.

2.

(Efter Salmen: Hvor salig er den lille Flok.)

Et stort og ædelt Hjærte har hørt op at slaa; en stor og lys Aand har forladt sin jordiske Bolig, hjemkaldt til Lysets „evige Boliger“; en stærk, varm og ind-

trængende Røst er forstummet; der er blevet et Hul i den forreste Række af Danmarks og dets Kirkes bedste Mænd; thi Vilhelm Birkedal er ikke mere iblandt os. Hans Liv og Gjærning tilhører Historien; han var en offentlig Personlighed og har sat dybe Spor i den folkelige og kirkelige Udvikling hos os.

Dette er sagt og vil blive gjentaget herefter; jeg behøver ikke at fremhæve det, vil ikke heller her udfolde det omfangsrige Billede af en navnkundig Mands Person og Virksomhed. Mit Øje er i Dag fæstet paa Vennen Vilhelm Birkedal.

Ja, han var Ven i eminent Forstand. At være Ven og have Venner, Hjertensven og Hjertensvenner, var for ham en væsentlig Del af Livet. Han havde mange Venner og trofaste Venner over hele Landet og til Dels ud over dets Grænser; han elskede dem med et varmt Hjertes Hengivenhed, tog levende Del i deres Ve og Vel, besøgte dem ofte, glad ved med dem at udveksle Aandens og Hjærtets bedste Tanker og Følelser, glad ved deres Samstemning som ved ethvert Udtryk af deres Gjenkjærlighed, hvor ringe det end ofte kunde synes overfor det, han havde at give; og at miste en Ven voldte ham dyb Smerte. Af Ungdomsvennerne i den Kreds, som han har skildret i „En Livsførelse“ er der nu kun et Par tilbage. Hans ualmindelige Livsfriskhed lod ham vel omfatte de nye Venner, som i Tidernes Løb rigelig udfyldte Rækkerne, med aabent Hjerte og aabne Arme; men de gamle vedblev dog at staa i Forgrunden baade i levende Live og, efter deres Bortgang, i Mindet.

Da han i 1885 for en væsentlig Del havde afsluttet sin Virksomhed og trukket sig tilbage til sit sidste Hjem her ude i landlig Ro, dog, som han ønskede det, i Hovedstadens Nærhed, var det ham en Glæde i stille Timer at lade Vennernes lange Række passere forbi sig, at se paa enhver af dem med sit milde Øje, at trykke enhver af dem i Haanden og holde saa længe paa ham,

at han fik prentet hans Billede dybt i sin Sjæl. Saa fæstede han med kærlig Omhu Billedet paa Papiret. Saaledes fremkom hans sidste Skrift: „Personlige Oplevelser“, der ikke har undgaaet flersidig Miskjendelse. Man har saaledes ment, at Forfatteren med overdreven Selvvurdering satte sig til Doms over sin Samtid, „dømmende Levende og Døde“. Han var dog en ydmyg Sjæl for Gud. Vistnok er det ikke lykkedes ham at undgaa ethvert Fejlsyn; vistnok har han taget Mænd under Behandling, som ikke hørte til Vennekredsen, og det lader sig ikke nægte, at det kritiske Element er traadt stærkere frem, hvor Sympathien var mindre. Jeg tør alligevel fastholde min Opfattelse: at Skriftet har sin Oprindelse fra et trofast Vennehjertes Erindringsskat, at Forfatteren netop er Vennen Vilhelm Birkedal, der har villet sætte sine Venner et kærligt Eftermæle, og at man over alt sporer en ærlig Bestræbelse for at give enhver sit. Af en mere end tresindstyveaarig Erfaring veed jeg, hvad Vennerne skyldte ham for den store Indflydelse, han har havt paa dem gennem hjertelig Alvor, som gennem sprudlende Vid, for rige Timer i Samlivet med ham, til Vækkelse og Løftelse og med et blivende aandeligt Udbytte: lad mig da bringe vor dyrebare Ven vor fælles Tak for, hvad han i den lange Aarrække har været for os, og bringe ham vor Afskedshilsen i den glade Forvisning, at han, da han forlod Vennerne paa Jorden, er bleven modtagen af Vennerne i „de evige Boliger“, navnlig af de højhellige Tre, som han hernede saa trolig havde bekendt, forkyndt og lovsunget.

I Forbindelse hermed vil jeg kun nævne det, at, som han var varm og trofast i Venskab, saa var han det ogsaa i sin Kjærlighed til Hustru og Børn, og derfor kunde han med sin for et Par Aar siden afdøde ædle og højsindede Hustru skabe et smukt og godt Hjem, hvor levende Kristendom i en ægte, menneskelig Skikkelse slog En i Møde, hvilket under en storartet Gjæstfrihed er kommet mange tilgode. Hans Børn vil savne ham

dybt; men hans Ihukommelse vil være i Velsignelse hos dem og til Velsignelse for dem (Ordsp. 10,7).

Saa hvile da vor hedengangne Ven under Guds Naade og Fred, hvile som et Pagtens Barn i Jesu Favn og leve hos og i et velsignet Minde.

J. Victor Bloch.

3.

„Der er Glæde over en Mand for hans Munds Svar, og et Ord i sin Tid, hvor gjør det godt!“ hedder det i Salomos Ordsprog (15,23).

Dette Ord synes mig at udtrykke, hvad det var, der gjorde Birkedal til en Mand, ved hvis Baare der med Sandhed kan siges, at han har fyldt en stor Plads i den danske Menighed og i det danske Folk og gjort en stor og velsignet Gjerning iblandt os, saa hans Eftermæle skal være i Velsignelse.

Født i Aarhundredets Begyndelse og gennemglødet i sin Ungdom af den Begejstring, som greb Folket ved at høre de nordiske Toner fra Øhlenschlägers, Inge-manns og Grundtvigs Harper, blev han som ung Mand stærkt greben først af Mynsters Prædiken og senere af Grundtvigs mægtige Vidnesbyrd om Jesus Kristus som Gudsordet og om Kirken som det evige Hus, der er bygget paa Ordet af Herrens Mund, Klippen, som Helvedes Porte ikke kan rukke.

Det, som derfor gav V. Birkedal sit Særpræg som kristelig Personlighed var dette: at hos ham smeltede en levende Tro paa Frelseren og en underlig Kjærlighed til Guds Rige og til Fædrelandet heroventil paa en egen harmonisk Maade sammen med en dyb Kjærlighed til det jordiske Fædreland og en levende Deltagelse i dets Skæbne. Den ene Kjærlighed smykkede den anden.

Først og fremmest var han dog Kirkens Mand. Han var vel ikke af de sjeldne Aander, hvem Gud giver at bryde nye Baner og pege nye Veje ud, men han var

en Fanebærer i den danske Kirke. Rigt aandeligt og hjærteligt begavet, som han var, stillede han sig med hele sit Hjertes Kjærlighed og hele sin Sjæls Troskab blandt de forreste i Rækken om Herrens Ord ved Daab og Nadver og om det Kirkesyn, som derfra tog sit Udgangspunkt. Han gjorde det til sit Livs Opgave, at løfte dette Kirkens gamle Banner højt op fra Menigheden; med hele sit varme Hjærte, eller sine store Evner søgte han at samle Menigheden derunder, og han blev det tro indtil Enden, ogsaa i onde og stundum ensomme Dage. Hans Haand blev aldrig træt af at løfte dette Kirkebanner, og hans Hjærte blev aldrig træt af at tale dets Sag, og alle, der har fulgt hans kirkelige Færd, vil give ham det Vidnesbyrd, at han blev det tro indtil det sidste.

Gud havde givet ham en veltalende Mund som faa. Og om han end, ligesom Jakob i sit Brev, sikkert maatte bekjende: Vi støde alle an i meget, dersom en Mand ikke støder an med sin Tunge, er han en fuldkommen Mand“ (Jak. 3,2), saa gav dog hans dybe Kjærlighed til Guds Rige, hans skarpe, klare Blik for det store og væsenlige i enhver Sag, hans faste Tro paa Sandhedens Magt og hans frygtløse Frimodighed ham tidt og ofte under det kirkelige Livs Brydninger at tale et „Ord i sin Tid“, et Ord i rette Tid, et Ord, der gjorde godt og lyste op, netop naar det trængtes. Hans Ord lød, især naar Synene vildedes og Taage vilde lægge sig ud over Kirkelivet, som klare Hornsignaler, der sagde os, hvor Banneret stod og Kampen skulde føres. Var der end mange oprigtige Kristne, der ingenlunde var enige med Birkedal i hans Syn paa Kirken eller hans Maade at kæmpe paa, alle følte dog, at der her taltes ud af et stort og kjærligt Hjærte og af Kjærlighed til Gudslivet, — et Ord, der kom fra en Mand, som ikke søgte sit eget, men sin Herres og Mesters Ære og Folkets Bedste.

Faa har deltaget saa meget og saa varmt i de

kirkelige Brydninger her hjemme og dog vundet saa udelt Højagtelse fra alle Sider som V. Birkedal.

Men — har hans Ord og Pen end sat dybe Spor i Kirken og dens Udvikling, har det dog haft endnu større Betydning i det stille, skjulte Hjærteliv hos mange Sjæle. Der har hans Vidnesbyrd sat Spor, der ikke viskes ud af Tiden, men skal kjendes ogsaa i Evigheden.

Faa eller ingen af Danmarks Præster har vel ejet en saa smeltende Tunge til Evangeliets Forkyndelse som Birkedal. Han brugte stundom det Billede, at ligesom Violinens Tone siges først at naa sin rette Klang og Fylde, naar Violinen har været sønderbrudt og atter er bleven sat sammen, saaledes finder et Menneskehjærte først den rette Tone til Evangeliets Forkyndelse, naar Hjærtet har været sønderknust under Følelsen af Guds hellige Vrede, men atter er blevet oprejst af Guds Naade. Og vist er det, at det, som gav Birkedals Forkyndelse en saa forunderligt smeltende Klang og en saa betagende Magt, var ikke alene hans strømmende Veltalenhed og den mægtige Billedpragt og store Tankerigdom, der fyldte hans Tale, men det var først og fremmest dette: at man fornåm gennem hans Vidnesbyrd, at han selv var en Synder, hvis Hjærte havde skjælvet for den hellige Dommer, men som ogsaa havde jublet i Glæde over Guds Naades Rigdom. Det var denne Klang, der gav Birkedals Tale en saa forunderlig Magt til at trænge ind i Hjærtet. Vi følte, naar vi lyttede til hans Tale, at en saadan Jubel trængte ogsaa vore Synderhjærter til. Mange ere vi, der her paa Jorden, og flere er vel de i Himlen, der i al Evighed vil takke Gud for, at Birkedals Prædiken har været for dem et Ord i rette Tid, et Svar, der voldte Glæde i bange Hjærter og Sjæle.

Naar den blev dette, havde det sin dybe Grund i, at Birkedal selv havde fundet Herrens Munds Svar paa sit bævende Hjærtes Spørgsmaal, og dybt følte, at dette „Munds Svar“ havde fyldt ham med evig Glæde og evigt Liv, var blevet for ham Ordet i rette Tid, der tænder

Lyset, som aldrig slukkes, og skænker Livet, som aldrig dør.

Og som i Guds Menighed Birkedals Ord lød vækkende, trøstende, løftende, saaledes har det ogsaa tidt lydt klarende, trøstende og manende ud over Folket, ikke mindst naar Tiderne blev trange og Synerne vildedes. For mange har ogsaa hans Ord her været et Ord i rette Tid. Tidt gik han alene. Han saa aldrig bag sig, hvor mange eller faa, der fulgte ham; han gik, hvor han mente, at Ærens, Sandhedens og Danmarks Fane pegede. Selv de, der i mangt og meget vare uenige med ham og maatte misbillige — stundom med Rette — hans politiske Færd og Tale, vil give ham det Vidnesbyrd, at han var en af Danmarks fuldtro Sønner, hvis Hjærte slog varmt for Danmarks Land og Folk.

Han var en Synder, — det følte han selv dybt! — men en Synder, der klyngede sig til Guds Naade i Jesus Kristus, Vor Herre. Der klyngede han sig ogsaa til i de sidste tunge og trange Maaneder, da han følte sin levende Aand knuget af en haabløs Sygdom og Dag efter Dag saa Døden langsomt nærme sig. Da følte han dybt sin Afmagt. Dog gjorde han, hvad han kunde: han knurrede ikke; han bekjendte, at han intet godt havde fortjent; han gav sig stille hen i Guds mægtige Haand, han klyngede sig til Guds vidunderlige Naade. „Jeg trøster mig alene ved Kristus for mig“, sagde han.

Han længtes inderligt efter Udløsning. „Ja, snart, snart!“ hviskede han, da jeg fjorten Dage før hans Død bad for ham og med ham om en snarlig og salig Udløsning. „Naar I mærke, at Enden nærmer sig, skal I juble; naar jeg har udstridt, skal I synge et Halleluja!“ sagde han til Børnene. — Gud ske Tak for sin vidunderlige Naade! Skønt Birkedal var en Synder, og Syndens Sold er Døden, tør jeg dog over hans Kiste raabe et Halleluja, et dybt og glad: Ære være Gud, som giver os Sejr ved Jesus Kristus, Vor Herre!

Saa gik da i Opfyldelse paa ham, hvad han en Gang har sunget:

Og en Gang jeg ser ham, naar Lyset udbrænder,
da strækker jeg mod ham de segnende Hænder!
Naar Hjærtet staar stille og Øjet vil briste,
da hilser jeg ham med et Smil — med det sidste.

Saa skal der da over Birkedals Kiste lyde en Hjærtens Tak til Gud fra mange Hjærter i den danske Menighed og det danske Folk, fordi Gud gav ham Naade og Velsignelse til at være en Mand i vor Kirke og vort Folk, hvis Munds Svar bragte mange Glæde, og hvis Ord blev for mange et Ord i rette Tid, et Ord, der ledte hen til Jesus Kristus, — Vejen, Sandheden og Livet!

Vi der elskede denne Mand, hans Venner, Slægtninge, Børn, vil af Hjærtet takke Gud for al den Velsignelse, han gav os gennem ham. Vi takke for den Rigdom, Han gav os gennem hans Tale og Skrift, hans lyse, milde Personlighed og mandige Færd; vi takke Gud for Solskinnet, der trods alle Skyer faldt saa rigt og mildt over hans lange Liv og over hans lyse Hjem. Vi takke Gud for, at han nu har stridt den sidste Strid og er gaaet hjem, idet han rakte Hænderne ud efter Ham, der fra Golgathas Kors breder sin Favn ud imod den faldne Menneskeslægt! — ham, om hvem det alene med fuld Sandhed i et og alt og gennem alle Evigheder kan siges: „Der er Glæde over en Mand for hans Munds Svar, og et Ord i sin Tid, hvor gjør det godt!“

Thomas Rørdam.

4.

(Efter Birkedals egen Sang: „Jeg saa ham som Barn o. s. v.“)

En Tak og et Farvel paa Børneflokkens Vegne vilde jeg til Slutning i Dag bringe vor kjære, gamle

Fader fra det Hjem, som han bar, men som ogsaa har baaret ham, — det, som han fandt sin bedste Sjælevhile i her nede. Og begge har vi ønsket knyttet til den nys afsungne Sang, som er et Livsbillede, tegnet af ham selv, og som gjerne kan kaldes Rimkrøniken over hans Liv. For os fra Hjemmet staar den ganske særlig som Livudtrykket for hans Væsen, og den har sunget hans Liv og Livssyn ind i os saa mangen en Gang — ikke mindst i Dagligstuens stille Mørknings-timer.

Der er talt om den Magt og Varme, som var i Vilhelm Birkedals Ord, naar det lød fra de „høje Stole“, og ogsaa fra dem har det lydt ind i Hjemmet, — der kunde ogsaa der være det, han glemte til Prædikestolen. Men vi veed, at det var ikke mindre stærkt og varmt, naar han sad mellem Sine i den lave Dagligstue. Hjemmet var lyst og rigt, med megen Glæde. Der var andre Magter, som virkede med til at gjøre til det, det blev, ikke mindst hans Hustrus stille Magt. Men den, som gav det sin Glans og Farve, gav det Præg og Stempel af en Bolig for Aanden, det var ham. „Han vinked' vor Sjæl, og vi glemte det lave“ — ja, det har han sunget om Vor Herres Kald til ham i Ungdomsdagene. Og bliver det ikke Herren selv, som vinker ad os, saa vinkes der jo forgæves. Kan hænde, det er den dybeste Grund til Slapheden i den yngre Slægt, at den har forlangt mere at begejstres af Mennesker, end at løftes af Herrens Aand. Men Han vinker jo ogsaa ved sine Tjenere, og en saadan Tjener der hjemme iblandt os var vor gamle Fader. Ikke al Tid ved mange Ord, ofte ved et lille. Han var i Hjærtets bevægede Stunder ikke tilbøjelig til mange Ord, Glæde som Sorg kunde gjøre ham stille. Men Hjærtet talte da mest veltalende. Og naar han i Samtalens Løb henreves af et Æmne, der stod i Sammenhæng med det, som boede i hans Sjæl, saa kunde han udtale sin Overbevisning med en saadan „vinkende“ Kraft, at den uvilkaarlig

maatte meddele sig til os, skønt han aldrig forlangte nogen Underkastelse under den; — i det Stykke var han ogsaa Frihedsmand i Hjemmet. Det var vel egentlig ikke Smaatingene, han tog sig af. Men alligevel var han stor i det smaa, aldrig smaalig i det daglige Liv, al Tid den rigest bevægede, hvor noget virkeligt afgjørende var paa Færde. Og der er maaske ikke mange, hvis Liv kunde taaes at ses nær ved som hans, uden at miste Glansen.

Der var noget af Barnet og Ynglingen over ham til det sidste. Trods alt, hvad han har gennemlevet af det, han synger om i sin lille „Rimkrønikes“ 3die Vers:

Jeg saa ham som Mand i den modnede Sommer,
da Synderen skjalv for den hellige Dommer,
da Hjærtet slog tungt, og min Isse var sænket,
og Dødstanken strængt havde Livsmodet lænket,

blev der dog noget af det Barnesyn paa Herren, han i det 1ste Vers betegner med, at „Korset stod skjult mellem Løv i det fjærne“ og af det Ynglingesyn, han i det 2det betegner med, at „Hans Ild kasted' Glans paa Forkrænkelsens Grave“. Der er gaaet mange Smærter igjennem hans Hjærte, det bar paa mange „Saar“, ogsaa fra hvad han maatte friste i Hjemmet. Mangen en bitter Skilsmisse fra de kjære, sidst fra hans Hustru, gav hans saa ømme Hjærte dyb Sorg at bære. Der har lydt mange Suk i hans Lønkammer, naar han følte „Korsets Favntag“ trykke haardt. Og de har ogsaa været en Tone i Hjemmet. Men han gjorde Alvor af at gaa ind i sit Lønkammer, naar han fastede, og salve sit Hoved mellem os andre. „Korset stod“ — ikke skjult — men „mellem Løv i det fjærne“. Og det betød ikke, at han tilslørede det, for at vi ikke skulde se det. Han skjulte sit Suk under Korset, for at vi skulde prise Korsets Naade. Han dækkede vel med Løvet; — men det var en Løvsalsfest, han vilde holde over „Korsets Favntag“, og han vilde hjælpe os til at holde en saadan.

Ja, det er et rammende Billede for Glæden i Hjemmet. Den var ikke Leg og Tant, trods Vid og Munterhed, barnlig og ungdommelig Skjemt, men den betød, at der var Løvsalsskygge over Korset, Hvile i Guds Fred. Naturligvis vil jeg dermed ikke sige, at vi alle, han selv og mest vi unge, var fuldkommede i den Fred. Men han var som en Job iblandt sine Børn. Han kunde tage Del med i deres Glæde. Men hvor ofte har jeg ikke haft Billedet for Øje ogsaa af den Job, som, naar hans Børn havde glædet sig sammen, gik hen og ofrede til Herren, idet han sagde: „Maaske har de syndet og sagt Gud Farvel i deres Hjærte!“ Han — som en kristen Mand — ofrede ikke Brændofre, men han har ligget i Bøn for os, at vi ikke skulde synde i vor Glæde. Og den Bøn har været en Løvsalsskygge over os.

Ja, ogsaa Hjemmet kjendte Korsets Tone. Men det var ikke det i Støvet slængte Kors, det var Korset i Sejerherrens Hænder, i Vor Herres Jesu Kristi oprejste Hænder, løftet højt, ikke som et Aag paa os, der gjorde os til Trælle under Loven, men som Sejersmærket, der „vinkede“ os til Guds Børns herlige Frihed. Det var den „glade Kristendom“ der hjemme.

Han havde svært for at skilles, og han holdt ikke af de lange Skilsmisser — af at gøre Skilsmissestunden lang. Vi har jo staaet med Haanden i hans og med Munden paa hans saa mange Gange og sagt Farvel, naar vi rejste fra Hjemmet; og hver Gang vi tog Farvel, var der al Tid noget hos ham, der manede os om, at det store, sidste Farvel her nede kunde komme, inden vi saas igjen. Og det kunde det jo ogsaa. Der er et vantro Suk, naar Venner skilles. Det var ikke hans. Han troede paa det store Møde i Livets Land. Men hans Kjærlighed sukkede under Samfundslivets trange Kaar i den faldne Verden. Ja, den Livsgaade, som ligger i: „mødes og skilles“, „skilles og mødes“ her nede, var knyttet haardt i hans Sjæl og løst kun i det evige Livs Haab ved Jesu Kristi Opstandelse. Han kom jo ogsaa

til at sige det sidste Farvel til mange af sine Børn, til sin Ungdomsbrud, vor velsignede Moder, og vel Halvparten af Hjemmets Kjæde er nu samlet deroppe med ham selv. Og naar Ordet om Skilsmissen her og Mødet hist kom paa hans Tunge, da smeltede Sproget af det bevægede Hjærte mere end ellers, og da gik Smil og Graad sammen baade i hans Tale og hans Aasyn, saa man vidste tidt ikke at skille dem ad.

Nu har han selv taget Afsked fra Hjemmet, sagt sit eget sidste Farvel til os, men saaledes at han vil mødes med os igjen. Lad os, kjære Sødskende, takke Gud for vor kjære, gamle, velsignede Fader, og bede ham om, at vort Farvel til ham i denne Stund maa velsignes i dette Haab! Give Gud i Jesu Navn, at hans kjære Skikkelse fremdeles maa „vinke“ os, saa vi „glemmer det lave“ — vinke os op til sig! Og, I kære Præsterbrødre af Sødskendeflokken, — lad ham vinke os frem i sit Spor paa vor Præstevej, i Hjem som i Kirke! Er vi Smaafolk, kan vi dog i det smaa naa det samme. Vore hedenske Fædre gjorde Løfter ved deres Fædres Grave. Det gjør ikke vi. Men vi vil gjemme os og vor Gjærning inde i det store Løfte, som Gud Fader har givet os i Jesu Kristi Navn, at vor Rejse skal lykkes af hans Naade.

I kjender vor gamle Faders sidste Prædiken paa sit Dødsleje, faa Stunder før han udaandede, da hans Søn kom ind til ham, og han rejste sig og sagde med stærk, om end bristende Stemme: Korset, Korset! Amen! I disse Ord samler hans Ihukommelse sig for os. Under dette samme Kors vil vi alle kæmpe og sejre. Gud give Kraft i Jesu Navn! Amen.

Lavrids Nyegaard.

Derefter blev afsungen: „Krist stod op af døde“, hvorefter Svigersønnen, Præsten M. T. Bredsdorff, lyste Velsignelsen fra Alteret. Og under „Dejlig er Jorden“ bares Kisten til Ligvognen. En stor Del af Følget fulgte

med til Stationspladsen, hvor Kisten blev indsat i Jærnbanevognen, som skulde føre den til Ryslinge. Her blev „Op dog, Sion“ afsungen og til sidst „Herrens Venner ingen-sinde“.

Om Eftermiddagen afgang Vognen til Fyen og næste Morgen — Lørdag — blev Kisten afhentet ved Ringe Station af Mænd af Ryslinge Valgmenighed og bragt til Øvelseshuset i Ryslinge, hvor Menighedens Præst, K. Poulsen, bad en Bøn, bekendte Troen og bad Fadervor, og hvor den stod til Dagen før Jordefærden, da den sættes op i Nasaretkirken. Om Aftenen samledes de nærmeste inde i Kirken omkring den under Salmesang.

Næste Dag Kl. 12 var Jordefærden. Kirken var trods øsende Regnvejr fuld, og mange maatte staa udenfor. Man regner, at der var c. 1200 til Stede, hvoriblandt 50 Præster.

Et Hav af Kranse dækkede Kisten; iblandt dem skal særlig nævnes Kranse fra Ryslinge Valgmenighed, Københavns Valgmenighed, Santalkommitteen, Grundtvigs Højskole (Landbrugsskolen v. Lyngby), „Foreningen for den frivillige Selvbeskatning“, og fra Bladet „Vort Forsvar“.

II.

Ved Jordefærden i Nasaretkirken

den 2den August 1892.

1.

(Efter Salmen: „At sige Verden ret Farvel“).

Naade og Barmhjertighed og Fred være med eder fra Gud, vor og vor Herres Jesu Kristi Fader!

Da mine Sødskende og jeg sad i vor kjære Faders Dødsnat og lyttede til Aandedrættet, der blev al Tid sagtene, mens Brystet hævede sig og sank langsommere og langsommere, da gjenlød et af vor Herres Jesu Kristi

Ord i min Sjæls Øre, — dette: „Vel, du gode og tro Tjener! Du har været tro over det lidet, jeg vil sætte dig over meget. Gaa ind til din Herres Glæde!“

Menneskelig talt kan det nok siges, at Fader var sat over meget. Thi han var udrustet med rige Evner. Ellers havde han jo heller ikke traadt saa dybe Spor i vort Folks og vor Kirkes Historie. Til hans Gaver hørte dette bevægede Stemningsliv, hvor Alvor og Gammen saa forunderligt kunde mødes; denne mandige Viljekraft til at staa og falde med sin Overbevisning; dette digteriske Syn og Modtageligheden for Indtryk fra hele Skjønhedens Verden; og saa endelig denne strømmende Veltalenhed, der endnu kunde henrive og smelte Hjærterne i hans høje Alderdom.

Men han kjendte godt Farerne ved de store Gaver, — den Fare at glemme Giveren over Gaven. Her havde han — det følte han — sin Fristelse og var stadig paa Vagt imod sig selv. Det Vidnesbyrd kan I, for hvem hans Røst lød i den lange Aarrække, og det Vidnesbyrd kan vi, der stod ham nærmest, trygt give ham i hans Grav: han vilde være Tjener, Guds Tjener, der til Guds Ære forkyndte Budskabet om Naaden og Sandheden i Jesus Kristus. Det var og blev hans Livs bærende Grundtanke fra Ungdommen, fra „Livskraftens Morgen“ indtil han lagde sit gamle, hvide Hoved til Hvile. Det var dette, der løftede ham op i de store Afgjørelser, der faldt for ham, og lyste som en Stjerne, ja som en Sol for ham, at han trods alt, der fristede og truede, kunde finde den rette Vej. Han vilde ikke sig selv, men sin Gud. Han brugte sine rige Gaver til at vinde Rosønkrands om Korset. Var han en digterisk Natur med Modtageligheden for den Skjaldskabets Verden, hvori han indførtes i sin Ungdom, da han lyttede til Øhlenschlægers Harpe, og kunde han lade os lytte til de henrivende Toner og male de straalende Billeder, — thi deri og ikke i at nedskrive Vers og rime gav hans Digtterevne sig tilkjende, — saa var det altsammen for at vinke os

„til den straalende Top, hvorfra vi er sunkne, men atter skal op“. Han følte sig som en „unyttig Tjener“, der ikke fortjente Ros, men kun begjærede dette ene: af Naade at regnes for „en god og tro Tjener“, der havde forvaltet sit „Talent“ ret.

Der var eet Billede, der saa tidt kom igjen i hans Vidnesbyrd, dette: Ridderen fra de gamle Dage, der lagde sit Sværd op paa Herrens høje Alter, før han drog i Leding, og saa indviet fik det tilbage igjen til Kamp. Saaledes saa han „det menneskeliges“ Stilling til det kristelige. Og saaledes var det ogsaa med ham selv.

Ydmygheden kom bestandig stærkere frem hos ham, som han ældedes. Han kunde i Tale og Skrift forivre sig, men fik ikke Fred, før han havde erkjendt det og bedet om Forladelse. Han vidste, at han var et syndigt, skrøbeligt Menneske med alle de rige Evner. Det er jeg vis paa, at han vilde godkjende, naar han kunde høre det. Det sagde han saa tidt ved sine troende Venners Baare, for at Gud alene skulde have Ære: det var et syndigt Menneske, denne Mand eller denne Kvinde. Det vil jeg ogsaa sige ved hans Baare. Men netop den dybe Erkjendelse deraf gjorde ham til den „gode og tro Tjener“, han var for os, saa vi ikke kan fuldtakke Gud Fader nok for, hvad han skjænkede os i den gamle Præst.

Han søgte og fandt Freden for sin egen Sjæl i Daaben og Daabens Pagt, i „Ordet af Herrens egen Mund“, og pegede for eder saa eftertrykkeligt derpaa, saa utrætteligt og saa inderligt, at det ikke vil glemmes.

Ja, Barnetroen, den var hans Skat og Rigdom, thi kun i den fik Gud Æren. Et Ord af Herren, der kom hyppigere og hyppigere igjen med Aarene, naar Folk roste og takkede ham, var dette: „Jeg tager ikke Ære af Mennesker — hvordan kan vi tro, dersom vi tager Ære af hverandre?“ Og jeg har selv for kort siden, da jeg besøgte ham, erfaret dette. Da ogsaa jeg slog paa

de Strengede, nævnte han dette Ord og føjede saa med sænket Hoved til:

„Han veed det, som kjender
 min inderste Lyst.
 at hvad sig end vender
 og krymper i Bryst:
 paa Tærskelen tager
 langt heller jeg Plads.
 end højt jeg fremrager
 i Verdens Palads.
 Før lavest paa Skamle
 i Ly af de Gamle
 end højt i de selvkloges Lag.“

(Grundtvig: Nyaarsmorgen.)

Og det blev ham bestandig mere imod at faa Tak. Han fik jo mangel paa Tak fra eder, som han elskede og hilste paa det sidste, og glædede sig over Kjærligheden, der gav sig tilkjende deri. Men Takken vilde han ikke tage imod.

Den ydmyge Barnetro gav ham Kraft og Lys i de svære Vendepunkts-Tider. Han levede i Troens usynlige Verden, levede som for Guds Aasyn sit hele Menneskeliv, og jeg har aldrig kjendt noget Menneske, for hvem det synlige, haandgribelige kun var Skyggen og Brudstykket af den usynlige, aandelige Verden, Guds Rige i al dets Glans. Dette hørte med til hans Barnetro, og dette gav ham Kraften og Lyset til for de mange Aar siden at tale ud af sit Hjertes Dyb i Folkets Raad, da det gamle, dyrebare Grænselands Skjæbne forhandlede. Han talte djærvt — for djærvt for dem, som da sad paa de høje Steder, og han maatte forlade det gamle Hjem dernede i Ryslinge Præstegaard. Det var svært for os alle. Men han vilde ikke regnes for en Martyr. Og det, der syntes at være til det onde, blev til det gode: en Frihed blev vunden indenfor Folkekirken, en Frihed, som der haardt trængtes til, men som vi ellers maaske ikke endnu havde faaet.

Og da de fleste af eder ikke længer kunde dele hans Syn paa det politiske — heller ikke jeg kunde det — saa vilde han fremfor alt bevare Kjærlighedsbaandet, som den fælles Tro havde knyttet, uskadet. Der er sikkert ingen af eder, som jo ikke frit og fuldt ud vil give eders gamle Præst det Vidnesbyrd, at han kunde ikke andet end se saaledes paa Sagen, efter sit hele Væsen og sin hele Fortid, og han nedlagde sit Embede med eders fulde Højagtelse og Hengivenhed. Og I har ikke glemt eller vil glemme, hvad han ved Guds Naade blev for eder. Intet Nag og ingen Skygge er ham og eder imellem. I vil erkjende det, at han efterlevede ogsaa i dette Stykke det lille Vers, der kunde sættes som Indskriften paa hans Liv:

„Kæmp for alt, hvad du har kjært,
dø, om saa det gjælder!
Da er Livet ej saa svært,
Døden ikke heller.“

I vil sige Farvel, Farvel i Jesu Navn til eders gamle Præst. I vil frede om hans og hans Hustrus, vor ufor-glemmelige Moders, Hvilested. I saa deres lykkelige Samliv blandt eder i mange Aar; ogsaa det var en Velsignelse for eder. Nu vil ligesom en Efterklang tone fra deres Grave til eder, og I vil ogsaa holde deres Minde levende gennem eders Børn, Mindet om den tro og gode Tjener og Tjenerinde, der gik ind til Herrens Glæde efter den lange Livsdag. — Og vi, hans nærmeste, der nu er fader- og moderløse, vi føler en stor Velsignelse i, hvad der blev os skjænket i vore Forældre, men ogsaa det store Ansvar. Maatte vi aldrig glemme det, maatte Gud Fader give os ved sin Aand Naade og Lykke til at gaa den samme Vej som vore Forældre i Jesu Kristi Fodspor!

Gamle Vilhelm Birkedals Ihukommelse være velsignet!
Amen!

U. Birkedal.

(Efter Birkedals egen Sang: „Jeg saa ham som Barn“.)

Siden jeg fik Budskabet om gamle Birkedals Død, er jeg ofte gaaet ind i denne Kirke, der menneskelig talt maa kaldes hans, og har sat mig dernede paa Bænken, har set op mod Alteret eller Prædikestolen og søgt, om jeg kunde faa hans Skikkelse til igjen at stige frem for mit indre Øje, saaledes som jeg og I har set den saa mange Gange staa paa dette Sted.

Og naar saa hans Billede traadte frem for mig og blev levende for mig, med det smukke, ærværdige Hoved, de alvorlige, men milde Øjne, og i det Bispeskrud, der hedder „Aands og Krafts Bevisning“, saa var der et Ord af den hellige Skrift, der lød for mig som paa hans Tunge og med hans Røst:

„Jeg formaner dig, jeg, saadan som du kjender mig, den gamle Paulus, nu ogsaa Jesu Kristi bundne“ (Br. til Philemon V. 9).

Med dette Ord har han en Gang fra denne Prædikestol tiltalt mig selv og eder, den Dag, han indsatte mig som sin Medhjælper i Gjerningen her. Og de mange, mange Erindringsbilleder, jeg har af ham, kan samle sig i dette ene, og jeg tror, at ogsaa I, Medlemmerne af hans gamle Menighed, kan samle eders Minder om ham i dette Billede af den gamle Præst, som, staaende her paa Prædikestolen og seende med alvorsfyldt Blik ud over Forsamlingen, nikker mildt og siger med sin dybe, bløde Røst: „Jeg formaner dig, jeg, saadan som du kjender mig, den gamle Paulus, nu ogsaa Jesu Kristi bundne“.

Det er jo ikke dette, jeg vil, at sammenligne ham med Paulus. Saa sandt det er, at han var et Hoved højere end de fleste Præster i sin Tid, saa var ogsaa han kun lille imod den store Apostelkæmpe. Og der var ingen mere bange for den Slags Sammenligninger end han selv. Men dette Pauli Ord, det kunde han

tiltale os med, jeg synes, han gjorde det i Dag, og at han i Mindet vil gøre det, saa længe her er nogen i Live af dem, der kjendte ham.

„Jeg formaner dig, jeg, saadan som du kjender mig, den gamle Birkedal, nu ogsaa Jesu Kristi bundne“. Der var mange, der kjendte ham, han var en velkjendt Mand over det hele Land. Jeg tør vist, uden at sige for meget, udtale, at af alle Grundtvigs Præstedisciple var han den mest kjendte, den, der bedst forstod at mønte Mesterens Guld ud, at gjøre hans Tanker forstaaelige, anskuelige, overbevisende for Menigmand. Ogsaa uden for Kredsen af Grundtvigs Disciple er der mangfoldige, der har ham at takke for mere eller mindre, som de fik igjennem hans Tale eller Skrift. Her er stort Følge i Dag; men kunde alle de samles fra det hele Land, og kunde de rejse sig af Graven, som Vilhelm Birkedal har bragt Lys og Tugt og Trøst, da vilde Følget blive meget større. — Han var en kjendt Mand. Men der er dog ingen, der kjendte ham saa godt som denne Menighed her. „Jeg, saadan som du kjender mig, den gamle Birkedal“, det kunde han sige til os.

Og hvordan var det saa, vi kjendte ham? Vi kjendte ham først og fremmest som en Synder, der var frelst og oprejst af Guds Naade i Troen paa Vorherre Jesus Kristus. „Synd og Naade“ — saadan var det jo, han kaldte sin første Prædikensamling. Det var de to største Ord for ham, de to Poler, hvorom hans Liv drejede sig; alt andet kom i anden Række eller laa imellem disse to Ord.

Det var disse to Ord, der gav hans Røst den dybe Klang, saa den trængte ind i mangfoldige Hjærter, lod dem se deres Nød og Elendighed, ja Fortabelse, men ogsaa tog dem ved Haanden og hjalp dem hen til Troen paa Guds Kjærlighed og Barmhjærtighed. Han havde en dyb og levende Synderkjendelse. Han voksede aldrig fra det Suk: „Gud, vær mig arme Synder naadig!“ eller fra den Bøn: „forlad os vor Skyld.“ Jeg veed, at han

ogsaa som gammel Mand har som Kong David ligget paa sit Ansigt i sit Kammer og bedet Gud om ikke at gaa i Rette med ham, men forlade ham hans Synd for Jesu Skyld. — Men, havde han en dyb Sindsbevidsthed, saa havde han ikke mindre dybe Naadeserfaringer; kjendte han Nattens Mørke, ja Anfægtelsens Midnatsmørke, saa kjendte han ogsaa Dagens Lys i alle dets Grader, fra Gryets første gyldne Striber til det fulde Dagslys, fra det dæmrende Haab til den dybe Hjærtedefred.

Men dette vil ikke sige, at hans Kristendom var Stemningskristendom, en blot Skiften af Stemninger, blot en Svingen mellem lyse og mørke Tider. Nej, gennem Svingningerne, Bølgegangen, der aldrig ophørte, var der Fremgang, vandt Guds Aand sine Sejre i ham, udviklede Aandens Frugter sig i ham, „Kjærlighed, Glæde, Fred, Langmodighed, Mildhed, Godhed, Trofasthed, Sagtmodighed, Afholdenhed“. Stemningskristendom er som et Hjul, der går rundt i Luften. Det, der er oppe det ene Øjeblik, er nede det næste; der er Omskiften, men ingen Fremgang; det kommer ikke videre. Men sæt Hjulet paa Jorden, saa gaar det ikke blot rundt, men det gaar frem. Og sæt Kristendommen ind i Livet, i Hjærtets Vilje, ja saa ophører Bølgegangen ikke, det bliver ved at gaa op og ned, det skifter mellem Graadstid og Frydstid, mellem rige Dage og ringe Dage, men gennem Livets vekslende Spejl er der dog Fremgang.

Det er det bange Spørgsmaal, vi tidt maa gjøre os selv: Er der Fremgang, Vækst; kommer Du ud af din Synd; vokser du i Helliggjørelse? Vi ser det ikke selv, vi synes vel snarere, vi ser vor Synd skarpere. Aar efter Aar komme de samme Synder igjen trods Forsælgelse og Kamp. Da er der Trøst i at se en gammel Kristen, i hvem det er umiskjendeligt, at her har Gud faaet Fremgang; og det havde Gud faaet i ham. Han havde sine Fejl, var endnu en Synder, kunde dømme ensidigt og ubilligt om Ting og Personer; men der, hvor det først og sidst skal kjendes, om Guds Aand faar

Magt i vort Hjærte, i det daglige Liv og dets Færden, der var han vist blandt dem, jeg har kjendt, det Menneske, der var naaet videst, saa velsignet god og mild og kjærlig, fri for Smaalighed af enhver Art — Vorherres Aand lyste tidt ud af ham.

Saadan kjendte vi ham først, vor gamle Præst, som Synderen, der var flyet ind under og var oprejst af Guds Naade. I hans Liv og hans Forkyndelse var dette det første. Saa kom alt det andet i anden Række.

Mellem det, der kommer i anden Række, vil jeg saa nævne de rige aandelige Evner, Gud havde skænket ham, og som han stillede til Tjeneste for Vidnesbyrdet om Synd og Naade. Hans Tanke var klar og overlegen, han var en rig Natur med sprudlende Vid og Lune og med en Stemningsfylde som et mangestrengt Instrument. Men hans ypperste Evne var hans Fantasi, Evnen til at anskueliggjøre, til selv at se og lade andre se alt, hvad han talte om, i Billedets Form. Og det er ikke de enkelte Smaadigte og Sange, han har skrevet, som ere trængte igjennem og ere kjendte af mange kristne Mennesker, — det er ikke disse dog kun faa Digte i bunden Form, jeg tænker paa, naar jeg nævner hans poetiske Begavelse. Men jeg tænker paa, at han aldrig kunde nøjes med det nøgterne, tørre, abstrakte Ord, at hans Tale var oftest dugget af Poesiens Dug, — rig paa Syner og Billeder, paa farvestærke, stemningsfyldte Ord, — jeg har hørt mangan Prædiken, der var som et Digt —, men altid følte det, at Vidnesbyrdet om Synd og Naade var Dronningen, der gik foran, Poesien kun Ternen, der fulgte efter, men en fager Terne, Dronningen værdig. Og at dette var en herlig Evne, er let at forstaa, som og at den i Guds Aands Tjeneste bidrog mægtigt til at give hans Vidnesbyrd den store Indgang, det fik.

— Saa kjendte vi ham som en gammel Stridsmand. Vaabengnyet, Lurdrønet var en kjær Musik i hans Øre. Kampen drog ham. Hans Navn, Vilhelm,

skal betyde: den med Guldhjelm prydede. Og igjennem mange Aar stod der vist heller ingen større Strid om aandelige Ting i vort Land, uden at hans Hjelmbusk saas vaje i de kæmpendes Rækker, og altid i forreste Række. Thi han var en frygtløs Mand. Han turde vove sit Skind. Han har vovet Embede og Stilling og har set sit Navn haanet og nedracket, men aldrig veg han et Skridt fra det, der var hans Hjertes Overbevisning. Han var en fast og modig Mand, kjendte ikke Frygt, eller, om han kjendte den, den kuede ham ikke.

Frygten kjendte han ikke, men han kjendte Smerten, naar hans Sag trængtes eller laa under. Paa hans Arbejdsbord laa, skaaret i Træ, Svejtserloven, Thorvaldsens berømte Mindesmærke over Svejtsergarden, der faldt i Kampen for den franske Konge. Den ligger med Spydet i Siden, med Blikket fuldt af Smerte, men endnu i Døden med Poten om Bourbonnernes Liljeskjold, som den har værget. Den lignede han, naar han havde Overmagten imod sig — det samme smertefyldte Blik, med Haanden om Skjoldet, om Klenodiet, han værnede til det sidste.

Vi saa og saa, og vi ærede hans Smerte, da han og hans gamle Menighed ikke kunde dele Anskuelse om en vigtig Sag af timelig Art. Han havde sit Syn paa denne Sag, og hans Menighed havde sit, med lige personlig Ret, ud af lige hæderlig Overbevisning — selvfølgelig. Men det var ingen Strid, det Ord passer ikke her. Det var to Venner, der sagde til hinanden: Er dit Hjerte oprigtigt imod mit? Og saa talte de ud i fuld Oprigtighed mod hinanden, skjulte intet, fortav intet, hørte paa hinanden og prøvede sig selv. Men de kunde ikke i denne Sag komme til Forstaaelse, og det voldte Smerte baade for ham og for hans Menighed. Men det gjorde intet Brud paa Kjærligheden imellem dem. Han udtalte, da han rejste fra os: „Vi skilles i den gamle Kjærlighed“. Og der er siden gaaet mange Kjærlighedsbud frem og tilbage mellem de to. Han kom og gjæstede

os og prædikede for os, bragte sin Hustru til os, da hun døde, vilde, at ogsaa hans Hoved skulde hvile imod denne Kirkes Mur, og døende sagde han: „Send dem alle min Tak og Velsignelse.“

Saa kjendte vi ham som ret en Trøstens Mand, ikke blot, naar han stod her paa Prædikestolen og trøstede med den Trøst, hvormed han selv var bleven trøstet. Men jeg vil ogsaa nævne, at der er mangen syg og saaret Sjæl, som med bøjet Hoved og Bjergevægt paa Hjærtet er gaaet ind i hans Kammer derovre i Præstegaarden, og som saa, naar de gik derfra, følte i deres Hjærte, hvad den slagne Eng føler, naar Duggen falder paa den, Haabets Straale var tændt igjen i Sjælens Nat. Og vi kjendte ham som en Bønnens Mand. Hver Aften, ogsaa naar han havde været ude og kom sent hjem, gik han ind i sit Kammer en Time eller mere, og den Time var en Bønnens Time. Saa bad han for sig selv, for sine, for sin Menighed, med Navns Nævnelser af dem, der stod hans Hjærte særlig nær, eller om hvem han vidste, at de var i en særlig Nød.

Og vi kjendte ham som en varmhjærtet dansk Mand, sit Fædrelands trofaste Søn. Og som en god Frihedsmænd, borgerlig og kirkelig, en Hader af al aandelig Tvang, derfor ogsaa en Hader af Sognebaandstvangen, Banebryder for Valgmenighedsloven, som jo ikke er andet end dette simple, jævne, gode, at der ogsaa inden for Folkets Kirke maa være saamegen Frihed, at hver Mand kan søge sin Opbyggelse, hvor han bedst kan finde den.

„Jesu Kristi bundne“ — ja, ogsaa saaledes kjendte vi ham, thi han var bunden med en Sygdomslænke gennem mange Aar. Og den Lænke tyngede haardt. Vi saa tidt, hvor hans Blik var sygt, hørte ofte det smertefulde, stønnende Suk. Der var Tider, hvor han følte sig saa syg, naar han gik op paa Prædikestolen, at han tænkte: jeg vil blive baaret død ned derfra. Han bad gennem lange Aar, at denne

Lænke maatte briste, men Gud gav ham Pauli Svar: „Min Naade er dig nok; thi min Kraft fuldkommes i Skrøbelighed“. — Nu ogsaa Jesu Kristi bundne — ja, ogsaa nu, nu mere end nogen Sinde, nu da Sygdomslænken er brudt, nu bunden med Guldkjæden, de' dejlige Snore, som hedder Saligheden og det evige Liv.

Og som saadan, som vi kjender ham, den gamle Birkedal, nu ogsaa Jesu Kristi bundne — saadan formaner han endnu. Den Kiste her formaner os, den stille Gravhøj derude vil tale formanende til os, som bo her, til jer, som samles her om Søndagen; i Mindet vil han mangan Gang igjen staa for os herinde i Kirken og i vore Hjem, se paa os med sit alvorlige Øje og formane os. Og alt, hvad han vil formane os til, kan jeg samle i det Ord af ham, som han tidt udtalte: „Lad os ikke gjøre Vorherre Skam.“ Men Ordet „formane“ har paa Græsk, i Bibelens Sprog, en dobbelt Betydning, det betyder ogsaa at opmuntre, at trøste. Og hans Skikkelse vil ogsaa fra Mindets Haller tale Opmuntringens og Trøstens Ord til os om, at de, som ærligt forsager og tror, har Herligheden ivente, at det at være et kristent Menneske er først at blive overvunden af Jesus Kristus, men saa med ham at gaa frem fra Sejr til Sejr. Til dem, der stod ved hans Dødsleje, sagde han: „Naar jeg er død, skal I sige Halleluja!“ Det er Sejrstonen, den vil han ogsaa formane os at nynne paa og aldrig lade den forstumme.

Saa Tak fra din gamle Menighed, Tak fra Hjærtets Grund for alt, hvad du har været for os fra den første Dag til den sidste. Og Tak fra mig og mit Hus, som du viste en Faders Kjærlighed!

Jeg har saa meget at sige gamle Birkedal Tak for, lige fra vort første Møde for 21 Aar siden, da jeg i en svær Stund tyede til ham og fik hans Kjærlighed og Trøst, og til det sidste Møde kort før hans Død, da han drog mig ind i sin Favn, kyssede mig og sagde: „Jeg siger til Dem, kjære Poulsen, eller Vorherre siger til

Dem gennem mig: Vogt mine Faar!“ Det var det sidste Ord, jeg hørte af hans Mund. Ja, Gud hjælpe og velsigne mig dertil! Han se i Naade til mig og denne Menighed!

Og saa sender vi Takken opad og siger dig, Gud Fader, Tak for det store og herlige Aandens Redskab, du gav os og den danske Menighed i denne Mand! Tak og Lov og Pris og evig Ære i Vorherres Jesu Navn!

Karl Poulsen.

3.

(Efter Salmen: For dig, o Herre, som Dage kun.)

En Høvding er falden i Israel, sagde Grundtvig ved Balles Baare. Jeg gjentager det ved Birkedals. Han har staaet paa Vagt for Menighedens Tarv, og, hvor han øjnede nogen Fare, der stillede han sig i Gabet, uden at spørge, om der var faa eller mange, der fulgte.

Jeg kommer her i Dag med en Hilsen fra Kongeaens Bredder. I Fredags var en tusindfoldig Kreds af Nørre- og Sønderjyder samlet i Skibelund. Her mindede Ludvig Schrøder om Birkedal som den, der har givet Stødet til Samarbejde mellem Præster og Lægmænd, til Løsning af Sognebaandet og til Valgmenighedsloven, samt ved at præstevie Cornelius Appel til Frimenighedsdannelse i Sønderjylland. Og Forsamlingen overdrog mig at tolke vor Taknemmelighed ved hans Baare i Dag.

Dette Hverv har jeg glad overtaget. Jeg er nemlig selv personlig opfyldt af Taknemmelighed mod Birkedal for det meget, jeg skylder ham. Først har han aabnet mit Øje, som Hassenfeldt havde aabnet hans, til at se Pagtens Ord ved min Daab som Herrens Ord til mig. Der ved fik jeg Klippegrund under Foden. Og jeg tænker, der er mange, som har Birkedal at takke for den samme Vejvisning. Og saa har jeg Birkedal at takke for trofast Venskab, der har holdt gennem 50 Aar. Det blev stiftet 27de Oktober 1841, da vi første Gang mødtes ved

Missionsmøde i Sønderomme, og det voksede sig stærkt ved flittigt Samkvem, mens Birkedal var i Omme, og har bragt mig meget Lys og megen Glæde. Det Vidnesbyrd maa jeg give Birkedal med i Graven, at han var trofast i sit Venskab, saa det holdt til Enden, om end jeg ikke al Tid var i Stand til at følge Vennen, — der stundom tog længere Skridt, end jeg kunde magte.

Gud ske Lov for, hvad han gav os i denne ridderlige Kæmpe og broderlige Ven! Gud glæde ham i de evige Boliger! Amen.

H. Sveistrup.

Efter Afsyngelsen af Salmen: „Døden er den sidste Fjende“ lyste Præsten M. T. Bredsdorff Velsignelsen fra Alteret, hvorpaa Kisten under Salmen: „Op dog Sion!“ blev baaren ud og sænket i den blomsterklædte Grav ved Kirkemuren mellem den søndre Korsarm og Koret. Sønnen, U. Birkedal, bekendte Troen, forrettede Jordspaaastelsen og bad Fadervor, og til sidst blev „Krist stod op af Døde“ sunget.

I Tilfælde af godt Vejr skulde Mødet have været fortsat i Lunden ved Præstegaardshaven, hvor der var rejst Talerstol og hensat Bænke. Det vedholdende Regnvejr umuliggjorde imidlertid et Møde under aaben Himmel, og efter en halv Times Ophold samledes man derfor atter i Kirken.

Her talte først, efter Afsyngelsen af Salmen: „O Gud ske Lov det hjemad gaar“, Svigersønnen, Præsten C. N. Lorenzen:

Sanker til sammen de overblevne Stykker, at intet forkommes (Joh. 6,12). Det var Herrens Ord til Disciplene, da han i Ørken havde bispist de mange Tusinder med 5 Brød og 2 smaa Fiske. Herren havde dækket Højtidsbord i Ørken, Højtiden var forbi, hver skulde gaa til sit; da bød Herren dem at sanke sammen, og de har sikkert sanket mere end de over-

blevne Stykker: de har sikkert især sanket sammen paa de rige Minder, denne Dag havde skabt.

En saadan Opgave have i al Fald nu vi, denne Hensovedes Børn og Svigerbørn, ja alle hans Nærmeste. Naar en af vore Kjære kaldes fra os, da er en Højtid gaaet til Ende: den, som han eller hun havde skabt for os, og da gjælder det at sanke sammen paa Minderne, som ere blevne til overs. Dette gjælder især for os nu, da ved Faders Bortgang det gamle Hjem er opløst, der i over 50 Aar har beredt Højtid for os og for saa mange, mange, der i Aarenes Løb kom ind under dets gjæstfri Tag.

En Løverdag, mens jeg endnu var Præst her i Ryslinge og Dagen efter skulde prædike over Evangeliet om Besisningen af de 5000, traadte jeg ind i Faders Kammer. Paa hans Spørgsmaal, om jeg allerede var færdig med min Forberedelse til Søndagen, svarede jeg: „Tværtimod! Jeg er netop kommen for at faa en Prædiken af dig“. Han svarede: „Jeg kan ikke give dig en Prædiken, men lad Barnet bare raade“. Han tænkte aabenbart paa den „liden Dreng“, der stille og frimodig gav Herren de 5 Brød og 2 Fiske, sikker paa, at nu skulde Herren nok dække Bord for alle. Disciplene tabte Modet, fordi de slet ikke regnede Herren med, men alene saa paa det Lidet, de selv formaaede, men den liden Dreng regnede Herren, hans Miskundhed og Magt for det store Tal. Var de 5 Brød end kun som 5 Nuller, lagde han bare sit til, da blev de til Tusinder, og den „liden Dreng“ blev til Frelse for mange; men det samme gjælder endnu: „Faar Barnet bare raade, da lever vi i værste Nød som af Vor Herres Naade, der gi'er i Ørken Brød; og hvad end træffer, selv Foragt, det gjøres om til Troes Magt; og Lykken bare ildner og mildner“. „Lad Barnet bare raade!“ Det Ord har tidt senere lydt til mig i mangan en bekymret Stund. „Regn Herren og Hans Naadesord for det store Tal, gjør saa dit, hvor smaat og ringe det end er, og vær frimodig“; ja, det er sikkert, at efter dette Ord handlede

stedse Fader selv i sit lange, bevægede Liv, og deri var hans Styrke. — Fader var en Mand i al sin Gjerning, hvad enten han kæmpede for Guds Riges Sag eller for Folkets Sag. Han var tidt dybt nedbøjet, ja altid i Grunden i stor Skrøbelighed, men aldrig slog han af paa Idealet, altid kæmpede han for at naa det højeste; tidt led han Skuffelser og Nederlag, men aldrig tabte han Modet; thi han lod altid Barnet raade; han var en ydmyg Mand; aldrig regnede han sin Gjerning, sit Arbejde for mere end „de 5 Brød og smaa Fiske“, men altid stolede han paa Herren og hans Gjerning som det store Tal, og det gjorde ham stærk. Ja, udaf dette Barnesind gjorde han sin Gjerning og levede saa hele sit Manddomsliv i stort som i smaat, og det gjorde, at Samlivet med ham var saa rigt og velsignet for os alle. — Hertil kom, at dette stærke og mandige hos ham var altid forenet med det milde og kjærlige, ogsaa i Livets daglige Færden. Jeg har ikke kjendt mange Husfædre, der saa trofast, ja ømt vaagede over ikke at trykke sit Hjem. Ofte har jeg truffet ham i hans Kammer dybt nedbøjet, baade aandeligt og legemligt, men naar vi saa kom ind til Hjemmets Kreds i Dagligstuen, tvang han alt det tunge tilbage for at gjøre det lyst og let for os andre; men det, der allermest viste mig, med hvor kjærligt et Sind han omfattede os, og som drog mig allermest til ham, det var, at jeg vidste, at han daglig i Bønnen førte os frem for Herren, og mangen en Gang „stred for os i Bøn til Gud“ (Rom. 15,30). Hans sidste Aftentimer, naar alle øvrige i Hjemmet var gaaet til Hvile, var især saadanne Forbønnens Timer, og i dem dvælede han saa ikke blot ved sit Hjem. Hans Hjærte hængte især ved Ryslinge Valgmenighed. Jeg tør sikkert sige, at aldrig gik han til Hvile nogen Aftenstund uden at have ført den frem for Gud, og jeg veed, at tidt opsøgte han i Tankerne de Enkelte og nævnede dem ved Navn i sin Bøn; men hans varme, trofaste Hjærte gik i saadanne Timer langt ud over Hjemmets og den

hjemlige Menigheds Grænser. Der hører stor Kjærlighed til at være tro i Forbønnen, selv for dem, man dog iøvrigt elsker; han var her tro som faa; det Barnesind, hvori han tjente Herren, styrkede ham her til at være tro, og jeg er sikker paa, at denne Troskab især gjorde ham til den Lysskikkelse, han var i sit Hjem og i sin daglige Færd. Men det skal alligevel mindes, ogsaa i Dag, at vor kjære Moder delte det samme Barnesind over for Herren med Fader; at hun var baade stærk og mild; — det var dem begge i Forening, der gjorde Samlivet med dem til en lang, velsignet Højtidsdag for os.

Nu er Højtiden forbi: Herren har kaldet dem begge bort fra os; nu „sanker tilsammen de overblevne Stykker, at intet forkommer!“ Ja, kjære Frænder, lad os nu være tro i at sanke sammen paa de rige Minder, de to har efterladt os! Der siges nok stundum ved kjære Venners Bortgang: „det er for tungt, naar Hjertet er fuldt af Sorg og Savn, at sanke sammen paa Minderne; det er bedre at glemme dem og adsprede Sindet.“ Men der er jo en Maade, hvorpaa vi kan taale at sanke sammen paa Minderne, og det er, naar vi sanke sammen under Taksigelse til Herren for alt, hvad han har skjænket os gennem de Venner, han kaldte bort fra os. At mindes og takke er jo i Grunden Eet. Forene vi i hvert Fald begge Dele, da smelte de vore Hjærter og lukke dem end bedre op for Herrens Aand, saa vi erfare, at Minderne ikke trykke ned, men løfte op, ikke svække, men styrke. — Vi kan til visse ikke nøjes i al Evighed med Minderne om vore kjære; vort Hjærte kræver, at vi atter en Gang samles med dem selv hjemme hos Herren; men mindes vi dem i Taksigelse, da fornyer Mindet det lyse Haab, Herren skænkede os alle, at, saafremt ogsaa vi ville „lade Barnet raade“ og regne Ham og Hans Naadesord for det store Tal, da har vi endnu den bedste Højtid tilbage sammen med vore Kjære; da skulle ogsaa vi komme hjem!

Dette lyse Haab straaledede altid for vore kjære

Forældre her nede, ogsaa nu for vor Fader lige til det sidste. Da jeg traadte ind til ham afvigte 3die Pinsedag, modtog han mig med de Ord: „Ja, nu har jeg intet andet at bestille end at synge fra Morgen til Aften: O, Gud ske Lov, det hjemad gaar! Men jeg er endnu ikke færdig, og jeg kan ikke selv gjøre mig færdig, men jeg kjender den, der nok skal gjøre mig færdig.“ Da jeg under Samtalens Løb spøgende kaldte ham en gammel Kæmpe, svarede han: „Hvor tør du kalde mig saaledes! Jeg er en gammel Pjalt“. Senere kaldte han mig hen til sig og sagde: „Jeg veed ikke, om du veed, at det allerfineste Papir, som Folk skriver deres Kjærlighedsbreve paa, laves af gamle Pjalter“. „O“, svarede jeg, „før kaldte du dig selv en gammel Pjalt, du mener nok i Grunden, at du er fint Papir“. „Ja“, gjentog han smilende, „jeg tror, at Herren har lavet mig om til fint Papir og ved Livets Ord skrevet sit Kjærlighedsbrev paa mig“. Saa trofast lod Herren ham erfare lige til det sidste, at de, som „lade Barnet raade“ og stole paa Ham, „fornyder deres Kraft, hvor Ynglinge snuble og Ungersvende falde“. Smerterne var tidt store; Krafteløsheden og Søvnløsheden tog bestandig til, inden han „blev færdig“, inden hans Lydighed fuldendtes i den sidste Trængsel, men han følte sig al Tid som hvilende i sin Frelzers Favn. — Det blev til sidst tungt for ham at tale. En Gang samlede han ligesom sin sidste Kraft, idet han udbrød med høj Røst: Korset! Korset! Amen! og da han endnu en Gang — for sidste Gang — havde forlangt, at hans Søn skulde bekjende Troens Ord, sov han kort efter ind under store, legemlige Smerter, men sikker paa at komme hjem, saa det skete, som han før havde sunget: „— til ham vil jeg ile, som grædende Barn ved hans Bryst søge Hvile“. Han havde i de sidste Dage formanet os til at synge Halleluja, naar han var bleven udløst; „thi“, føjede han til, „det vil jeg selv gjøre“. Ja, han har nu istemt sit Halleluja hjemme hos Herren, og det er vor Forvisning, at Herren ogsaa

nok skal samle, hvad der endnu er adskilt, hans Aand og Støv, til en herlig Forening paa den store Opstandelses Højtid, Guds Folk har i Vente.

Men, kjære Frænder, saa længe vi endnu skal vandre henede, lader os være trofaste i at sanke sammen paa de rige Minder, Fader og Moder har efterladt os, og gjøre vi det under Taksigelse, skal vi erfare, at de har Magt til at holde sammen, ogsaa paa os, saa vi nu ikke spredes, hver til sit. — Det samme vil jeg sige ogsaa til eder, I kjære Venner, der er samlede med os her i Dag: o, gjør det samme, ogsaa for vor Skyld; thi da skal disse fælles Minder hjælpe med til, at vi ikke blive fremmede for hverandre, og vi Børn ikke blive fremmede for den gamle Ryslinge-Kreds. Gud ske Tak for Højtidsdag, vi har haft med hverandre i de mange Aar, vi havde Fader og Moder iblandt os. — Han hjælpe ogsaa os i Naade til at „lade Barnet raade“, saa at ogsaa vi kunne synge, som vor kjære Fader, selv med den store Skilsmisse for Øje:

O, Gud ske Lov, det hjemad gaar
did, hvor det store Stævne staar,
der Husets Børn skal samle;
hvor altid de skal sammen bo,
som did fandt Vej i Jesu Tro,
de unge med de gamle.

Amen.

Efter Salmen: „Barnelivets favre Dage“ bragte Sønderjyden, Gaardejer Skrumsager atter en Tak fra Sønderjyderne, af hvem Birkedal som faa var kjendt og elsket. Ved sin kjendte Tale i Rigsraadet mod Fredsslutningen havde han mægtigt oplivet Sønderjydernes Haab i de trange Tider. Og da vi trængte til at faa en Præst for at afhjælpe kirkelig Nød, hjalp Birkedal os til at faa Appel, den Mand, vi netop havde Brug for.

Matthias Appel, Cornelius Appels Søn, bragte en særlig Hilsen og Tak fra sin gamle Fader og fremsagde med Fynd og Hjærtevarme følgende Digt af sig selv:

En Ridder uden Frygt han var,
 og altid højt han Fanen bar
 for hvad hans Hjærte kræved';
 han mærket blev af mangt et Ar,
 dog var til Kamp han immer snar,
 hvor Fjendens Haand sig hæved'.

Hvor Svig og Uret gik i Svang,
 did styred' han sin Kæmpegang
 og svang sin danske Klinge;
 selv ej, naar det mod Venner bar,
 om, hvad for ham var Sandhed klar
 han vilde smaaligt tinge.

Da Danevirkes Vold blev røm't,
 da tyske Voldsmænd havde dømt
 vor Grænsevagt til Døden, —
 mens Ørnen plyndred' Valens Lig,
 og Sønderjyllands Smerteskrig
 lød højt om Hjælp i Nøden, —

han veg ej fra sin Adelsvej,
 men med „et varmt og kjærligt Nej“
 han vidnede paa Tinge:
 Ret aldrig spørges det i Nord,
 til troløs Færd mod egen Bro'er
 de Danske sig lod tvinge.

For Lykken raade Himlens Gud,
 han frelste før af Nød os ud,
 var stor end Folkets Brøde;
 i Tro paa ham vi gaa vort Skud,
 brød nu vi Kjærlighedens Bud,
 vi dømte os tildøde.

Mod os er Brødres Aasyn vendt.
 — de lytter, hver en Nerv' er spændt,
 i Frygt, i Haab, i Smerte —
 mit Ja kan Fjenden aldrig faa,
 — saa hjælpe Gud — „jeg vidne maa
 ud af mit danske Hjærte!“ —

Slig stod han — thi hans Tro var stor —
 end, da han for sit djærve Ord
 blev dømt fra Præstevirke:
 derfor han fandt paa hjemlig Plet
 blandt Venner tro et „Nazaret“
 i Folkets frie Kirke.

Og slig han stod, da Bud der gik:
 ej længer Danmarks Præster fik
 blandt Sønderjyder dvæle;
 da var til Hjælp han atter næst:
 han vied' deres kaarne Præst
 til Trøst for danske Sjæle.

Og maatte under Lokker graa
 paa ny til Doms den ædle gaa:
 han gik med Smil i Øje,
 han kjendte sig i ærlig Pagt
 med Kjærlighedens stærke Magt,
 med Kraften fra det høje. —

Han var en Hjærteordets Mand
 som ingen Præst i Daneland:
 til „Stene“ selv at røre,
 end sige smelte Sorg i Bryst
 og gjøre Hjærtet varmt og lyst
 og aabne lukte Øre.

Og derfor nu med Smil og Graad,
 med kjærlig Tak for trofast Daad
 sig flokker Mand og Kvinde
 fra Øresund og Vesterstrand,
 fra Danmarks gamle Grænseland,
 velsignende hans Minde.

Og naar fra Sønderjyllands Val,
 trods al Stortyskens Løgn og Pral,
 den sorte Ørn maa rømme;
 naar i én Sommermorgen sval
 med Fryd os melder Hanegal
 den Dag, vi saa i Drømme;

naar fri og frelst i Frændelag
 da Sønderjyden lydt sin Sag
 tør give Hjærtets Stemme
 paa Tinge som i Kirkesal:
 ej Præsten **Vilhelm Birkedal**
 han i sin Tak vil glemme.

Mens danske Kirkeklokker gaa,
 saa længe danske Hjærter slaa,
 til talt er Danmarks Dage,
 mens Skov er grøn og Bølgen blaa,
 hans Navn med Hæder prentet staa
 i Danmarks Heltesage!

Fra Sønderomme og Hoven, Birkedals gamle Sogne,
 bragte Præsten E. K. Thyssen følgende Hilsen:

Jeg vilde gjerne bringe en Hilsen fra Sønderomme og Hoven Sogne, midt paa Jyllands Hede, hvor gamle Birkedal havde sin første, selvstændige Gjærning, og hvor hans Navn endnu ikke er glemt. Naar Birkedal talte om sin Gjærning paa Heden, kaldte han den i Reglen sit „Ørkenophold“, og det var ikke uden Grund, at han brugte dette Udtryk. Kaarene vare smaa for ham den Gang, Afstandene vare store, og Hedens Ensomhed kunde til Tider knuge ham stærkt; men hvad mere var, de Menigheder, hvori han færdedes, kunde aldeles ikke følge ham i hans kristelige Vidnesbyrd. Den aandelige Søvn var almindelig den Gang i disse Egne, som paa saa mange andre Steder i vort Fædreland, og da Birkedal kom, var det uden Tvivl første Gang i lange Tider, at en virkelig levende og kraftig kristen Forkyndelse lød i disse Sogne. Men naar vi i gamle Birkedals Liv som hos saa mange andre af Aandens Stormænd kan tale om en Tid, da han levede for en Del afsondret fra den store Verden, saa er det ikke det ringeste Træk hos ham, at han tog sit Ophold i disse afsides Egne som Gud Faders Førelse med sig, saa hans Kræfter kunde faa Lov til at vokse i Stilhed og hans Personlighed faa sit bestemte Præg, inden han blev kaldet til større Opgaver, og

netop fordi han ikke hastede med at tage fat paa de store, mere iøjnefaldende Opgaver, men lærte som en ydmyg Mand at bie paa Guds Time, derfor fik han Lov til at udrette mere end de fleste. Hans Ophold i disse Egne blev da heller ikke uden Frugt for ham selv; han lærte, at det er sandt, hvad den russiske Digter, Greve Leo Tolstoy i den nyere Tid har udtrykt saaledes: „Det, der holder Folk i Live, er ikke Bekymring for sig selv, men Kjærlighed til Næsten“; thi han mødte en Kjærlighed hos de Venner, han vandt paa Heden, som trøstede ham i trange Tider, og som han aldrig nogensinde glemte. Og var det end trangt for ham i aandelig Henseende, at han ikke syntes, han kunde kjende nogen Frugt af sin Virksomhed, saa lærte han ogsaa derved at vinde den Ydmyghed, der alene gjør et Menneske skikket til Herrens Tjeneste; han lærte, at ikke han skulde være Herre, og Aanden komme ham til Hjælp som en Tjener, naar han kaldte; men at det er Aanden, som er Herren, og ham, der skulde være den ydmyge Tjener. Han har selv fortalt, at han en Gang, da han stod paa Prædikestolen i Hoven Kirke, pludselig blev greben som af en Lammelse; han stansede sin Tale og kunde ikke faa et eneste Ord frem; det var, som om hele hans Tankeliv paa en Gang stod stille; han fik lige sagt sit Amen, og, syg paa Sjæl og Legeme, gik han ned af Prædikestolen. Da lærte han under knugende Tryk, baade paa Sjæl og Legeme, ret at bøje sig under Aandens Naade. Han havde villet stole paa sin glimrende Veltalenhed og ment, at, naar han blot oplod sin Mund, da maatte det komme, som af sig selv, hvad han skulde tale. Nu lærte han ret selv, at han trængte til Hjælp i sin Gjerning. Han havde kunnet flyve højt op paa Aandens Højder; nu lærte han, at, skulde han naa til Menneskehjærter og udrette noget i Vor Herres Tjeneste, da maatte han dale dybere ned og selv stille sig som den ydmyggeste Tjener, der aller mest trængte til Aandens Naade. Denne Hændelse glemte

han aldrig; det er den, han hentyder til, naar han senere synger:

Jeg saa ham som Mand i den modnede Sommer,
 da Synderen skjælv for den hellige Dommer,
 da Hjærtet slog tungt, og min Isse var sænket.
 og Dødstanken strengt havde Livsmodet lænket.

Efter hans egne Udtalelser viste det sig ogsaa, at hans Forkyndelse efter den Tid fik en langt dybere Tone, saa under sin egen, stærke Kamp lærte han at kalde paa Menneskehjærter med den forunderlig ydmyge og inderlige Kjærlighed, der var ham ejendommelig. Og selv om han stadig maatte sukke over, at han ikke kunde se kjendelige Spor af sin Virksomhed paa Heden, saa vil jeg dog gjerne her aflægge det Vidnesbyrd, at hans Gjerning der ingenlunde har været forgæves, men at det kristne Liv, der nu findes i disse Egne — det kan i og for sig være smaat nok — det kan føres tilbage lige til den Tid, da han der løftede sin mægtige og inderlig bevægede Røst til Vidnesbyrd om levende Kristendom; og det kristelige Vidnesbyrd, der senere er ført i disse Egne, har, menneskelig talt, bygget videre paa, hvad han begyndte. Derfor skal der ogsaa fra Jyllands Hede lyde en Tak for gamle Birkedals Gjerning. Folk i hans gamle Sogne regne det for en Ære, at det blev dem forundt at yde ham et Fristed i hans yngre Dage, hvor han kunde udvikles og modnes, indtil han blev kaldet til sin store og saare rigt velsignede Gjerning; og jeg har ikke sjældent erfaret, at Folk følte Ærbødighed, naar hans Navn blev nævnet, selv om de slet ikke havde nogen egenlig Forstaaelse af hans Gjerning; men de havde dog en Følelse af, at han var en Stormand i Aandens Tjeneste, for hvem de uvilkaarligt maatte bøje sig. Derfor vil ogsaa vi Hedeboere være med til at sige Gud Fader Tak, fordi han gav den danske Menighed dette ypperlige Redskab, der har tjent til Velsignelse for mange Sjæle! Amen!

Derefter talte cand. theol. Vilh. Jakobsen fra Kjøbenhavn:

Et dobbelt Hverv er mig overdraget.

Vi er komne herover nogle Mænd fra de grundtvigske Kredse i Kjøbenhavn, og mig er det særlig paalagt at bringe Hilsen fra Kjøbenhavns Valgmenighed. Vi skylder Birkedal Tak, og vi takker ogsaa Ryslinge Valgmenighed, fordi den brød Isen og gjorde det første Skridt indenfor Folkekirken for at forsøge paa og til at bane Vej for Menighedens Frigjørelse fra det gamle Formynderskab under Staten og prøve paa at staa saa at sige paa egne Ben under Herrens Varetægt, og jeg bringer Ryslinge Valgmenighed en særlig Tak for den store Gave, I sendte os, til Opførelsen af den Kirkebygning, vi er ifærd med at rejse.

Dernæst er det mig overdraget at bringe en Hilsen fra den danske Santhalkomite, hvis Formand Birkedal var lige siden dens Oprettelse efter Børresens første Besøg her i 1877, altsaa i femten Aar. Vi takke Herren for Birkedals store Kjærlighed til denne Herrens Gjerning i Santhallandet ved Børresen og Skrefsrud.

Den Gang, ved Børresens Besøg her i 1876—77, mange tvivlede, da blev det Birkedal givet at se gennem den underlige fremmede Skal og at opdage baade den grunddanske Natur hos Børresen og til at finde vor kristne Grundtro hos ham. Dette mindes vi med Tak til Gud, og vi nære det Haab, at Menigheden herhjemme ikke, fordi Birkedals Røst nu er forstummet, vil høre op at elske og støtte denne Herrens Gjerning.

Sangen: „Blomster i Vaar“ blev nu afsungen, og Præsten Lavrids Nyegaard afsluttede da Mødet med følgende Ord:

Det er underligt for mig at staa her igjen paa denne Prædikestol efter næsten 14 Aars Forløb, og det ved en saadan Lejlighed som denne. Helst sad jeg dog den

Gang nedenfor Prædikestolen og hørte ham tale, som nu er gaaet bort. Et Ord af den hellige Skrift har dér faaet rigtig Klang for mig, et Ord af den „gamle Pavlus“: „Talede jeg med Menneskenes og med Englenes Tunger, men havde ikke Kjærlighed, da var jeg en lydende Malm og en klingende Bjælde“ (1 Kor. 13, 1).

Det Ord var saa ofte paa hans Læber i Prædikenen, og det var, fordi han foreholdt sig det selv i sit Hjærte. Det var det største ved ham, at saadant et Ord ret var hans Hjærtes Sprog. Men jeg hørte ham aldrig sige det, uden at man kunde mærke, hvor han følte sig paa Afstand af at have naaet Kjærlighedens Fylde. Han var en syndig Mand for Gud, og han vidste, at denne Afstand fra det store Maal for Menneskelivet: den fuldkomne Kjærlighed var det store Syndefalds alvorligste Mærke. Men da han netop som en Synder havde udvalgt sig Guds Naade, og ikke som en „Retfærdig“, saa kunde han dog frimodig bruge Ordets Formaning uden at beskæmmes; thi det har sikkerlig frem for alt lydt for ham saaledes: „Talede jeg med Menneskenes og med Englenes Tunger, men havde ikke Guds Kjærlighed i Kristus Jesus Vor Herre, da o. s. v.“ Og den vidste han, han havde, og var der noget, han turde, saa var det det: at forkynde andre den. I den skulde han vorde fuldkommen.

Han var udgaaet fra en Slægt, som rent umiddelbart havde nærmere til at føre „Menneskenes og Englenes Tungemaal“, end vi har. Jeg mener, at Apostelen ved „Menneskenes Tungemaal“ tænker paa den menneskelige Tale om de naturlige Ting, og ved „Englenes Tungemaal“ paa Forkyndelsen af den himmelske Frelse. I begge Retninger var der store Gaver hos denne Slægt. Den ejede en langt større umiddelbar Tro paa Idealerne, end det synes, at vort Slægtled gjør. Og en saadan Tro var ham Grundbetingelsen for et virkeligt Menneskeliv.

Enhver Tale om et „Fremskridt“, der gik uden om eller fornægtede denne, var ham en Uting.

Derfra kom den Kamp, han paa sine ældre Dage kom til at staa i til den „unge“ Slægt. Han opgav ikke Tilliden til den, men han syntes, at den stod Fare for at lade sig rive hen af det, som drog nedad. Og saa maatte han advare den. Det kan saa vist ikke gavne, om vi vilde skrue os op til at tage Tonen højere, end vi mægter. Har vi kun en lav Tone, saa lad os tale lavt. Sandhed frem för alt! Og intet skurrede mer i hans Øre end de falske høje Toner. Men hvor kunde ikke den ægte høje Tone fryde ham!

Han saa nødig Vennerne af den gamle Slægt dø, ikke blot fordi de var hans Venner, men fordi han syntes, at vort Folk og Herrens Menighed tabte saa meget, naar deres Røst forstummede, og havde saa lidt at sætte i Stedet. Og naar han saa heller ikke veg tilbage for den Kamp, som kom af, at han ærligt sagde den unge Slægt dette, saa vil jeg, som selv hører til denne og deler dens Savn, gjerne endnu, inden vi gaar hjem fra hans Jordefærd, have Lov til at sige: Han var et Menneske og kunde tage fejl i meget, han var ingen fuldkommen Mand; ogsaa her vilde han ikke hæve sig selv, men snarere laste sig selv, og ikke en, men flere Gange har jeg hørt ham sige, naar Klagen over Tidens Nedgang var fremme i ham: „Hvordan har jeg dog selv talt og prædiket“. Det var, som han til det sidste maatte prøve sig selv derpaa, om han ikke havde ført dem, som hørte ham, mere op paa Synernes Bjerg end til Livets Kildevæld paa det jævne. Ja, det var jo hans Naturs Fristelser, han ikke, som saa mange andre, tilslørede for sig selv, men saa klart i Øjnene. Og han hovmodedes ikke over sin egen Udvikling, som om han havde naaet et højt Trin. Tværtimod har han sagt en Gang til mig i en stille Stund, at det var ham underligt, at han slet ingen Forskjel kunde kjende paa sig fra sine yngre Dage — „jeg kan ingen Udvikling mærke

i mig selv“ — og da jeg svarede, at det kunde nok vi, ikke mindst paa den smeltende Kjærlighed i den gamle Stridsmand, sagde han: „Ja, det er jo godt, om andre kan mærke det!“ — Men hvor „gamle“ Birkedal og de „unge“ skiltes ad, der kom det dog inderst inde slet ikke af, at han som en Romantiker af den gamle Skole kom saaledes paa Kant med den nye Tid, at han ikke forstod den, eller af, at han som en gammel Mand saa sig vred paa nye Former for Livet, var bleven for udlevet til at kunne følge med. Jeg skal ikke prøve paa at rede Spørgsmaalet selv op her. Men jeg vil bede eder, Venner, navnlig af den yngre Slægt, se paa gamle Birkedal som den Mand, der ogsaa stred denne Kamp i Kjærlighed og ikke i Vrede, ikke som en Mand, der havde overlevet sig selv, men som en Mand, der tog en Tone, dybere end Øjeblikkets, og maatte synge den ud, hvordan den saa passede ind i Tidskoret.

Der er et Vers i Grundtvigs store Digt: „Nordens Aand“. som jeg ofte er kommen til at tænke paa, naar jeg hørte de store Gamle tale advarende Ord til de unge. Det er dette:

Naar i Levned-Aftenstunden
 jeg det mærker paa hver Skjald,
 at han Luren har for Munden,
 der forkynder Guders Fald,
 da sig Gjallerhornet klæber
 for mit Blik til Hejmdals Læber.

Og det tør jeg dristig sige, at den Tone, han her tog, det var en Tone paa den Hejmdals-Lur, der skal minde Slægterne om, at alt, selv det bedste paa Jorden, staar for Fald, saa de ikke gaar frem i Qvertro til sig selv og under Indbildningen om et „Fremskridt“ i Tidsløbet her nede, der glemmer, at alt menneskeligt er Syndens og Dødens Kaar undergivet, og at der kun er Fred og Frelse i Jesus-Kristusnavnet, men at de giver den levende Gud og det Navn, Han har ophøjet over

alle Navne, Ære, hvad det saa end skal koste af Døgnets Ting. Han kunde ikke nøjes med at synge livlige Opsangstøner for de unge, men maatte ogsaa minde dem om Kampen, der altid gaar mod Strømmen her i Verden, og hvori dog alene Ærens Krans er at finde. „Vælg ikke den Sejr, hvori I dog tilsidst lider det Nederlag: at tabe eder selv, men vælg hellere det Nederlag, hvori I taber Alverden, men vinder eder selv med Livets Krone af Guds Naade!“

Det var hans Tale, og den Kamp og den Sejr havde han udvalgt sig, og blev tro til Enden. Det kom af, at han havde forstaaet til Bunds, at ikke Ævnen til at tale med Menneskers og Engles Tungemaal om alt sit eget, men Kjærligheden var Lovens og Livets Fylde. Gud give os at kæmpe og sejre i Helligaanden, Kjærligheds og Sandheds Aand, tro til Enden. Amen.

Mødet sluttede med, at man sang: „Dig vandre vi saa gjerne med“. Men i „Kirkely“s Konfirmandstue taltes ved Bordet om Eftermiddagen endnu mangt et Mindeord, bl. a. af Forstander, Kaptejn Rs. Hansen, Møller Jørgen Andersen fra Rudme, Højskolelærer Poul la Cour, Præsterne Th. Kragh, M. T. Madsen, M. T. Bredsdorff, Vilh. Hansen o. s. v.

Men lad „gamle Birkedal“ selv tale til sidst:

„Ind du tog mig i din Morgenrøde:
Naadens Solglans over Daabens Hav,
Herre Jesus! ved vort første Møde.
da dit søde Kys du Barnet gav.

Solglans-Ø ved Skov og klare Strømme
svømmed lyslet i det dybe Blaa —
der du gav mig Hjem til sødt at drømme:
Virkeligheds-Drøm med Engle smaa.

Tiden skred og Barnet voksed' større,
Herre! ej din Naade fra mig gik.
Perledugg du strø'de, naar det Tørre
i mig sukked efter Læskedrik.

Ak, men stundum syntes mig, at Øen
taagegraaed', svøbt i Graavejrs Skrud;
Solen skjulte sig, og Himmelsøen
blev en Braadsø under Storm og Slud.

Synden skyggede, og Døden trued'.
Hjærtet bæved' under Korsets Kaar,
mens den trætte Sjæl med Taarer skued'
længselsfuld imod en evig Vaar.

Bøjet blev jeg: Timer har jeg levet,
da mit Hjærte slog saa tungt og mat,
da min Kraft var brudt, min Sjæl var blevet
vingestækket i en Vanmagts-Nat.

Kæmpet har jeg, Herre! Korsets Fane
vinked tidlig mig til Kampens Kaar,
Sværdet svang jeg paa min Korstogsbane,
hvor jeg blødte selv af dybe Saar.

Kæmpet har jeg, Herre! til din Ære,
ak, men stundum vist i eget Navn —
Jesus! tilgiv, naar i dine Hære
Sværdet førtes under Aandens Savn.

O, men Stjernen skinned' jdog for oven —
du var trofast, Herre, og du gav,
efter tunge Strid, ved Stilhavs-Voven
mig din Trøst og „Troens“ Støttstav.

Aldrig vidste jeg paa mine Veje
at gaa andetsteds end til dig hen. —
Verden havde Døden kun i Eje,
Du alene Livet til din Ven.

Og hvor mangan rig og salig Time
gav du mig til Bod for bittert Savn,
naar jeg hørte Kirkeklokken kime
søndagsglad til Hvilen i din Favn.

Da jeg gjenfandt mig paa Øens Høje,
da jeg saa, det var kun Taager graa,
der fordunklede det syge Øje,
naar det maatte fuldt af Taarer staa.

Nu jeg nynner smaat paa Afskedssangen,
 o, lad Hjærtet paa sin Hjemfarts Dag
 slaa sit sidste Slag i Takt med Klengen
 af Guds Kirkes Aftenbedeslag.

Ind du tog mig i din Morgenrøde:
 Naadens Opgang over Daabens Hav,
 Herre Jesus! ved vort første Møde.
 da dit søde Kys du Barnet gav.

Tag mig ind nu i din Aftenrøde,
 ind til Sejrens skønne Palmeø,
 der at faa det evigtlade Møde,
 der, hvor jeg skal leve, aldrig dø.

Giv mig dog det første Kys der inde,
 og naar sidste Gang jeg slumrer ind,
 lad din Aftenrødes Straaler skinne
 over Lejet paa min blege Kind!“

(Skrevet til 50 Aarsdagen efter hans Præstevielse og trykt i
 „Dansk Kirketidende“ 1887.)

Tillæg.

I.

(Dansk Kirketidende, 1892, Nr. 33.)

Som alle dette Blads Læsere vil vide, længe før disse Linier kommer dem i Hænde, bortkaldtes V. Birke-
dal d. 26. Juli, efter at han i godt og vel et Halvaarstid
havde været skrøbelig og i de sidste Par Maaneder
bundet til Sygelejet af en pinlig Sygdom.

Med ham gik en af de sidste gamle af den grundt-
vigske Præstekreds til Hvile, og tillige en af de betyde-
ligste og ejendommeligste. Saavist som det nemlig er en
ganske uhistorisk Myte, at Gr.s første Disciple skulde
være upersonlige Aftryk af Mesteren, saa vist var Birke-
dal en saare ejendommelig Mand. — Han og hans jævn-
aldrende fulgte med Opmærksomhed og dyb Ærbødighed
den store Høvding og tilegnede sig i Hovedsagen hans
kristelige og historisk-poetiske Livsanskuelse, men de
vedblev desuagtet at være sig selv. Og deres person-
lige Særpræg er let at kjende.

Birkedal, hvis Stil kunde minde mere om den øhlen-
schlægerske Digterskole end om Grundtvig, var den mest
følelsesfulde, den mest blussende af dem alle. Man kunde
— naar man lyttede til hans billedrige, tit henrivende og
smeltende Forkyndelse af Evangeliet i dets Alvor og i dets
Sødme — ofte komme til at tænke paa, at her var det
sket, her var der tændt „Blus paa Bjærgene“, her var
der et Menneskehjærte, som var kommet til at „blusse af
den Ild“, som er tændt for Himlen.

Hovedtrækkene af Birkedals Liv er kendt af alle, som har havt Sans for, hvad han var. Fødeøen, Sønderomme, Ryslinge, Rigsdagsvirksomheden, Livsaftenen paa Vældegaard — alt vil de, som har kendt ham og holdt af ham, være fortrolige med. Skriftlig saa vel som mundtlig har han oftere — aaben og umiddelbar som hans Natur var — omtalt og meddelt sit Livs Førelser, sine Forhold og sine Forbindelser. Kunde han undertiden — fejlfri saa lidt som nogen anden — i saadanne Meddelelser overskride Grænsen for, hvad der offentlig burde siges om andre, saa plejede han heller ikke at lægge Skjul paa sin egen Skrøbelighed. Naar det er blevet sagt ved hans Død, at man for at vurdere hans Karakter ret, maatte erindre, at han var mere Digter end Filosof, saa var han i al Fald en Virkelighedsdigter i god Forstand, en af dem, der — hvad Tænkerne og Filosoferne maaske ikke plejer — gav sig selv, som han var. Han var i det hele til Trods for sin hyppigt poetiske Form en af de oprigtigste og mest uegennyttigt sandhedskjærlige Mænd i vort offentlige Liv.

Og som man kjender B.'s Livsførelser, saaledes vil man erindre hans offentlige Fejder, mod hvem og hvorledes han har stridt. Mod Rationalismen i dens gamle Skikkelse, mod Mynsters og Martensens Kirkeregimente, mod den nationale Ligegyldighed hos Helstatsmænd og Hjemmetyskere og mod Grundtvigianismens falske Alliancer og aandelige Forplumrelse — har han svunget sin Pallask. Og man veed, at naar hans Ilterhed undertiden gjorde ham ubillig mod de øjeblikkelige Modstandere, viste han mere end én Gang, at han var i Stand til selv at indse og rette sine Fejl.

Letbevægelig, som Birkedal var, kunde hans muntre, undertiden overgivne Lune afløses af en Tungvind i Sindet, som maaske stod i Forbindelse med et Legems-
onde, hvoraf han i mangfoldige Aar havde lidt, uden at dette dog forhindrede ham i at udfolde sin energiske Virksomhed med Mund og Pen. Da den sidste Sygdom

kom, og det rigt bevægede Aandsliv afløstes af Sygestuens Stilhed, kunde Savnet lade ham mærke sin Fatigdom, og den ydmyge Mand følte, da Regnskabsdagen nærmede sig, dybt sin Synd og sin Skyld. Men fattet og trøstet til sin Frelser gik han desuagtet den mørke Død i Møde. Ofte kunde han gjentage nogle Linier af en Sang, som han, uden at vide hvorfra den stammede, havde fundet i en af sine Skuffer, og i hvilken bl. a. disse Strofer forekom:

Ej Triumfer, som jeg engang drømte,
Fred min trætte Sjæl kun ønsker sig.

Den Fred, hvorefter han saaledes længtes, den fulde, af Sorg og Synd uforstyrrede Fred, vil alle hans Venner, som ikke kunde ønske hans Lidelses-Uger forlængede, ønske hans Sjæl.

Ære være hans lyse Minde! Gud glæde hans Sjæl! —

f. T. Varberg, den 28. Juli 1892.

J. H. Monrad.

II.

(Dansk Kirketidende, 1892, Nr. 34.)

Der er sikkerlig mange, der ved en Mands som Pastor Vilhelm Birkedals Bortgang føler Trang til at fremkomme med et lille Mindeord. Smukt og sandt blev der talt ved hans Baare i Gjentofte Kirke, og det blev med Rette sagt, at han saaledes har skrevet sit Navn ind i Danmarks Kirkehistorie, at det aldrig vil blive udsløttet deraf. Hvad jeg føler Trang til at sige ved min kjære gamle Onkels Bortgang, vilde ikke være paa sin Plads i Kirken, men vil bedre kunne siges i dette Blad, i hvilket han selv saa ofte har skrevet.

Jeg vil da minde om det Ord, Jesus talte til de 70

Disciple, da de vendte tilbage til ham efter deres første Udsendelse: „Glæder Eder ikke over, at Aanderne er Eder underdanige, men glæder Eder mere, at Eders Navne ere skrevne i Himlene (Luk. 10,20)!“

Birkedal havde en forunderlig Evne til at gjøre sig Aanderne underdanige. Der var i hans Forkyndelse en forunderlig betagende og overbevisende Kraft, og kun faa blev upaavirkede, naar de hørte ham. Han havde særegne Betingelser for at blive en Aandernes Høvding, baade i kirkelig og folkelig Henseende.

I kirkelig Henseende var han vel det eneste Høvdingsemne i den grundtvigske Kreds, efter at Grundtvig selv og Fenger var kaldte bort. Men han nægtede bestandig at anses som og betragtes som Høvding, skønt han jo bestandig maatte gaa forrest i Kampen baade imod Indre-Missions og de højkirkelige Angreb paa den kirkelige Retning og ligeledes imod dem, hvem Brandt en Gang gav Kjendingsnavnet „Psevdo-Grundtvigianerne“, dem, der vel vilde holde fast ved Grundtvigs Navn, men mere og mere søgte at udvande og udmarve „Grundtvigianismen“. Ja, den rationalistiske Strøm, der i de senere Aar har søgt at trænge sig frem i den danske Folkekirke, udgaaet fra den grundtvigske Lejr, den havde ingen varmere og ingen mere kampberedt Modstander end Vilhelm Birkedal. Og, skønt det ofte maatte skære ham i Hjærtet at tale haarde Ord imod dem, han havde inderlig kjær, og som stod ham nær paa den ene eller anden Maade, han kunde dog ikke tie, naar han mødte Angreb paa Kristendommen eller paa den Retning, han saa fuldt og helt havde sluttet sig til, Angreb, om hvilke han mente, at de kunde blive til Fare for mange, hvis de ikke mødte bestemt og alvorlig Modstand.

Og i folkelig Henseende var han en Frihedsmand til det yderste. Han var helt ud en Grundlovsven, og der var den Tid, da han stod i Venstres yderste Fløj. Men, da det, som han selv gav Navnet „den falske

Alliance“, blev dannet, da man oversaa alle de dybe aandelige Forskjelligheder, og sluttede sig i Parti sammen med alle dem, der raabte paa Frihed, selv om Frihed i de forskjellige Munde havde en meget forskellig Betydning, da fulgte han ikke med Strømmen, men var en af de første, som tog til Gjenmæle og opløftede sin kraftige Røst og advarede imød en saadan Alliance, da den uhyre let kunde bringe Ulykke og Fordærv over mange Menneskers Sjæle. I Kampens Tummel hørtes vel nok hans Advarsel, men efterfulgtes kun af de færreste, som havde vovet sig ud paa Skraaplanet. Men, naar vi skal sige, hvad det var, Birkedal frygtede af „den falske Alliance“, saa var det det, som vi ser et sørgeligt Eksempel paa i den ikke ubekjendte Politiker, der tidligere stod som en troende kristen Præst og varm Fædrelandsven, men ved „Alliancens“ Politik er bleven Kristusfornægter og „Evropæer“. Han frygtede, at dette vilde ske med mange, og det er sket med mange. Han var vel en ivrig „Folkemand“, og han elskede sit Folk og sit Fædreland og dets Frihed og Selvstændighed højt. Men for ham stod bestandig det himmelske Fædreland og det himmelske Borgerskab som det vigtigste og største. Hvor kunde han, der var som skabt til at være Høvding, ikke have skabt sig en uantastet Førerstilling, hvis han havde kunnet gaa paa Akkord med Idealerne. Men han hverken kunde eller vilde, fordi han kun kunde slutte Alliance med dem, der havde det samme Livssyn som han, med dem, der først og fremmest havde samme Tro, samme Haab og samme Kjærlighed som han. Helt vilde han, om det blev fornødent, staa ganske ene end opgive en Smule af det, der for ham var det vigtigste af alt. Derfor stod han under den standende Strid uden for Partierne. Det nuværende Højre kunde han ikke slutte sig til, det nuværende Venstre endnu mindre. Han havde i folkelig og politisk Henseende kun en eneste Ledestjerne, og det var: Danmarks Selvstændighed og Lykke og frie Udvikling. Derfor var han en

varm Ven af „Selvbeskatningen til Fædrelandets Forsvar“ ; og derfor var han en varm Ven af Højskolen, naar den holdt sig borte fra Døgnets Politik og kun søgte at løfte de unge og anspænde dem til dansk og stor og til herlig Id — til Danmarks Frelse i Nødens Tid.

Men, naar det skål siges med faa Ord, hvorfor han stod saaledes, hvorfor han, der var som skabt til at være Høvding og Leder, ikke vilde eller kunde være det, som Forholdene nu var, saa var det, fordi han glædede sig mere over, at hans Navn var skrevet i Himlene, end over, at Aanderne var ham underdanige, fordi han glædede sig mere over at være hans Tjener, der er Vejen og Sandheden og Livet, end over at være Fører for de store Masser. Kunde han vælge, saa vilde han hellere have et Navn, som stod skrevet i Jesu højre Haand, selv om det aldrig blev nævnt i Historien, end et Navn, som levede til Verdens Ende, naar Jesus ikke vilde kjendes ved ham. Han var først og fremmest et troende Guds-Barn, en ærlig Jesu Kristi Discipel. Og derfor vil hans Navn leve i velsignet Ihukommelse i den danske Menighed.

Dette er kun enkelte Strøbemærkninger, som jeg har følt Trang til at føre frem, et lille Supplement til, hvad der ellers i disse Dage er talt og skrevet om gamle Vilhelm Birkedal, som jeg personligt stod nær, holdt inderlig af og med Ærbødighed og Taknemmelighed saa' op til, med hvem jeg havde det bedste tilfælles, selv om vi var uenige i og saa' forskjelligt paa mange Ting. Velsignet vil hans Minde være i den danske Kirke, og velsignet vil det være i hans nærmeste Kreds.

Hjørlande Præstegaard, den 30te Juli 1892.

Fr. Birkedal-Barfod.

Vilhelm Birkedal.

En Konge han var, den gamle Mand,
der ind er slumret saa blide;
Ærens Guldkrone paa Gravens Rand
krandsed' hans Lokker hvide,

En Ordets Konge, hvis blanke Skjold
end luer i Aftenrøden,
kastende Gjenskin paa Mark og Vold
og dulmende Skær over Døden.

Som skingrende Lur hans Stemme klang,
hvor frem han stævned' i Striden;
de, der hørte den Røst en Gang,
de glemte den aldrig siden.

Lavhedens Taager for ham veg,
hvor han i Vejen sig stilled';
Latteren jublende om ham steg,
naar Smilet om Mund ham spilled'. —

En Ordets Konge! — Naar Syner drog
som Solskyer forbi hans Øje,
alle vore Tanker han med sig tog
og løfted' dem mod det høje.

Og smeltende Ord om Himmerigs Trøst
ham Aanden lagde paa Tunge,
saa for os sig daged' den Lysets Kyst,
hvor alle Guds Engle sjunge.

Thi takke vi Gud for den gamle Mand,
hvis Støv i Kirkely blunder;
hans Sjæl fløj hjem mod det Livets Land,
hvortil vore Tanker stunder.

Hans Kasper Brandt.

Vilhølm Birkedal.

(7. November 1809 — 26. Juli 1892.)

Rost blev han i Toner høje
selv af Folk, som lidt forstod ham,
naar han stod med Straaleøje,
medens Syner fløj imod ham,
og hans Røst i Billedtale
malede de høje Syner,
som kun Mesteren kan male,
naar det ham i Sjælen lyner.

Han har fra de høje Tinder
viden om i Verden skuet,
han har i de store Minder
kjendt, hvor Verdens Sol har luet.
Født han blev i Stormens Dage,
rejst for Verdens Syndigheder,
fik dog tidlig se og smage
Fædrelandets Yndigheder.

Hanegal fra Helhjem hørte
i sin Sjæl han, saa han gyste.
Derfor dybt hans Hjærte rørte
det, da Morgenrøden lyste,
Gudhjems Hanegal det klare
lød, mens Kilden sprang i Ørke.
Livets Sejr at aabenbare
over Løgn og Død og Mørke.

I Guds Ord han kjendte Livet
og i Livet Folkelyset.
I Guds Ord med Almagtsblivet
Bod han fandt for Dødninggysset.
I sin Kjærlighed som Gave
Gud sig selv som Bod har givet;
derfor Livet mellem Grave
ikke blot er „Pust i Sivet“.

Gamle Birkedal er segnet
i en stille Nattetime;
men hans Lys er ikke blegnet,
Himmeriges Klokker kime.

Vaagen er den gode Hyrde,
 som i Gabet gik for Hjorden
 imod Ulven, som vil myrde,
 kun mod den er Himlens Torden.

Trætte vil vi ikke yppe,
 maa det over Graven ringe,
 hvem den bedste Pen kan dyppe,
 hvordan bedst en Tale klinger.
 Vi kun følge vil med Hyrden,
 som har i sin Faders Sale
 ledt sit Følge, fri fra Myrden,
 dér som Børn med Gud at tale.

Dog maa vi den djærve mindes,
 som har delt sin Moders Kvide,
 og, at hendes Sag kan vindes,
 ærlig været med at stride.
 Og er Kæmpen sejrløs falden,
 Guds er Æren, hans er Sejren,
 og naar hans er Lurens Gjalden,
 er hans Kæmpe midt i Lejren.

Morten Eskesen.

Indhold.

Indledning	Side	3—39.
V. Birkedals Taler ved hans Hustrus Jordefærd	—	40—49.
Efter Hustruens Død	—	50—58.
Taler ved V. Birkedals Bisættelse i Gentofte Kirke.	—	59—74.
— — — Jordfæstelse i Ryslinge	—	74—104.
Tillæg	—	105—113.

